

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
εισ. 71812
Αρ. 337-142
ταξ. φγτ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ
ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΟ ΕΝΤΑΞΗ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ/ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
ΕΥΡΩΠΗΣ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ:

ΦΥΤΡΑΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

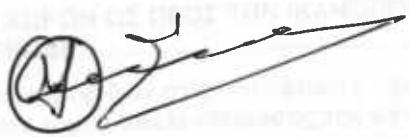

ΑΘΗΝΑ 2002

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
εισ. 71812
Αρ. 337.142
ταξ. φυτ

Περιβολγά

(A)

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΡΟΕΝΤΑΞΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΕΝΤΑΞΗ ΚΡΑΤΩΝ	4
1. Εισαγωγή	4
2. Περιγραφή της πορείας των προενταξιακών διαπραγματεύσεων και του ρόλου τους στη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ.....	12
1. Ανάλυση των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών στις υποψήφιες χώρες.....	12
2. Η πρόοδος των υποψήφιων χωρών στον τομέα απελευθέρωσης της αγοράς	17
3. Οι εξελίξεις στο χρηματοοικονομικό τομέα (τραπεζικό και αγοράς χρεογράφων) στις υποψήφιες χώρες	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΤΩΝ CEEC ΜΕ ΤΗΝ Ε.Ε.....	21
1. Γενική αναφορά στις εξελίξεις στον τομέα εμπορίου	21
2. Ανάλυση των χαρακτηριστικών και της δομής του εμπορίου μεταξύ των CEEC και της Ε.Ε.....	27
2.1. Περιγραφή της δομής των πιο ανταγωνιστικών εξαγωγικών τομέων στη βιομηχανική παραγωγή των CEEC (τομείς εξειδίκευσης)	27
2.2. Ο ρόλος του ενδοβιομηχανικού εμπορίου (Intra-Industry Trade, IIT) μεταξύ των CEEC και της Ε.Ε. – Ανάπτυξη δικτύων παραγωγής	30
2.3. Αναπροσανατολισμός του εμπορίου μεταξύ της Ε.Ε. και των CEEC	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΣΤΙΣ ΥΠΟΨΗΦΙΕΣ ΧΩΡΕΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ Ε.Ε.....	38
1. Γενικές παρατηρήσεις.....	38
2. Επιπτώσεις στη μετακίνηση εργασίας (μετανάστευση).....	40
3. Επιπτώσεις στον Αγροτικό τομέα	42
4. Επιπτώσεις στην οικονομία των CEEC	45
5. Επιπτώσεις στην οικονομία της Ε.Ε.	48
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	54
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	56

Εισαγωγή

Στην εργασία αυτή θα προσπαθήσουμε να δώσουμε μια εικόνα της πορείας και των επιπτώσεων της Ευρωπαϊκής διεύρυνσης, για τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες και για τα κράτη-μέλη της Ε.Ε.. Η μελέτη μας εστιάζεται στις δέκα υποψήφιες προς ένταξη χώρες της Κεντρικής/ Ανατολικής Ευρώπης (Central Eastern European Countries, CEEC-10)¹ και όχι στις άλλες, επίσης υποψήφιες προς ένταξη χώρες, όπως η Μάλτα και η Κύπρος. Στην εργασία γίνεται, κατ' αρχήν, αναφορά στο θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη διαδικασία της διεύρυνσης και στις αποφάσεις που έλαβαν τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε., καθ' όλη τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου. Οι αποφάσεις αυτές αφορούν σε απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές στο οικονομικό, επιχειρηματικό και πολιτικό περιβάλλον των υποψήφιων χωρών, με στόχο την εξασφάλιση της ομαλής ένταξής τους στην Ε.Ε.. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η πορεία των αλλαγών στους σημαντικότερους τομείς της οικονομίας των υπό ένταξη χωρών, εστιάζοντας στην εξέλιξη των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο καθεστώς εμπορίου των CEEC με την Ε.Ε., και στις αλλαγές που αυτό υπέστη κατά την προενταξιακή φάση. Επίσης, μελετώνται οι οικονομικές επιπτώσεις της διεύρυνσης, τόσο στις υποψήφιες χώρες, όσο και στις χώρες της Ε.Ε.. Πιο αναλυτικά:

Στο **Κεφάλαιο 1**, γίνεται περιγραφή της προενταξιακής διαδικασίας για τη μετάβαση των υποψήφιων χωρών στο καθεστώς ελεύθερης αγοράς. Αναφέρονται οι βασικότερες μεταρρυθμίσεις που ήταν απαραίτητες για την αναδιάρθρωση του οικονομικού και πολιτικού συστήματος των χωρών αυτών (Κεντρικά ρυθμιζόμενες οικονομίες) και την εφαρμογή των υπαγορεύσεων του Κοινοτικού Κεκτημένου. Περιγράφεται, ακόμη, η πορεία των προενταξιακών διαπραγματεύσεων και οι σημαντικότερες αποφάσεις που έλαβε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, για τη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου που διέπει τη διαδικασία διεύρυνσης.

Στο **Κεφάλαιο 2**, αναφερόμαστε στην πρόοδο των υποψήφιων χωρών, σε σχέση με την ικανοποίηση των κριτηρίων ένταξης στην Ε.Ε.. Επίσης, περιγράφεται η εξέλιξη των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών των χωρών αυτών, από την αρχή της μεταβατικής περιόδου (1989-90), μέχρι σήμερα. Αναφέρεται, ακόμη, η πρόοδος που έχουν σημειώσει οι υποψήφιες χώρες στις απαραίτητες οικονομικές μεταρρυθμίσεις για την προσαρμογή τους στο περιβάλλον της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς και για τη σύγκλιση των οικονομιών τους με τις οικονομίες των κρατών-μελών της Ε.Ε..

Στο **Κεφάλαιο 3**, περιγράφονται οι εξελίξεις στον τομέα εμπορίου των CEEC με τα κράτη-μέλη της Ε.Ε.. Τονίζονται οι αλλαγές που συντελέσθηκαν, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, όσον αφορά στη δομή και στα χαρακτηριστικά του εμπορίου, στον όγκο και στην κατεύθυνση των συναλλαγών, στην εξειδίκευση σε συγκεκριμένα προϊόντα, αλλά και στις εμπορικές σχέσεις μεταξύ των CEEC και των χωρών της Ε.Ε.. Επίσης, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάλυση των δικτύων εμπορίου που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ των υποψήφιων χωρών και της Ε.Ε..

¹ CEEC-10 : Βουλγαρία, Τσεχία, Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία.

Στο Κεφάλαιο 4, κάνουμε μια ανάλυση των οικονομικών επιπτώσεων της διεύρυνσης στις υποψήφιες χώρες και στα κράτη-μέλη της Ε.Ε.. Τονίζουμε, ακόμη, τις αλλαγές στον αγροτικό τομέα και στην αγορά εργασίας, που θα επιφέρει η δημιουργία της ενιαίας Ευρωπαϊκής αγοράς.

Τέλος, παραθέτουμε **γενικά συμπεράσματα** για το καθεστώς διεύρυνσης και για το βαθμό στον οποίο το νέο αυτό καθεστώς θα επηρεάσει την οικονομία των χωρών μελών της Ε.Ε. και των υπό ένταξη χωρών της Κεντρικής/Ανατολικής Ευρώπης.

Κεφάλαιο 1: Προενταξιακή διαδικασία και θεσμικό καθεστώς μετάβασης των υπό ένταξη κρατών

1. Εισαγωγή

Βασικός στόχος της προενταξιακής φάσης είναι να δοθεί το απαραίτητο χρονικό περιθώριο στις υπό ένταξη χώρες για την ομαλή μετάβαση των οικονομιών τους στο περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο σύνολό τους, οι οικονομίες αυτών των χωρών χαρακτηρίζονται από ένα έντονο στοιχείο κρατικής παρέμβασης στο σχεδιασμό και στον έλεγχο της οικονομίας, και την ύπαρξη εκτεταμένου δημόσιου τομέα. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη συμμετοχή τους από κοινού με χώρες της Βαλτικής (Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία) στο CMEA², συνέβαλλε στη δημιουργία ενός ειδικού οικονομικού καθεστώτος (Centrally Planned Economies). Οι οικονομίες των χωρών αυτών, με μικρές αποκλίσεις, ήταν κατά βάση παραδοσιακού τύπου, δηλαδή με ιδιαίτερα ανεπτυγμένο αγροτικό τομέα και μικρή συμμετοχή των επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας στην οικονομία. Μάλιστα, στην εικόνα αυτή πρέπει να προσθέσουμε και το καθεστώς εμπορίου των χωρών αυτών, όπου κυριαρχούσε ο προστατευτισμός από το κράτος, αλλά και οι ιδιαίτερες εμπορικές σχέσεις που είχαν αναπτυχθεί με τις χώρες της Βαλτικής, υπό το καθεστώς του CMEA.

Προκειμένου οι χώρες αυτές να ενταχθούν ως ισότιμα μέλη στην Ευρωπαϊκή Ένωση έπρεπε να πραγματοποιηθούν οι απαραίτητες διαδικασίες για το μετασχηματισμό των οικονομιών τους σε φιλελεύθερες οικονομίες, ώστε να μπορούν να λειτουργήσουν στο περιβάλλον της Ευρωπαϊκής αγοράς. Ο σκοπός της Ευρωπαϊκής ένωσης είναι να οργανώσει και να συντονίσει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις που θα επιτρέψουν στις οικονομίες των χωρών αυτών να εναρμονιστούν με τους ευρωπαϊκούς κανόνες και πολιτική, όπως υπαγορεύονται από το Κοινοτικό Κεκτημένο (Acquis³). Έτσι προκύπτει μια σειρά από κανονιστικές ρυθμίσεις που θα πρέπει να καθοδηγήσουν τις διαπραγματεύσεις για την ένταξη των υποψήφιων κρατών. Στον οδηγό που έχει εκδώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση για τις διαπραγματεύσεις⁴ και ειδικότερα στα κεφάλαια 1,2,4,6,15 και 25, τονίζονται τα παρακάτω, όσον αφορά στους όρους ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση :

- **Ελεύθερη μετακίνηση αγαθών (Chapter 1):** Προϋποθέτει την ύπαρξη κοινών τεχνικών και ποιοτικών προτύπων για τα προϊόντα που πωλούνται στην ευρωπαϊκή αγορά. Έτσι, εάν ένα προϊόν πωλείται στην αγορά ενός κράτους μέλους, θεωρείται ότι πληροί αυτά τα κριτήρια και κατ' επέκταση μπορεί να πωλείται σε αγορά οποιασδήποτε άλλου κράτους-μέλους. Επίσης, τονίζεται η απαγόρευση σε κράτη-μέλη να θέτουν ποσοτικούς περιορισμούς στις εισαγωγές και εξαγωγές αγαθών.
- **Ελεύθερη μετακίνηση προσώπων (Chapter 2):** Αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων των εργαζομένων που προέρχονται από κράτη μέλη και μετακινούνται σε άλλο κράτος επίσης μέλος της Ευρωπαϊκής

² Council for Mutual Economic Assistance

³ Acquis Communautaire: ενσωματώνει το σύνολο των νόμων και διατάξεων που διέπουν τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

⁴ European Commission, "Guide to the negotiations-Chapter by chapter"

Ένωσης. Έτσι, εάν ένας εργαζόμενος έχει διαπιστευμένα προσόντα από τον επαγγελματικό φορέα ενός κράτους-μέλους τότε τα επαγγελματικά του προσόντα τυχάνουν ισότιμης αναγνώρισης σε οποιοδήποτε άλλο κράτος-μέλος. Όλα τα κράτη μέλη καλούνται να εναρμονίσουν τα εκπαιδευτικά τους συστήματα ώστε να παρέχουν διπλώματα που να εγγυώνται το επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης που απαιτείται από τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τέλος, δίνεται οδηγία σε κάθε κράτος μέλος, να δίνει προτεραιότητα για απασχόληση σε εργαζόμενους που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη και όχι σε άτομα που προέρχονται από χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- **Ελεύθερη μετακίνηση κεφαλαίων (Chapter 4):** Κατάργηση όλων των περιορισμών στη μετακίνηση κεφαλαίων μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και μεταξύ αυτών των χωρών και χωρών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην ίδια ρύθμιση υπάγονται οι μετακινήσεις τίτλων ιδιοκτησίας και χρεογράφων, όπως επίσης και επενδύσεων σε εταιρείες, ακίνητα και μετοχές.
- **Πολιτική ανταγωνισμού (Chapter 6):** Προσδιορίζεται το καθεστώς απελευθέρωσης της αγοράς στους τομείς ενέργειας, μεταφορών, τηλεπικοινωνιών, και πληροφορικής (IT).
- **Πολιτική τελωνειακής ένωσης (Chapter 25):** Επιβολή κοινών τελωνειακών δασμών και ποσοστώσεων, αναδιοργάνωση των τελωνειακών υπηρεσιών (χρόνοι αναμονής για τη διέλευση των συνόρων, αστυνόμευση), προστασία κατά του οικονομικού και οργανωμένου εγκλήματος και προσπάθεια πάταξης της διαφθοράς. Επίσης, επέκταση της τελωνειακής ένωσης στον αγροτικό τομέα και τον τομέα υπηρεσιών.

Για κάθε χώρα λοιπόν, ανάλογα με το χαρακτήρα του πολιτικοοικονομικού της συστήματος, θα πρέπει να ακολουθηθεί μια σειρά θεσμικών αλλαγών, στο βαθμό και στους τομείς που θα κριθεί αναγκαίο, προκειμένου να γίνει η προσαρμογή της στους κανόνες λειτουργίας της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς. Οι αλλαγές που θα πραγματοποιηθούν κατά την περίοδο μετάβασης σε κάθε υποψήφια χώρα θα πρέπει να εστιαστούν στους εξής βασικούς στόχους⁵:

- **Φιλελευθεροποίηση:** Περιορισμός των εμποδίων στο εμπόριο με εναρμόνιση του συστήματος δασμών των υπό ένταξη χωρών με αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προσδιορισμός των τιμών προϊόντων και υπηρεσιών μέσα από το μηχανισμό της αγοράς. Ελεύθερη μετακίνηση κεφαλαίων και εργαζομένων μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- **Μακροοικονομική σταθερότητα:** Υιοθέτηση αυστηρής νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής με στόχο τη μείωση των ελλειμμάτων και τον έλεγχο του επιπέδου των τιμών, ώστε να εξασφαλιστεί η σταδιακή μείωση του πληθωρισμού στις οικονομίες των υπό ένταξη κρατών. Για την επίτευξη του στόχου αυτού έχει υιοθετηθεί, από πολλές από τις υποψήφιες χώρες, σύστημα κλειδωμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας με το νόμισμα της Ευρωζώνης, ή από άλλες, η χρήση του ευρώ ως νομίσματος εκτέλεσης όλων των χρηματοοικονομικών συναλλαγών.

⁵ Βλέπε "Transition economies: An IMF perspective on progress and prospects" σελ.2

- **Αναδιάρθρωση/Ιδιωτικοποίηση:** Επιτάχυνση του βαθμού εκβιομηχάνισης, εγκατάλειψη των απαρχαιωμένων πρακτικών λειτουργίας των επιχειρήσεων με βάση τον κεντρικό σχεδιασμό, την κρατική στήριξη και τις κάθετες διαδικασίες διοίκησης. Δημιουργία σύγχρονων δικτύων παραγωγής και υιοθέτηση νέων πρακτικών διοίκησης και μοντέρνας τεχνολογίας. Μεταβίβαση της ιδιοκτησίας και του ελέγχου των μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων σε ιδιώτες, ώστε να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη ευελιξία και ταχύτητα στην αναδιάρθρωση τους.
- **Θεσμική αλλαγή:** Εφαρμογή βιομηχανικής πολιτικής που να επιτρέπει τη δημιουργία αξιόπιστου και ασφαλούς επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Έλεγχος για το εάν οι επιχειρήσεις πληρούν τα πρότυπα λειτουργίας και διαχειρίζονται σωστά τα ιδιωτικά και κρατικά κεφάλαια. Δημιουργία συνθηκών ελεύθερου ανταγωνισμού και κατάρτιση του κατάλληλου νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου που θα τον διασφαλίζει. Δημιουργία αξιόπιστου χρηματοοικονομικού συστήματος που θα επιτρέπει την ασφαλή χρηματοδότηση των επιχειρήσεων. Με αυτό τον τρόπο, εξασφαλίζεται η εύρυθμη λειτουργία των επιχειρήσεων και η προσέλκυση νέων εγχώριων και ξένων επενδύσεων.

2. Περιγραφή της πορείας των προενταξιακών διαπραγματεύσεων και του ρόλου τους στη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ήδη από το 1989, λίγο μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη δημιουργία περιβάλλοντος οικονομικής συνεργασίας με τις χώρες της Κεντρικής/Ανατολικής Ευρώπης (**CEEC**)⁶. Ενδεικτική αυτού του κλίματος είναι η σταδιακή απομάκρυνση των δασμών και προσοστώσεων που ίσχυαν μέχρι τότε για ένα μεγάλο αριθμό εμπορικών προϊόντων. Επίσης, η σύναψη εμπορικών συμφωνιών και συμφωνιών συνεργασίας με χώρες όπως η Βουλγαρία, η πρώην Τσεχοσλοβακία, η Εσθονία, η Λιθουανία, η Ουγγαρία, η Ρουμανία, η Πολωνία και η Σλοβενία. Την ίδια χρονιά τέθηκε σε εφαρμογή το πρόγραμμα *Phare*⁷ για την παροχή υποστήριξης στις χώρες αυτές για την μελλοντική ένταξή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

1990 : Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα καταρτίζει μια σειρά συμφωνιών συνεργασίας με τις CEEC, τις λεγόμενες **Europe Agreements**. Οι συμφωνίες αυτές έθεσαν τη νομική βάση για την ανάπτυξη των διμερών σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις CEEC. Ο κύριος στόχος τους είναι η δημιουργία συνθηκών ελεύθερου εμπορίου μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των υπό ένταξη χωρών, με τη σταδιακή εξάλειψη των τελωνειακών φόρων και των ποσοτικών περιορισμών στο εμπόριο μεταξύ τους. Θα προηγούταν, μάλιστα, μια μεταβατική περίοδος, διαφορετική για κάθε υποψήφια χώρα, μέχρι την πραγματοποίηση της πλήρους απελευθέρωσης του εμπορίου. Για παράδειγμα, για τη Σλοβενία ήταν έξι χρόνια, για τη Βουλγαρία, την Τσεχία, τη Σλοβακία, την Ουγγαρία, τη Ρουμανία και την Πολωνία δέκα χρόνια, ενώ για την Εσθονία δεν

⁶ Central/Eastern European countries.

⁷ Βλέπε επόμενη σελίδα.

υπήρξε περίοδος μετάβασης⁸. Με την εφαρμογή των συμφωνιών που προαναφέραμε, θα γινόταν η ρύθμιση θεμάτων όπως η μετακίνηση κεφαλαίων, οι συνθήκες ανταγωνισμού, η βιομηχανική πολιτική, οι δημόσιες προμήθειες κ.α. Ήδη, από το 1994 έχουν τεθεί σε εφαρμογή διαδικασίες επίβλεψης, σε ετήσια βάση, της προόδου των ρυθμίσεων.

Την ίδια χρονιά ξεκινάει η οικονομική υποστήριξη των υποψήφιων χωρών μέσω του χρηματοδοτικού προγράμματος **Phare**. Ο βασικός στόχος του προγράμματος είναι να βοηθήσει στη δημιουργία των κατάλληλων οργανισμών/ φορέων που θα αναλάβουν την αναδιοργάνωση της οικονομίας τους, ώστε να γίνει εφικτή η αποτελεσματική απορρόφηση των κονδυλίων οικονομικής υποστήριξης από την Ε.Ε.. Ταυτόχρονα να προσφέρει την τεχνογνωσία για την αναδιοργάνωση του βιομηχανικού τομέα στις υποψήφιες χώρες, με την αποστολή από τα κράτη μέλη ειδικευμένων στελεχών που θα αναλάβουν ρόλο συμβουλευτικό στην όλη διαδικασία της αλλαγής. Απώτερος στόχος είναι, με τη βοήθεια του προγράμματος, να αναπτυχθούν οι υποδομές (ανθρώπινο δυναμικό, τεχνογνωσία, τεχνολογικός εξοπλισμός, διοικητική πρακτική) που είναι απαραίτητες για την αναδιοργάνωση του πολιτικοοικονομικού συστήματος στις υπό ένταξη χώρες. Με αυτόν τον τρόπο, θα επισπευσθεί η διαδικασία δημιουργίας, στις υπό ένταξη χώρες, μοντέρνου και αποτελεσματικού συστήματος διοίκησης με τις ίδιες υποδομές, ανθρώπινους πόρους και φιλοσοφία διοίκησης που υπάρχουν και στις άλλες χώρες-μέλη. Αυτή άλλωστε η διαδικασία εναρμόνισης κρίνεται απαραίτητη για την εύρυθμη λειτουργία της Ευρωπαϊκής οικονομικής αγοράς όπως έχει οριστεί με βάση το κοινοτικό κεκτημένο (Acquis).

1993 : Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης αποφασίζεται ότι, η ένταξη των υποψήφιων χωρών θα πραγματοποιηθεί μόνο εφόσον για κάθε μία απ' αυτές ικανοποιούνται τα κριτήρια ένταξης (**Accession Criteria**)⁹. Τα κριτήρια αυτά υποχρεώνουν κάθε υποψήφια χώρα, προκειμένου να εξασφαλίσει την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, να έχει εξασφαλίσει:

- Σταθερούς δημοκρατικούς θεσμούς, αξιόπιστο νομικό σύστημα, σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και προστασία των κοινωνικών μειονοτήτων.
- Τη λειτουργία καθεστώτος ελεύθερης οικονομίας και τη δυνατότητα προσαρμογής στο ανταγωνιστικό περιβάλλον της ενιαίας Ευρωπαϊκής αγοράς.
- Την ικανότητα να ανταποκριθεί, με συνέπεια, στους πολιτικούς και οικονομικούς στόχους που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Για την ικανοποίηση αυτών των στόχων η κάθε χώρα είναι απαραίτητο να δημιουργήσει και τις απαραίτητες διοικητικές δομές για την προώθηση τους.

1994 : Πραγματοποιείται το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Essen, όπου προσδιορίζεται η στρατηγική (**Pre-accession Strategy**) που θα ακολουθηθεί για την προετοιμασία κάθε υποψήφιας χώρας για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η στρατηγική αύτή περιλαμβάνει: την εφαρμογή από τις υποψήφιες χώρες των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών, τη διαδικασία οικονομικής υποστήριξης με

⁸ Βλέπε European Union, "Enlargement of the EU, an historic opportunity", σελ. 11

⁹ Βλέπε European Union, "Enlargement of the EU, an historic opportunity", σελ. 8

την εφαρμογή του χρηματοδοτικού προγράμματος Phare και τη διαδικασία κοινού διαλόγου όλων των χωρών (υποψήφιων για ένταξη και μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης) για θέματα κοινού ενδιαφέροντος.

1997 : Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέγραψε στο Συμβούλιο του Λουξεμβούργου την **Agenda 2000**, στην οποία παρουσιάζονται αναλυτικά οι μελλοντικές προοπτικές ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι επιδράσεις από τη διεύρυνσή της. Επίσης, δίνεται ένας απολογισμός για την απόδοση της κάθε υποψήφιας χώρας έως το 1997, καθώς και εκτιμήσεις για την μελλοντική της πορεία. Η επιτροπή, ακόμη, πρότεινε την έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη τους (**Accession Partnerships**) με την Τσεχία, την Εσθονία, την Ουγγαρία, την Πολωνία και τη Σλοβενία (**1998 group**). Για κάθε υποψηφιότητα ορίζονται μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες προτεραιότητες, καθώς και η υποστήριξη που θα της παρέχει η Ευρωπαϊκή Ένωση κατά την πορεία ένταξης. Ακόμη, τονίζονται αδύνατα σημεία που χρίζουν διόρθωσης για την πλήρη εναρμόνιση της χώρας με τις απαιτήσεις του Κοινοτικού Κεκτημένου. Ταυτόχρονα, καταρτίζεται, για κάθε μια από τις υποψήφιες χώρες, το Εθνικό Πρόγραμμα για την προσαρμογή της με το Κοινοτικό Κεκτημένο (**NPAAs**)¹⁰, όπου αναφέρεται με λεπτομέρεια πως η κάθε υποψήφια χώρα θα ικανοποιήσει τα κριτήρια που απαιτούνται για την ένταξη της, αλλά και το χρονοδιάγραμμα με βάση το οποίο θα ικανοποιήσει αυτούς τους στόχους.

1998 : Ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις με τις χώρες που είχαν προταθεί για ένταξη (Τσεχία, Εσθονία, Ουγγαρία, Πολωνία και Σλοβενία). Η Ευρωπαϊκή επιτροπή βάζει σε εφαρμογή τη διαδικασία αναλυτικής εξέτασης (**Screening Process**) του Κοινοτικού Κεκτημένου για κάθε μια από τις χώρες με τις οποίες έχουν ξεκινήσει διαπραγματεύσεις για την ένταξη της. Στόχος είναι να δοθεί η δυνατότητα σ' αυτές τις χώρες να κατανοήσουν καλύτερα τις απαιτήσεις που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση για την ένταξη τους, αλλά και να προλειανθεί το έδαφος για την έναρξη των διαπραγματεύσεων.

1999 : Πραγματοποιείται το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Βερολίνου, όπου αποφασίζεται το ύψος της συνολικής χρηματοδότησης για την υποστήριξη της διαδικασίας ένταξης των υποψήφιων χωρών για το διάστημα 2000-6, στο ποσό των 3 δις. ευρώ, ετησίως, τα μισά από τα οποία προορίζονται για την χρηματοδότηση του προγράμματος Phare. Στον **Πίνακα 1.1** δίνουμε μια ενδεικτική κατανομή των κονδυλίων του προγράμματος Phare για κάθε μια από τις υποψήφιες χώρες για το έτος 2002¹¹. Το Δεκέμβριο του ίδιου έτους πραγματοποιείται και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι στο οποίο αποφασίζεται η έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τη Λιθουανία, τη Λετονία, τη Σλοβακία (**1998 group**) και κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία (**2000 group**).

¹⁰ National Program for the Adoption of the Acquis.

¹¹ Βλέπε European Commission, "The enlargement process and the three pre-accession instruments:Phare,ISPA,Sapard", σελ.9

Πίνακας 1.1 : Ενδεικτική κατανομή χρηματοδότησης του προγράμματος Phare για τις υποψήφιες χώρες το έτος 2002

Χώρα	Ποσά (σε εκατ. ευρώ)	Ποσοστό % του συνόλου	Κατά κεφαλήν ποσό (σε ευρώ)	Ποσοστό % του Α.Ε.Π.
Βουλγαρία	162,9	11,5	20,6	1,1
Τσεχία	103,8	7,3	10,2	0,2
Εσθονία	40,4	2,8	29,6	0,7
Ουγγαρία	120,7	8,5	11,8	0,2
Λετονία	47,3	3,4	13,5	0,4
Λιθουανία	80,5	5,7	34,2	0,9
Πολωνία	449,8	31,8	11,6	0,2
Ρουμανία	278,5	19,7	12,4	0,6
Σλοβακία	89,1	6,3	16,7	0,4
Σλοβενία	49,1	3,5	24,6	0,2
Σύνολο	1415,0	100,0		

2000 : Πραγματοποιείται το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας, όπου καθορίζεται το θεσμικό πλαίσιο για την καθοδήγηση της διαδικασίας διεύρυνσης, με τη δέσμευση όλων των χωρών με τις οποίες έχουν ξεκινήσει διαπραγματεύσεις σ' ένα ρεαλιστικό χρονοδιάγραμμα μεταρρυθμίσεων (Roadmap). Επίσης τίθενται σε εφαρμογή δυο καινούργια χρηματοδοτικά προγράμματα για την υποστήριξη της προενταξιακής διαδικασίας:

- Το **ISPA**¹² που προορίζεται για να παρέχει χρηματοδοτική υποστήριξη σε επενδυτικά προγράμματα στους τομείς των μεταφορών και του περιβάλλοντος στις υπό ένταξη χώρες, με σκοπό την αναδιοργάνωση και την προσαρμογή των αντίστοιχων τομέων στα Ευρωπαϊκά πρότυπα. Το πρόγραμμα θα παρέχει τεχνική υποστήριξη στην κατασκευή μεταφορικών δικτύων (αεροδρόμια, λιμάνια, οδικές αρτηρίες και σιδηροδρομικές γραμμές) που είναι απαραίτητα για την υλοποίηση ενός πανευρωπαϊκού δικτύου μεταφορών που θα διευκολύνει, τόσο το εμπόριο, όσο και την μετακίνηση μέσα στον Ευρωπαϊκό χώρο. Το πρόγραμμα ISPA προβλέπεται ότι θα αναλάβει την επίβλεψη όλων των φάσεων αυτών των έργων υποδομής, συμπεριλαμβανομένης και της προετοιμασίας του έργου, της διοίκησης και της εποπτείας του. Προβλέπεται ότι μέσα στην περίοδο 2000-6 θα δαπανηθούν στο πρόγραμμα ISPA περίπου 7δις. ευρώ. Ανάλογα με την έκτασή της, τον πληθυσμό της και το Α.Ε.Π. της, σε κάθε υποψήφια χώρα αναλογεί ένα συγκεκριμένο ποσοστό της συνολικής χρηματοδότησης. Στον **Πίνακα 1.2**¹³ παραθέτουμε στοιχεία για το έτος 2000. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία αυτά, το μεγαλύτερο ποσοστό της υποστήριξης έλαβαν, η Ρουμανία και η Πολωνία. Σε όρους κατά κεφαλήν ποσών, την υψηλότερη τιμή

¹² Instrument for structural policies for pre-accession.

¹³ Βλέπε European Commission, "The enlargement process and the three pre-accession instruments:Phare,ISPA,Sapard", σελ.13

παρουσίασαν η Λιθουανία και η Εσθονία, που όμως είναι και από τις μικρότερες πληθυσμιακά υποψήφιες χώρες. Επίσης, για τη Βουλγαρία και την Ουγγαρία έχουμε το μεγαλύτερο ύψος χρηματοδότησης, ως ποσοστό του Α.Ε.Π. των χωρών αυτών, ενώ τα μικρότερα ποσοστά αφορούν την Τσεχία και τη Σλοβενία.

Πίνακας 1.2 : Χρηματοδότηση του προγράμματος ISPA για το έτος 2000

Χώρα	Ποσά (σε εκατ. ευρώ)	Ποσοστό % του συνόλου	Κατά κεφαλήν ποσό (σε ευρώ)	Ποσοστό % του Α.Ε.Π.
Βουλγαρία	106,8	9,6	13,5	0,7
Τσεχία	66,9	6,0	6,5	0,1
Εσθονία	29,9	2,7	21,9	0,5
Ουγγαρία	90,8	8,2	8,9	1,6
Λετονία	48,1	4,3	13,8	0,4
Λιθουανία	50,5	4,6	21,4	0,6
Πολωνία	406,6	36,7	10,5	0,2
Ρουμανία	245,6	22,1	10,9	0,6
Σλοβακία	48,1	4,3	8,9	0,2
Σλοβενία	16,0	1,4	8,0	0,1
Σύνολο	1109,3	100,0		

- Το Sapard¹⁴ που έχει ως στόχο να υποστηρίξει τις υποψήφιες χώρες στην αναδιοργάνωση του αγροτικού τομέα με βάση τις αποφάσεις που έχουν ληφθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την κοινή αγροτική πολιτική στα πλαίσια της ενιαίας αγοράς. Σκοπός είναι η βελτίωση της διαδικασίας παραγωγής στον αγροτικό τομέα, με έμφαση στην ποιότητα, το σεβασμό στον καταναλωτή και την προστασία του περιβάλλοντος. Το Sapard θα χρηματοδοτεί τις υποψήφιες χώρες με 540 εκατ. ευρώ σε ετήσια βάση (τιμές 2001). Για το 2001 τη μεγαλύτερη βοήθεια απέσπασε η Πολωνία (175 εκατ. ευρώ) και το μικρότερο η Σλοβενία (6,6 εκατ. ευρώ).

Παράλληλα με τα δυο προαναφερθέντα χρηματοδοτικά εργαλεία και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΙΒ) παρέχει χρηματοδοτική υποστήριξη στις υποψήφιες χώρες για να διευκολύνει την εναρμόνιση τους με το Κοινοτικό Κεκτημένο. Οι τομείς προτεραιότητας είναι αυτοί της προστασίας του περιβάλλοντος, των τηλεπικοινωνιών, της ενέργειας και των μεταφορών. Στόχος είναι η προώθηση του εμπορίου, της τοπικής ανάπτυξης και της βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας.

2001 : Πραγματοποιείται το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Gothenburg όπου αποφασίζεται ότι, η διαδικασία διεύρυνσης είναι μη αναστρέψιμη και προσδιορίζεται το Roadmap ως το βασικό πλαίσιο για την επιτυχή ολοκλήρωση των προενταξιακών διαπραγματεύσεων. Τέλος, αναφέρεται η πρόοδος κάθε

¹⁴ Special Accession Program for Agriculture and Rural Development.

χώρας όσον αφορά την εφαρμογή των κριτηρίων ένταξης. Με βάση τις προβλέψεις, για τις χώρες που πληρούν τα κριτήρια, οι διαπραγματεύσεις θα τελειώσουν το 2002 και το 2004 θα συμμετέχουν πλέον ως ισότιμα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2002 : Κατατέθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η έκθεση για την πορεία της διεύρυνσης (**2002 Enlargement Strategy Paper**) όπου περιλαμβάνεται το ανανεωμένο Roadmap, όπως και μια αναθεωρημένη προενταξιακή στρατηγική που λαμβάνει υπόψη την πρόοδο που παρουσίασαν οι υποψήφιες χώρες, κατά το 2001, μαζί με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου του Gothenburg. Επίσης, πρέπει να τονίσουμε ότι, η ένταξη των υποψήφιων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν σημαίνει και την ένταξη τους στην ζώνη του ευρώ. Αν και η υιοθέτηση κοινής νομισματικής μονάδας (ευρώ) είναι μια από τις απαιτήσεις του Κοινοτικού Κεκτημένου για όλα τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ωστόσο για τις υπό ένταξη χώρες πρέπει να ικανοποιούνται τα κριτήρια σύγκλισης για να ενταχθούν στην ζώνη του ευρώ. Κάτι τέτοιο θα γίνει μετά την ένταξη τους και αφού έχουν εξασφαλίσει σταθερή πορεία σύγκλισης των οικονομιών τους με αυτές των μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προς το παρόν, αυτό που ενδιαφέρει την Ευρωπαϊκή επιτροπή είναι η ικανοποίηση από τις υποψήφιες χώρες των οικονομικών κριτηρίων ένταξης (Copenhagen Criteria).

Με βάση την ετήσια επιθεώρηση για την πορεία κάθε μιας από τις υποψήφιες χώρες (**2002 Regular Reports**), που κατατέθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 9 Οκτωβρίου, αποφασίστηκαν τα εξής: Η Τσεχία, η Εσθονία, η Ουγγαρία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Πολωνία και η Σλοβακία ικανοποιούν τα οικονομικά κριτήρια (Copenhagen Criteria) και τα κριτήρια του Κοινοτικού Κεκτημένου, μπορεί να κλείσει ο κύκλος διαπραγματεύσεων τους, και είναι έτοιμες για την ένταξή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση από τις αρχές του 2004. Αντίθετα, για τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε τη συνέχιση της προενταξιακής περιόδου (κατά την οποία θα εξασφαλιστεί περαιτέρω οικονομική υποστήριξη και παρακολούθηση της προόδου των αλλαγών στους τομείς όπου αυτές δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί) ώστε, όπως προβλέπεται, το 2007 να είναι έτοιμες να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η επικύρωση των παραπάνω αποφάσεων έγινε και τυπικά με την ολοκλήρωση του Ευρωπαϊκού συμβουλίου της Κοπεγχάγης που πραγματοποιήθηκε στο τέλος του τρέχοντος έτους.

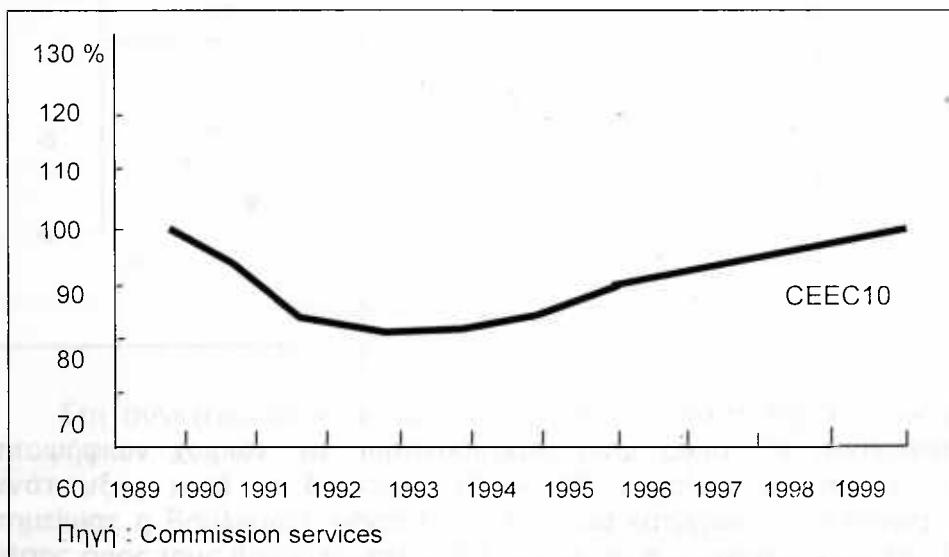
Κεφάλαιο 2: Πρόοδος των υποψήφιων χωρών ως προς την ικανοποίηση των κριτηρίων ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση

1. Ανάλυση των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών στις υποψήφιες χώρες

Κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου, οι περισσότερες από τις υποψήφιες χώρες έχουν κάνει σημαντικά βήματα προόδου σε βασικούς τομείς των οικονομιών τους, ώστε να είναι σε θέση να προσαρμοστούν στο οικονομικό περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να διασφαλίσουν τη μακροοικονομική σταθερότητα που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ομαλή ένταξή τους. Πιο αναλυτικά, σε ενδεικτικά μακροοικονομικά μεγέθη που μας δίνουν μια πρώτη εικόνα για την πορεία σύγκλισης των υποψήφιων χωρών, έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής :

Καταρχήν, όλες οι υποψήφιες χώρες αντιμετώπισαν οικονομική ύφεση, μετά την έναρξη της ενταξιακής περιόδου (1989-90), κυρίως, λόγω των έντονων διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομία τους που ακολούθησαν την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Έτσι, από το 1989 παρατηρείται μείωση του Α.Ε.Π. των χωρών αυτών, κάτι που αντανακλά τη γενικότερη πτώση της οικονομικής τους δραστηριότητας. Μάλιστα, για μια δεκαετία, το επίπεδο του Α.Ε.Π. τους παρέμεινε χαμηλότερο απ' αυτό της περιόδου πριν το 1989, και παρά την αύξηση της παραγωγής σ' αυτές τις χώρες τα τελευταία χρόνια, μόλις το 1999 κατάφερε να αγγίξει το επίπεδο του 1989. Η πορεία αυτή φαίνεται πιο παραστατικά στο Διάγραμμα 2.1 που ακολουθεί :

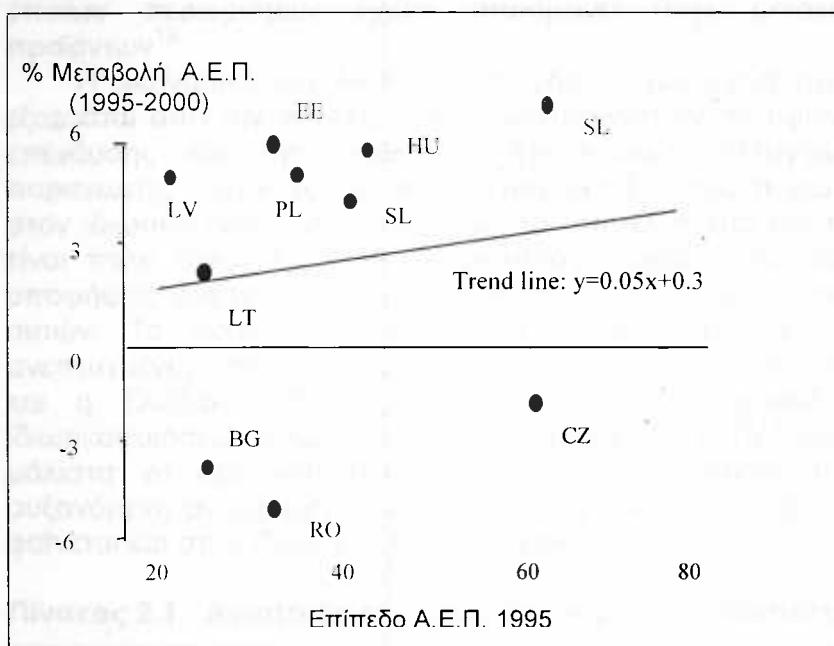
Διάγραμμα 2.1 : Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές (ως ποσοστό % της τιμής του έτους 1989)

Κατά την περίοδο 1995-2001, που αποτελεί περίοδο ανάπτυξης για την πλειονότητα των υποψήφιων χωρών, έχουμε σχετικά μέτριο ρυθμό οικονομικής σύγκλισης με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ενδεικτική είναι

η παρατήρηση του μέσου κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (GDP per capita in PPS¹⁵) της ομάδας των υποψήφιων χωρών, το οποίο από το ποσοστό 34,5% του Ευρωπαϊκού επιπέδου το 1995, έφτασε μόλις στο 35,2% το 2000, μια μεταβολή της τάξεως του 0,7%. Ο ίδιος δείκτης κυμαίνεται σε ποσοστά κάτω του 30% για τις περιπτώσεις της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας. Τη μεγαλύτερη πρόοδο παρουσιάζουν η Εσθονία, η Ουγγαρία και η Σλοβενία, με την τελευταία μάλιστα να εμφανίζει και το μεγαλύτερο ποσοστό σύγκλισης στο κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (69,45% του ευρωπαϊκού επιπέδου). Οι προηγούμενες παρατηρήσεις δίνονται πιο παραστατικά στο Διάγραμμα 2.2¹⁶. Σ' αυτό μπορούμε να δούμε ότι, η Εσθονία, η Ουγγαρία και η Σλοβενία σημείωσαν τους υψηλότερους ρυθμούς σύγκλισης. Η Πολωνία, η Λετονία, η Σλοβακία και η Λιθουανία έχουν θετική πορεία. Αντίθετα για την Τσεχία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία έχουμε αρνητική εικόνα, με το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. των χωρών αυτών να αποκλίνει από το μέσο ευρωπαϊκό επίπεδο. Η πορεία σύγκλισης για το σύνολο των υποψήφιων χωρών, όπως φαίνεται από την γραμμή τάσης (trend line), είναι θετική, με μικρή όμως μεταβολή, όπως προκύπτει από την ελαφρά κλίση της γραμμής.

Διάγραμμα 2.2 : Πραγματική σύγκλιση 1995-00 (Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. ως ποσοστό του Α.Ε.Π. της Ε.Ε.)

Στη συνέχεια, όσον αφορά τους ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας των υποψήφιων χωρών, τα συμπεράσματα είναι μικτά. Οι πραγματικοί ρυθμοί ανάπτυξης κατά το διάστημα 1996-2000 κυμαίνονται από το -10,1% που σημείωσε η Βουλγαρία, μέχρι το 10,4% που κατέγραψε η Εσθονία¹⁷. Γενικά, ο μέσος όρος τους βρίσκεται στο 2,6%. Ιδιαίτερα στις περιπτώσεις της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, οι πολύ μικροί ρυθμοί ανάπτυξης (ακόμη και με αρνητικό

¹⁵ Purchasing Power Standards

¹⁶ Βλέπε European Commission, "Real convergence in candidate countries", σελ.4

¹⁷ Βλέπε Πίνακα 1, στο Παράρτημα

πρόσημο), που παρατηρούνται πριν το 1998, οφείλονται στην κρίση που αντιμετώπισαν οι οικονομίες αυτών των χωρών μέχρι να προσαρμοστούν στις αλλαγές που προκάλεσε η προενταξιακή διαδικασία. Βέβαια, στην επιβράδυνση των ρυθμών ανάπτυξης, ιδιαίτερα μετά το 2000, συντέλεσε και η παγκόσμια οικονομική ύφεση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια. Η εικόνα λοιπόν της ανάπτυξης δεν έχει σταθεροποιηθεί για όλες τις χώρες. Στο γεγονός αυτό συμβάλλουν και συγκεκριμένοι παράγοντες που επηρεάζουν την οικονομία της κάθε χώρας. Τέτοιοι παράγοντες είναι ο βαθμός βιομηχανοποίησης της χώρας, η ροή ξένων άμεσων επενδύσεων (FDI), η ανάπτυξη του χρηματοοικονομικού τομέα, οι εγχώριες επενδύσεις, η εγγύτητα με άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κ.α. Ένας σημαντικός δείκτης ανάπτυξης είναι ο **ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου, ως ποσοστό (%) του Α.Ε.Π.**¹⁸ (Gross Fixed capital formation), ο οποίος στις υπό εξέταση χώρες κυμάνθηκε από 10.8% για τη Βουλγαρία, έως 38% για τη Σλοβακία, κατά το διάστημα 1996-2001. Επίσης, βαρύνουσα σημασία έχει και η εξασφάλιση από τις υποψήφιες χώρες του κατάλληλου περιβάλλοντος που επιτρέπει τη γρήγορη ανάπτυξη και την επιτάχυνση της πραγματικής σύγκλισης. Σ' αυτό συγκαταλέγονται η ενοποίηση του εμπορικού και του χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος των υποψήφιων χωρών με αυτό της Ευρώπης, η νομική και θεσμική σύγκλιση και η εξάλειψη των όποιων περιορισμών έχουν παραμείνει στην μετακίνηση ατόμων και προϊόντων¹⁹.

Η οικονομική σύγκλιση των υποψήφιων χωρών με την Ευρωπαϊκή ένωση, εξαρτάται από την τρόοδο των ιδιωτικοποιήσεων, το υψηλό επίπεδο εγχώριας επένδυσης και την υιοθέτηση τεχνολογικών αλλαγών στον τομέα της παραγωγής. Όσον αφορά την πορεία μεταβίβασης πόρων, από τον δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, τα αποτελέσματα για τις υποψήφιες χώρες είναι πολύ καλά. Το 1999, ο **ιδιωτικός τομέας** στις περισσότερες από τις υποψήφιες χώρες παρήγαγε περισσότερο από το μισό του Α.Ε.Π. των χωρών αυτών. Το ποσοστό ήταν πολύ υψηλότερο (έως και 70%), για τις πιο ανεπτυγμένες από τις υποψήφιες χώρες, όπως η Τσεχία, η Εσθονία, η Ουγγαρία και η Σλοβακία. Επίσης, ιδιαίτερα σημαντική πρόοδο στον τομέα των ιδιωτικοποιήσεων σημείωσαν η Βουλγαρία και η Πολωνία, με την τελευταία μάλιστα να έχει καταγράψει αξιόλογα αποτελέσματα στον τομέα αυτό. Η αυξανόμενη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην οικονομία αυτών των χωρών φαίνεται και στον **Πίνακα 2.1**²⁰ που ακολουθεί:

Πίνακας 2.1 : Ανάπτυξη του Ιδιωτικού τομέα (ως ποσοστό % του Α.Ε.Π.)

Χώρες	1990	1994	1999
Τσεχία	12	65	80
Εσθονία	10	55	75
Ουγγαρία	18	55	80
Ρουμανία	17	40	60

¹⁸ Βλέπε Πίνακα 12, στο Παράρτημα

¹⁹ Κυρίως, όσον αφορά αγροτικά προϊόντα, στην εμπορία των οποίων πολλές από τις υποψήφιες χώρες διατηρούν ποσοτικούς περιορισμούς.

²⁰ Πηγή: European Bank of Restructuring and Development, στοιχεία έτους 2000

Σημαντικός παράγοντας για την επιτάχυνση της σύγκλισης (ρυθμός αύξησης του Α.Ε.Π. των ΚΕΕC ως ποσοστό του Ευρωπαϊκού επιπέδου) είναι και η ανάπτυξη της εγχώριας επένδυσης ως ποσοστό του Α.Ε.Π. (Investment-to-GDP ratio). Στον τομέα αυτό, κατά την περίοδο 1998-2000, οι υποψήφιες χώρες παρουσιάζουν σταθερότητα ή μέτρια αύξηση των επενδύσεων, όπως φαίνεται στον **Πίνακα 5** του Παραρτήματος. Μία ακόμη ενδεικτική παράμετρος της ανάπτυξης της επενδυτικής δραστηριότητας είναι και το μέγεθος των εισαγωγών σε επενδυτικά αγαθά, όπως, μηχανήματα, εξοπλισμός, μεταφορικά οχήματα (εκτός επιβατικών), κ.α. Μία συγκριτική εικόνα για τις υποψήφιες χώρες, όπου φαίνεται η αύξηση των εισαγωγών, τέτοιου είδους αγαθών, δίνεται στον **Πίνακα 2.2**. Από τον πίνακα αυτόν βλέπουμε ότι, οι εισαγωγές μηχανημάτων και μεταφορικού εξοπλισμού είναι πιο σημαντικές (ως ποσοστό του Α.Ε.Π.) στις ανεπτυγμένες υποψήφιες χώρες, όπως η Τσεχία, η Ουγγαρία, η Σλοβακία και η Εσθονία. Οι τρεις τελευταίες χώρες παρουσίασαν και το μεγαλύτερο ποσοστό αύξησης των εισαγωγών μηχανημάτων και μεταφορικού εξοπλισμού, κατά το διάστημα 1995-2000.

Πίνακας 2.2 : Εισαγωγές μηχανημάτων και μεταφορικού εξοπλισμού

Χώρες	ως ποσοστό (%) του συνόλου των εισαγωγών		ως ποσοστό (%) του Α.Ε.Π.	
	1995	2000	1995	2000
Τσεχία	33,7	38,1	16,4	24,2
Εσθονία	26,0	37,2	18,6	37,2
Ουγγαρία	26,8	48,7	9,3	34,2
Λετονία	22,5	25,0	9,2	11,2
Λιθουανία	17,8	20,3	10,8	9,9
Πολωνία	28,3	33,6	6,5	10,4
Ρουμανία	23,0	28,3	6,7	10,0
Σλοβακία	25,8	34,5	12,3	19,5
Σλοβενία	27,3	29,4	13,8	16,5

Πηγή: COMTRADE, στατιστικά στοιχεία έτους 2000.

*Για τη Βουλγαρία δεν υπάρχουν συγκριτικά στοιχεία

Κρίνεται σκόπιμο να τονίσουμε ότι, για την εξασφάλιση σταθερής και μακροχρόνιας αναπτυξιακής πορείας είναι απαραίτητη και η **αναδιοργάνωση του τομέα παραγωγής** στις υποψήφιες χώρες. Πράγματι, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται σταδιακά η συρρίκνωση του αγροτικού τομέα παραγωγής, όπου η παραγωγικότητα εργασίας είναι μικρή, και αντίστοιχα η ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών, γεγονός το οποίο δείχνει την στροφή που προσπαθούν να κάνουν αυτές οι χώρες, προσαρμοζόμενες στη φυσιογνωμία του Ευρωπαϊκού οικονομικού περιβάλλοντος. Όμως, η συμμετοχή του αγροτικού τομέα τόσο στην παραγωγή, όσο και στην απασχόληση, παραμένει υψηλή, ιδιαίτερα στην Πολωνία και στη Ρουμανία, που είναι και οι μεγαλύτερες από τις υποψήφιες χώρες, πληθυσμιακά αλλά και σε έκταση. Την παραπάνω διαπίστωση μπορεί να επιβεβαιώσει κάποιος, εάν παρατηρήσει τους στατιστικούς πίνακες με τα στοιχεία

για τη διαμόρφωση της παραγωγής ανά κλάδο (αγροτικός, βιομηχανικός, υπηρεσιών)²¹. Εδώ φαίνεται μια μικρή μείωση της συμμετοχής του αγροτικού τομέα στην παραγωγή (ως ποσοστό της συνολικής προστιθέμενης αξίας της παραγωγής) και μια αντίστοιχη αύξηση της συμμετοχής του τομέα των υπηρεσιών. Επιγραμματικά, αναφέρουμε ότι, κατά το τέλος της δεκαετίας του '90, το μερίδιο του αγροτικού τομέα στο σύνολο των υποψήφιων χωρών κυμαίνοταν στο 5% της οικονομίας και στο 12% της απασχόλησης, ποσοστά τα οποία είναι 2-3 φορές υψηλότερα από τα αντίστοιχα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, κάτι που πρέπει να αναφερθεί, είναι ότι, σε εκείνες από τις υποψήφιες χώρες που είχαν ιδιαίτερα εκτεταμένο βιομηχανικό τομέα, ακολούθησε μια διαδικασία αναδιάρθρωσης για τον περιορισμό του μεγέθους των μεγάλων κρατικών βιομηχανιών και της σταδιακής εξυγίανσής τους, μέσα από διαδικασίες συγχωνεύσεων και ιδιωτικοποίησεων. Αυτό βέβαια προκάλεσε μια πτώση στην παραγωγικότητα της εργασίας, που ήταν ιδιαίτερα αισθητή στα πρώτα χρόνια της προενταξιακής περιόδου (1990-95).

Τόσο η αρχική περίοδος ύφεσης που αντιμετώπισαν οι υποψήφιες χώρες μετά την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, όσο και η αναδιοργάνωση της οικονομίας και ιδίως του τομέα βιομηχανικής παραγωγής, επηρέασαν αρνητικά την αγορά εργασίας. Η **ανεργία**²² παραμένει ένα σημαντικό πρόβλημα για την οικονομία των περισσότερων υποψήφιων χωρών και οι δείκτες ανεργίας για το 2001 κυμαίνονται από το ποσοστό 5,7% που κατέγραψε η Ουγγαρία, έως το υψηλό ποσοστό 19,2% που παρουσίασε η Σλοβακία. Επίσης, υψηλά ποσοστά ανεργίας παρατηρούνται στη Βουλγαρία, τη Λετονία, τη Λιθουανία και την Πολωνία. Γενικά, στην περίοδο 1997-2001, παρατηρείται αύξηση των ποσοστών ανεργίας, με εξαίρεση αυτού της Ουγγαρίας, κυρίως, λόγω των δυσκολιών στην αναδιοργάνωση της αγοράς εργασίας, η οποία διατηρεί πολλές ακαμψίες. Από την άλλη πλευρά, σημειώνονται σημαντικές προσπάθειες για την επιτάχυνση των δομικών αλλαγών στην αγορά εργασίας, που έχουν ως στόχο την αύξηση της απασχόλησης και των ρυθμών ανάπτυξης στο μέλλον.

Στην αρχή της προενταξιακής περιόδου (1989-90), παρατηρείται έκρηξη του πληθωρισμού σε όλες τις υποψήφιες χώρες, λόγω της απελευθέρωσης των τιμών, της χαλάρωσης της δημοσιονομικής πολιτικής και της ανόδου των μισθών. Μάλιστα, στην περίπτωση της Πολωνίας, ο πληθωρισμός άγγιξε το 1000% τον Ιανουάριο του 1990. Στις περισσότερες όμως από τις υποψήφιες χώρες παρουσιάζεται πιτωτική πορεία, ιδιαίτερα την τελευταία 5ετία²³. Εξαίρεση αποτελούν η Ουγγαρία και η Πολωνία, όπου ο πληθωρισμός μειώνεται, αλλά με ιδιαίτερα χαμηλούς ρυθμούς. Στη θετική αυτή πορεία του πληθωρισμού συντέλεσε και η δημιουργία, στις περισσότερες από τις υποψήφιες χώρες, ανεξάρτητων κεντρικών τραπεζών που έθεσαν ως στόχο την εξασφάλιση σταθερότητας στις τιμές. Επίσης, στη μείωση του επιπέδου των τιμών συνέβαλε και η αλλαγή του καθεστώτος συναλλαγματικής ισοτιμίας, στις πιο πολλές από τις υποψήφιες χώρες, και η υιοθέτηση του ευρώ ως βασικής νομισματικής μονάδας συναλλαγών²⁴. Έτσι, ενώ στην αρχή της μεταβατικής περιόδου οι περισσότερες από τις υποψήφιες χώρες εφάρμοζαν καθεστώς σφικτής συναλλαγματικής

²¹ Βλέπε α/ Πίνακα 9, στο Παράρτημα , β/ "2002 regular reports on each country's progress towards accession", Commission of the European Communities, Brussels 9/10/2002.

²² Βλέπε Πίνακα 3, στο Παράρτημα

²³ Βλέπε Πίνακα 2, στο Παράρτημα

²⁴ Exchange rate anchor with the euro

ισοτιμίας, μετά το 1993 άλλαξαν σε πιο ευέλικτα σχήματα, όπως το (Currency Board Arrangement, CBA) που έχουν υιοθετήσει η Εσθονία, η Λιθουανία και η Βουλγαρία, και το οποίο βοήθησε τις χώρες αυτές να ελέγξουν το επίπεδο του πληθωρισμού τους.

Στον τομέα της δημοσιονομικής πολιτικής, όλες οι υποψήφιες χώρες εφάρμοσαν στρατηγικές δημοσιονομικής σταθερότητας με αποτέλεσμα, στην πλειονότητά τους, να έχουν διατηρήσει χαμηλό δημόσιο χρέος. Το 2001, όλες οι υποψήφιες χώρες σημείωσαν ελαφρά αύξηση του δημόσιου ελλείμματος που σε μέσο όρο κυμάνθηκε στο 3,8% του Α.Ε.Π., από 3,2% που είχε καταγραφεί το 2000. Σχετικά υψηλές τιμές παρατηρούνται στις περιπτώσεις της Εσθονίας, της Λετονίας, της Λιθουανίας και της Πολωνίας. Το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται στην γενικευμένη ύφεση που παρατηρείται σε παγκόσμιο επίπεδο, στην ελαφρά χαλάρωση της δημοσιονομικής πολιτικής, με στόχο την τόνωση των ρυθμών ανάπτυξης, και βέβαια σε έξοδα που προορίζονται για την υλοποίηση μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων. Σε αρκετές μάλιστα από τις υποψήφιες χώρες, παραμένουν εκκρεμότητες όσον αφορά τις διαρθρωτικές αλλαγές στους τομείς δημόσιας υγείας και ασφάλισης, οι οποίες κρίνονται καθοριστικές για την εξασφάλιση της μακροπρόθεσμης σταθερότητας στον τομέα της δημόσιας χρηματοδότησης.

2. Η πρόοδος των υποψήφιων χωρών στον τομέα απελευθέρωσης της αγοράς

Κατ' αρχήν, η βασική πρόκληση για την μακροοικονομική πολιτική των υποψήφιων χωρών είναι ο έλεγχος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Η σταδιακή απελευθέρωση της ροής κεφαλαίων που ακολούθησε την έναρξη της ενταξιακής πορείας τους, δημιούργησε σημαντικές εισροές ξένων κεφαλαίων στις υποψήφιες χώρες. Κατά συνέπεια, ο έλεγχος αυτών των ροών και η εξασφάλιση μακροοικονομικής σταθερότητας ήταν από τους βασικούς στόχους για την αποφυγή απότομων μεταβολών στα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη των χωρών αυτών. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία για το έτος 2001, το **έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών²⁵** για τις υποψήφιες χώρες, κυμάνθηκε, κατά μέσο όρο, στο 5% του Α.Ε.Π.. Το ποσοστό αυτό είναι αρκετά υψηλό, αλλά όχι ανησυχητικό. Γενικά, κατά την ενταξιακή περίοδο, οι περισσότερες από τις υποψήφιες χώρες παρουσίασαν αστάθεια στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, που είχε βέβαια αρνητικό αντίκτυπο και στους ρυθμούς ανάπτυξης. Το γεγονός αυτό είναι αποτέλεσμα της μείωσης των εξαγωγών των CEEC στις παραδοσιακές αγορές των χωρών της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης, της αυξημένης εισαγωγής επενδυτικών αγαθών για την αναβάθμιση του τομέα παραγωγής και βέβαια των δυσκολιών που αντιμετώπισαν οι χώρες αυτές, τόσο στην ευρωπαϊκή αγορά, όσο και στις εγχώριες αγορές τους, από την είσοδο σ' αυτές ευρωπαϊκών ανταγωνιστικών προϊόντων.

Ένας τρόπος αντιμετώπισης του ελλείμματος σε βραχυπρόθεσμη βάση είναι η χρηματοδότησή του με την εισροή ξένων κεφαλαίων (FDI), τα οποία προέρχονται από ιδιωτικοποιήσεις κρατικών επιχειρήσεων που εξαγοράζονται από ξένους επενδυτές. Στην περίοδο 1997-2001, οι **ροές ξένων άμεσων επενδύσεων** (βλέπε Πίνακα 6, στο Παράρτημα) παρουσίασαν αυξητικές τάσεις

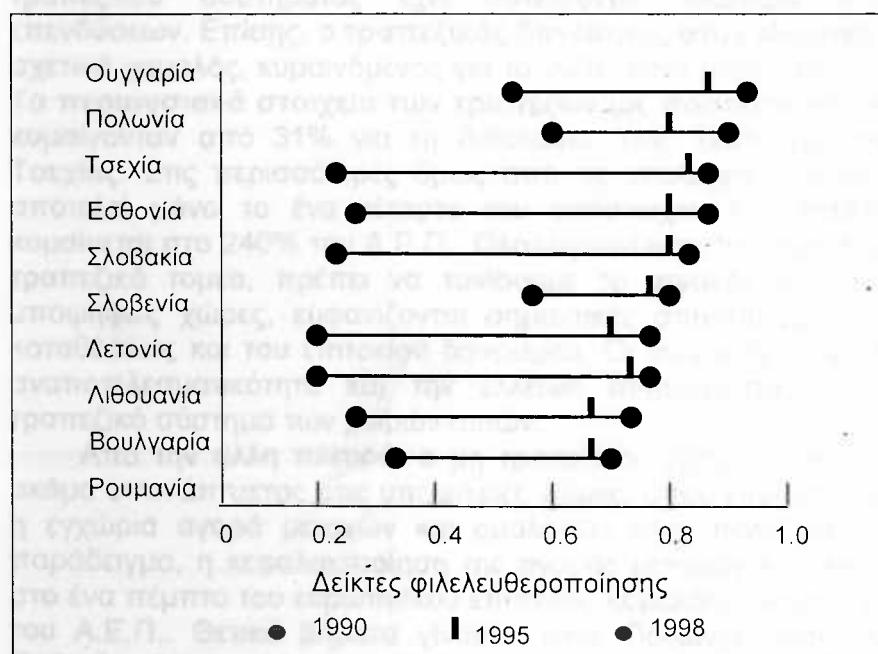
²⁵ Βλέπε Πίνακα 4, στο Παράρτημα

στην πλειοψηφία των υποψήφιων χωρών και ειδικά στην περίπτωση της Τσεχίας, της Σλοβακίας και της Εσθονίας κυμάνθηκαν σε υψηλά επίπεδα, που ξεπέρασαν το 10% του Α.Ε.Π. σε ετήσια βάση. Εκείνο όμως που πρέπει να αναφέρουμε είναι ότι, καθώς η διαδικασία ιδιωτικοποίησεων πλησιάζει στην ολοκλήρωσή της στις περισσότερες υποψήφιες χώρες, η χρηματοδότηση των ελλειμμάτων θα καθίσταται ακόμη πιο δύσκολη. Γι' αυτό το λόγο, στρατηγικό στόχο των χωρών αυτών θα πρέπει να αποτελέσει η διαμόρφωση ενός σταθερού και ασφαλούς επιχειρησιακού περιβάλλοντος και η εύρυθμη λειτουργία της εγχώριας κεφαλαιαγοράς. Τα έσοδα από τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου (portfolio investments) αποτελούν σημαντική πηγή χρηματοδότησης του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών για τις υποψήφιες χώρες. Όμως, λόγω της μη εξασφάλισης ρευστότητας στις αγορές κεφαλαίου των υποψήφιων χωρών, οι επενδύσεις κεφαλαίων από θεσμικούς επενδυτές είναι αρκετά περιορισμένες και μόνο στη Λιθουανία, στην Εσθονία και στη Σλοβακία έχουμε μια αξιόλογη αύξηση, ιδίως τα τελευταία χρόνια.

Οι συνεχείς μεταρρυθμίσεις στο χρηματοοικονομικό τομέα των υποψήφιων χωρών είναι απαραίτητες για να εξασφαλίσουν την αύξηση των ζένων επενδύσεων και των εγχώριων αποταμιεύσεων, με απώτερο στόχο την διοχέτευση πόρων σε αποδοτικές επενδύσεις και την αποφυγή κερδοσκοπικών πιέσεων. Η πρόοδος της φιλελευθεροποίησης του οικονομικού περιβάλλοντος αυτών των χωρών και η μετάβαση σε μια οικονομία της αγοράς είναι βασική προϋπόθεση για την βιώσιμη ανάπτυξή τους, αλλά και για την επίτευξη σύγκλισης με την Ευρωπαϊκή οικονομία. Μια ενδεικτική εικόνα για την πρόοδο των υποψήφιων χωρών σ' αυτόν τον τομέα δίνει το Διάγραμμα 2.3, στο οποίο φαίνεται η πρόοδος κάθε χώρας στην υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων που είναι απαραίτητες για την φιλελευθεροποίηση της οικονομίας της.

Διάγραμμα 2.3 : Πρόοδος των οικονομικών μεταρρυθμίσεων (1990-98)

Πηγή: European Bank for development and restructuring (2000)

Ο δείκτης φιλελευθεροποίησης που χρησιμοποιείται, μετράει την έκταση των μεταρρυθμίσεων που είναι απαραίτητες για των μετασχηματισμό της κεντρικά ρυθμιζόμενης οικονομίας, σε οικονομία της αγοράς. Επίσης, σύμπεριλαμβάνει το επίπεδο της ιδιωτικής δραστηριότητας στην οικονομία, την αποτελεσματικότητα λειτουργίας της εγχώριας αγοράς, τη σταθερότητα του μακροοικονομικού περιβάλλοντος και την φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος εμπορίου.

3. Οι εξελίξεις στο χρηματοοικονομικό τομέα (τραπεζικό και αγοράς χρεογράφων) στις υποψήφιες χώρες

Ο ρόλος του χρηματοοικονομικού τομέα είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την επιτάχυνση της οικονομικής σύγκλισης των υπό ένταξη κρατών. Το ύψος των τραπεζικών καταθέσεων και των δανείων, ως ποσοστού του Α.Ε.Π. των χωρών αυτών, είναι ένας σημαντικός δείκτης του επενδυτικού κλίματος που επικρατεί στις υποψήφιες χώρες. Η διαμεσολάβηση των μεγάλων τραπεζικών ιδρυμάτων στη λειτουργία των επιχειρήσεων μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη των επενδύσεων, εγχώριων και ξένων, και να προωθήσει, μέσω αυτής, την οικονομική ανάπτυξη. Στις περισσότερες υποψήφιες χώρες, έχουν ολοκληρωθεί, σε ένα μεγάλο βαθμό, οι μεταρρυθμίσεις στον τραπεζικό τομέα, με την αναδιοργάνωση και την ιδιωτικοποίηση ενός μεγάλου ποσοστού των κρατικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Όμως, παρόλη τη θετική πορεία των αλλαγών, ο τραπεζικός τομέας στις περισσότερες από τις υποψήφιες χώρες δεν έχει ακόμα εξασφαλίσει τη δυναμική που χρειάζεται για να διαχειριστεί αποτελεσματικά τις εγχώριες αποταμιεύσεις, τροφοδοτώντας με αυτές επενδυτικά έργα που θα προωθήσουν την μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη. Κατ' αρχήν, οι καταθέσεις και τα δάνεια ως ποσοστό του Α.Ε.Π., είναι σε χαμηλό επίπεδο στις πιο πολλές από τις υπό ένταξη χώρες. Εξαίρεση αποτελούν η Σλοβενία και η Τσεχία, όπου η διαμεσολάβηση του τραπεζικού συστήματος έχει συνεισφέρει ιδιαίτερα στην αύξηση των επενδύσεων. Επίσης, ο τραπεζικός δανεισμός στον ιδιωτικό τομέα παραμένει σχετικά χαμηλός, κυμαίνομενος για το 2001, κατά μέσο όρο, στο 27% του Α.Ε.Π. Τα περιουσιακά στοιχεία των τραπεζών ως ποσοστό του Α.Ε.Π. για το 2000 κυμαίνονταν από 31% για τη Λιθουανία, έως 128% για την περίπτωση της Τσεχίας. Στις περισσότερες όμως από τις υποψήφιες χώρες, ο δείκτης αυτός αποτελεί μόνο το ένα τέταρτο του αντίστοιχου ευρωπαϊκού επιπέδου που κυμαίνεται στο 240% του Α.Ε.Π.. Ολοκληρώνοντας τις παρατηρήσεις μας για τον τραπεζικό τομέα, πρέπει να τονίσουμε το γεγονός ότι, σε πολλές από τις υποψήφιες χώρες, εμφανίζονται σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ του επιπολαρισμού καταθέσεως και του επιπολαρισμού δανεισμού. Οι διαφορές αυτές υποδηλώνουν την αναποτελεσματικότητα και την έλλειψη ανταγωνιστικού περιβάλλοντος στο τραπεζικό σύστημα των χωρών αυτών.

Από την άλλη πλευρά, ο μη τραπεζικός χρηματοοικονομικός τομέας είναι ακόμα υπανάπτυκτος στις υποψήφιες χώρες, όπου κυριαρχούν οι τράπεζες, ενώ η εγχώρια αγορά μετοχών και ομολόγων είναι πολύ μικρή σε μέγεθος. Για παράδειγμα, η κεφαλαιοποίηση της αγόρας μετοχών κυμαίνεται κατά μέσο όρο στο ένα πέμπτο του ευρωπαϊκού επιπέδου κεφαλαιοποίησης, που φτάνει το 84% του Α.Ε.Π.. Οι επιτοκίες δανεισμού γίνονται στην Πολωνία, στην Ουγγαρία και στην Εσθονία, όπου πλέον η κεφαλαιαγορές τους διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αναδιανομή κεφαλαίου. Όμως, για το σύνολο των υποψήφιων χωρών, η

είσοδος στις αγορές τους κεφαλαίων προερχομένων από θεσμικούς επενδυτές είναι πολύ περιορισμένη. Ένας λόγος γι' αυτό είναι το ότι δεν υπάρχει ένας κανονιστικός και εποπτικός μηχανισμός, ικανός να εξασφαλίσει την εύρυθμη λειτουργία της κεφαλαιαγοράς και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των επιχειρήσεων και των επενδυτών. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε²⁶ ότι, στην Εσθονία, στην Ουγγαρία και στη Σλοβενία, το ένα τρίτο των επιχειρήσεων δεν εμπιστεύονται τις αποφάσεις των δικαστηρίων, ενώ στη Λιθουανία και στην Πολωνία το ποσοστό αυτό ξεπερνάει το 90% των επιχειρήσεων. Μάλιστα σε μία έρευνα που διεξήγαγαν επιχειρήσεις στην Πολωνία, στη Ρουμανία, και στη Σλοβακία, αναφέρεται ότι, εταιρείες που δραστηριοποιούνται σε αγορές όπου δεν διασφαλίζονται τα νομικά δικαιώματα τους, εμφανίζουν κατά 40% μειωμένες επενδύσεις.

Κρίνεται, λοιπόν, αναγκαία η αναδιάρθρωση της λειτουργίας του χρηματοοικονομικού συστήματος στις υπό ένταξη χώρες, ώστε να εναρμονιστεί με τα ευρωπαϊκά και διεθνή πρότυπα λειτουργίας. Κατ' αρχάς, να εφαρμοστούν σύγχρονα λογιστικά πρότυπα για τον έλεγχο της λειτουργίας των επιχειρήσεων (δανεισμός, επενδύσεις, εξαγορές, συγχωνεύσεις). Επίσης, να δημιουργηθεί το κατάλληλο νομικό πλαίσιο που θα εξασφαλίζει τα δικαιώματα, τόσο των μετόχων, όσο και των πιστωτικών ιδρυμάτων, σε περιπτώσεις χρεοκοπίας των επιχειρήσεων στις οποίες έχουν επενδύσει. Η πρόοδος στους τομείς που προαναφέραμε είναι εντελώς απαραίτητη, προκειμένου το πιστωτικό σύστημα (τράπεζες, κεφαλαιαγορές) στις υποψήφιες χώρες να αποφασίσει να δεσμευτεί στον μακροπρόθεσμο δανεισμό των επιχειρήσεων και των καταναλωτών, χωρίς να εκτίθεται σε υπερβολικό δανειακό κίνδυνο. Βέβαια, πρέπει να αναφέρουμε ότι τα τελευταία χρόνια ένα μεγάλο μέρος του τραπεζικού τομέα στις υποψήφιες χώρες έχει περιέλθει στον έλεγχο ξένων τραπεζών, πράγμα που βοηθάει στη βελτίωση της γενικότερης αξιοπιστίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος στις χώρες αυτές.

²⁶ Βλέπε World Bank "Transition, The first ten years: Analysis and Lessons for Eastern Europe and the Former Soviet Union"

Κεφάλαιο 3 : Το εμπόριο των CEEC με την Ε.Ε.

1. Γενική αναφορά στις εξελίξεις στον τομέα εμπορίου

Με την εφαρμογή των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών (Europe Agreements) ως βασικού ρυθμιστικού πλαισίου στις διμερείς σχέσεις μεταξύ των CEEC και της Ε.Ε., πραγματοποιήθηκε η σταδιακή απελευθέρωση των μεταξύ τους εμπορικών σχέσεων. Ήδη, με την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, άρχισε η μείωση των δασμών και των ποσοτικών περιορισμών στις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των CEEC και των κρατών μελών της Ε.Ε., με στόχο τη δημιουργία ζώνης ελεύθερου εμπορίου. Ταυτόχρονα, πραγματοποιήθηκε μια ασύμμετρη κατάργηση των δασμών που αφορούν στο εμπόριο βιομηχανικών αγαθών. Έτσι την 1^η Ιανουαρίου του 1997 ολοκληρώθηκε η πλήρης εξάλειψη των δασμών στις εισαγωγές της Ε.Ε. από τις CEEC, ενώ η κατάργηση των αντίστοιχων δασμών για τις εξαγωγές της Ε.Ε. προς τις CEEC θα ολοκληρωθεί στο τέλος του 2002. Ο τομέας εμπορίου που παραμένει ακόμα σε καθεστώς μη πλήρους απελευθέρωσης είναι αυτός των αγροτικών προϊόντων, ενώ αρκετοί περιορισμοί παραμένουν και στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας. Βέβαια με την υιοθέτηση της κοινής αγροτικής πολιτικής (Common Agricultural Policy, CAP) και την ένταξη των CEEC σ' αυτήν, θα υλοποιηθεί η πλήρης απελευθέρωση και του αγροτικού τομέα.

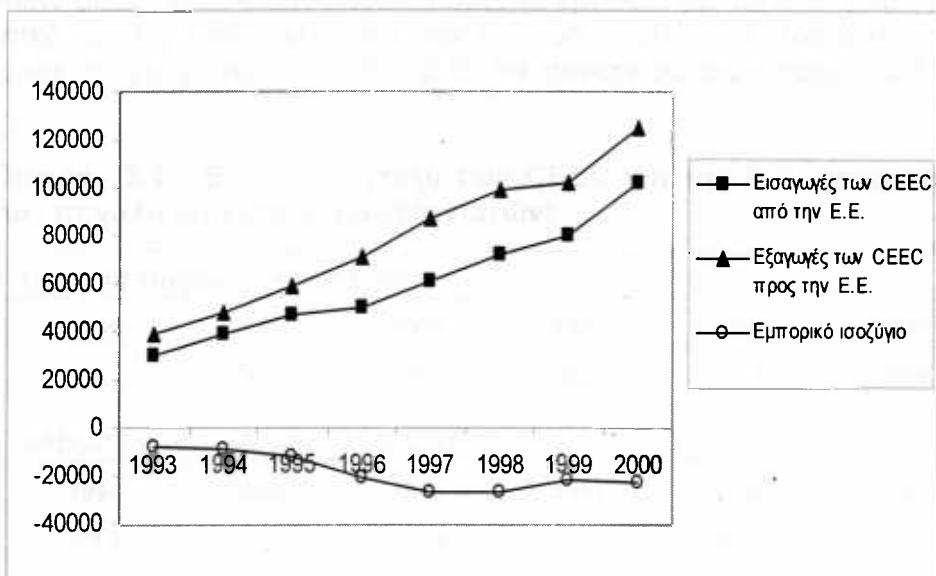
Με την έναρξη των μεταρρυθμίσεων και της απελευθέρωσης του εμπορίου, παρατηρείται ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων των υποψήφιων χωρών με την Ε.Ε.. Παρόλο που το εμπόριο των CEEC με την ομάδα των χωρών που ανήκουν στο CMEA²⁷ (Council of Mutual Economic Assistance) παραμένει σημαντικό, από τις αρχές του 1990 και στις πιο ανεπτυγμένες απ' αυτές, παρατηρούμε σημαντική αύξηση του εμπορίου των CEEC με την Ε.Ε.. Από το 1988 έως το 1998, έχουμε αύξηση των εξαγωγών των CEEC προς τις χώρες της Ε.Ε. κατά 4,5 φορές, και των εισαγωγών από την Ε.Ε. κατά 6,5 φορές. Αυτή η σημαντική αύξηση του εμπορίου οφείλεται τόσο στις ανάγκες των υποψήφιων χωρών σε επενδυτικά αγαθά που θα βοηθούσαν στην αναδιοργάνωσή τους, όσο και στην ύπαρξη της προοπτικής για τη μελλοντική ενσωμάτωσή τους στην Ε.Ε., πράγμα που συνέτεινε στην περαιτέρω σύσφιξη των εμπορικών σχέσεων. Βέβαια, ο όγκος των εισαγωγών των CEEC από την Ε.Ε. υπήρξε μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο των εξαγωγών, γι' αυτό και καθ' όλη τη διάρκεια της προένταξιακής περιόδου η χώρες αυτές καταγράφουν έλλειμμα στο εμπορικό τους ισοζύγιο με την Ε.Ε..

Το Διάγραμμα 3.1 βοηθάει στην απεικόνιση της πορείας του εμπορίου μεταξύ των CEEC και της Ε.Ε. μετά το 1993, οπότε ουσιαστικά οι υποψήφιες χώρες περνούν από το στάδιο της προενταξιακής ύφεσης, στο στάδιο ανάπτυξης. Μεταξύ του 1993 και του 1998, οι εξαγωγές των CEEC προς την Ε.Ε. αυξήθηκαν κατά 135% και οι εισαγωγές, ακόμη περισσότερο, κατά 155%. Το 1999 παρατηρείται μια επιβράδυνση στο ρυθμό ανάπτυξης του εμπορίου, αλλά το 2000 καταγράφεται και πάλι σημαντική άνοδος κατά 25,2%. Η εμπορική ενσωμάτωση (Trade integration) των υποψήφιων χωρών με την Ε.Ε. παρουσιάζει μια πολύ θετική εικόνα. Ιδιαίτερα οι πιο ανεπτυγμένες από τις CEEC εμφανίζουν και τους πιο υψηλούς ρυθμούς ενσωμάτωσης. Τον υψηλότερο ρυθμό

²⁷ Χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης

κατέγραψε η Ουγγαρία, με το 74,3% των εξαγωγών της να έχει προορισμό την Ε.Ε. και το 57,8% των εισαγωγών της να προέρχεται από την τελευταία²⁸. Ακολουθεί η Τσεχία, με ποσοστά 68,9% και 61,8%, αντίστοιχα, ενώ πολύ υψηλή πρόδοιο κατέγραψαν και η Εσθονία, η Πολωνία, η Σλοβενία και η Ρουμανία.

Διάγραμμα 3.1 : Εμπόριο των CEEC με την Ε.Ε. (σε εκατ. ευρώ)

Πηγή: Eurostat, " External and Intra-EU trade Monthly statistics 2002"

Βέβαια, το άνοιγμα εμπορίου που παρουσιάζουν οι CEEC προς την Ε.Ε. έχει ως αποτέλεσμα όλες οι υποψήφιες χώρες να εμφανίζουν έλλειμμα στο εμπορικό τους ισοζύγιο με την Ε.Ε. Η εξέλιξη του ελλείμματος φαίνεται στο Διάγραμμα 3.1 και στον Πίνακα 13 του Παραρτήματος. Στον πίνακα αυτόν φαίνεται ότι, οι περισσότερες από τις υποψήφιες χώρες, κατά την περίοδο 1993-2001, εμφανίζουν μεγαλύτερο όγκο εισαγωγών σε σχέση με τον όγκο εξαγωγών τους (εισαγωγές/εξαγωγές), και μόνο οι πιο ανεπτυγμένες απ' αυτές, όπως οι Τσεχία, η Ουγγαρία, η Σλοβακία και η Σλοβενία, παρότι έχουν υψηλή συμμετοχή στο εμπόριο με την Ε.Ε., κατάφεραν να ισοσκελίσουν σε μεγάλο βαθμό το εμπορικό τους ισοζύγιο.

Τα τελευταία χρόνια, η Ε.Ε. έχει καταλάβει τη θέση του βασικού εμπορικού εταίρου των CEEC, απορροφώντας περίπου τα 2/3 των εξαγωγών τους²⁹, ενώ ανάλογο είναι και το μερίδιο της Ε.Ε. στο σύνολο των εισαγωγών των CEEC. Μάλιστα, το 2000 η Ε.Ε. συγκέντρωσε το 65% του συνολικού εμπορίου των CEEC. Στον Πίνακα 3.1 φαίνεται η ραγδαία αύξηση που σημειώθηκε στις εμπορικές συναλλαγές των CEEC με την Ε.Ε., η οποία άγγιξε, για την περίοδο 1994-99, τα ποσοστά, 43% για τις εξαγωγές και 35% για τις εισαγωγές. Ακόμη μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάζει το εμπόριο της Ε.Ε. με τις υποψήφιες χώρες. Αν κοιτάξουμε στον πίνακα, διαπιστώνουμε ότι κατά τη διάρκεια της τελευταίας πενταετίας, οι εξαγωγές της Ε.Ε. (ως ποσοστό του συνόλου των εξαγωγών) προς τις CEEC αυξήθηκαν κατά 84%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό αύξησης για

²⁸ Βλέπε Πίνακα 15, στο Παράρτημα

²⁹ Βλέπε Πίνακα 16, στο Παράρτημα

τις εισαγωγές από τις CEEC ανήλθε στο 69%. Βέβαια, τα ποσοστά συμμετοχής των CEEC στο σύνολο του εμπορίου της Ε.Ε είναι μικρά, σε σχέση με τα υψηλά ποσοστά συμμετοχής της Ε.Ε. στο συνολικό εμπόριο των υποψήφιων κρατών. Αυτό οφείλεται στη μεγάλη διαφορά μεγέθους μεταξύ των δύο ομάδων, E.E.-15 και CEEC-10, αλλά και στη μεγάλη διαφορά του A.E.P. μεταξύ αυτών. Ένω για την Ε.Ε. το μερίδιο του εμπορίου με τις CEEC, ως ποσοστό του A.E.P., είναι πολύ μικρό, για τις υποψήφιες χώρες το εμπόριο με την Ε.Ε. είναι ιδιαίτερα σημαντικό, με τις εισαγωγές από την Ε.Ε. να λαμβάνουν ποσοστό 24% του A.E.P. και τις εξαγωγές προς την Ε.Ε. να συγκεντρώσουν ποσοστό 19% του A.E.P.

Πίνακας 3.1 : Εμπόριο μεταξύ των CEEC και της Ε.Ε. (ποσοστά των συνολικών εισαγωγών/εξαγωγών)

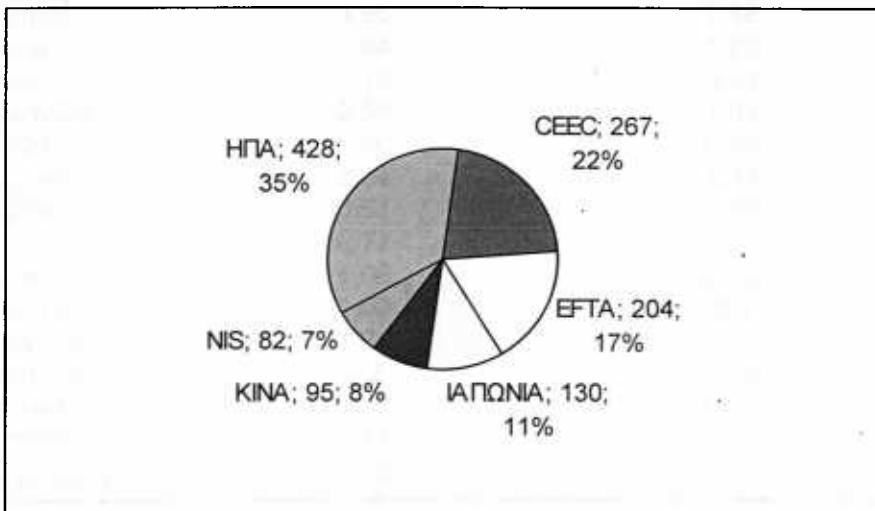
CEEC-10 εξαγωγές στην Ε.Ε.-15					
1994	1995	1996	1997	1998	1999
48,0	58,8	58,9	59,7	64,8	68,6
CEEC-10 εισαγωγές από την Ε.Ε.-15					
1994	1995	1996	1997	1998	1999
46,1	57,6	58,3	59,0	62,0	62,3
Ε.Ε.-15 εξαγωγές της προς τις CEEC-10					
1994	1995	1996	1997	1998	1999
6,7	9,3	10,2	10,9	12,3	12,3
Ε.Ε.-15 εισαγωγές της από τις CEEC-10					
1994	1995	1996	1997	1998	1999
5,8	8,1	8,1	8,5	9,6	9,8

Πηγή : European Commission, "The economic impact of Enlargement"

Αν όμως εστιάσουμε στο μέγεθος των εμπορικών συναλλαγών της Ε.Ε. με τις CEEC, θα διαπιστώσουμε ότι κατατάσσονται στη δεύτερη θέση μεταξύ των εμπορικών εταίρων της Ε.Ε., μετά της Η.Π.Α.. Το συμπέρασμα αυτό απεικονίζεται πιο παραστατικά στο διάγραμμα 3.2 (βλέπε επόμενη σελίδα), αλλά μπορούμε και να το εξάγουμε συγκρίνοντας τις εξαγωγές της Ε.Ε. προς τους βασικούς εμπορικούς εταίρους της³⁰.

³⁰ Βλέπε Πίνακα 16, στο Παράρτημα

Διάγραμμα 3.2 : Εμπόριο (εισαγωγές και εξαγωγές) μεταξύ της Ε.Ε. και των εμπορικών της εταίρων (σε δις. ευρώ)

Πηγή: Eurostat, "The 13 candidate countries' trade with the EU in 2000", σελ.1

*EFTA : Countries of the European free trade agreement

NIS: Countries of the former USSR

Όσον αφορά στην κατανομή του εμπορίου της Ε.Ε. με τις υπό ένταξη χώρες, σημαντική θέση καταλαμβάνουν η Πολωνία, η Ουγγαρία και η Τσεχία, ενώ μικρότερη συμμετοχή έχουν η Ρουμανία και η Σλοβακία. Η Πολωνία κατέχει την πρώτη θέση στο εμπόριο των CEEC με την Ε.Ε., συγκεντρώνοντας, για το έτος 2000, το 29,3% των εξαγωγών της Ε.Ε. προς τις CEEC και το 23,8% των εισαγωγών της Ε.Ε. από τις τελευταίες. Αντίστοιχα, σημαντικά είναι και τα ποσοστά της Ουγγαρίας (20% στις εξαγωγές και 22,4% στις εισαγωγές), όπως και της Τσεχίας (20,8% και 20% αντίστοιχα)³¹. Η εμπορική ενσωμάτωση αυτών των χωρών με την Ε.Ε. είναι ιδιαίτερα σημαντική, πράγμα που οφείλεται τόσο στην βιομηχανική υποδομή που έχουν αναπτύξει, η οποία είναι καθοριστική προϋπόθεση για την ανάπτυξη των ξένων επενδύσεων, όσο και στην επιτυχή εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών που βοήθησαν στον εκσυγχρονισμό της βιομηχανικής παραγωγής τους.

Από την πλευρά της Ε.Ε., το μεγαλύτερο όγκο εμπορικών συναλλαγών (αξία εισαγωγών και εξαγωγών)³² με τις CEEC εμφανίζουν, η Γερμανία που συγκεντρώνει περισσότερο από τα 2/3 της αξίας των εμπορικών συναλλαγών της Ε.Ε. με τις υποψήφιες χώρες, ενώ ακολουθούν η Ιταλία, η Γαλλία και η Αυστρία, με μικρότερα ποσοστά. Μια πιο ενδεικτική εικόνα παίρνουμε αν συγκρίνουμε τις εμπορικές συναλλαγές κάθε κράτους μέλους της Ε.Ε. με τις CEEC, ως ποσοστό του Α.Ε.Π. του. Όπως βλέπουμε στον Πίνακα 3.2, οι χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά είναι, η Αυστρία (με ποσοστό 3,96% του Α.Ε.Π. της, σε εξαγωγές προς τις CEEC), η Φινλανδία (με ποσοστό 2,6%) και η Γερμανία (με ποσοστό 2,1%).

³¹ Υπολογισμοί με βάση τα στατιστικά δεδομένα: βλέπε Πίνακα 14, στο Παράρτημα

³² Βλέπε Πίνακα 17, στο Παράρτημα

Πίνακας 3.2 : Εμπόριο με τις CEEC-10 (ως ποσοστό του Α.Ε.Π.)

	εξαγωγές προς τις CEEC	εισαγωγές από τις CEEC
Αυστρία	3,96	2,96
Βέλγιο	1,64	1,08
Δανία	1,14	0,91
Φινλανδία	2,59	1,01
Γαλλία	0,56	0,39
Γερμανία	2,04	1,72
Ελλάδα	0,57	0,86
Ιρλανδία	0,77	0,55
Ιταλία	1,08	0,74
Λουξεμβούργο	1,02	0,4
Ολλανδία	1,21	0,96
Πορτογαλία	0,2	0,24
Ισπανία	0,4	0,28
Σουηδία	1,44	1,06
Μ.Βρετανία	0,39	0,35

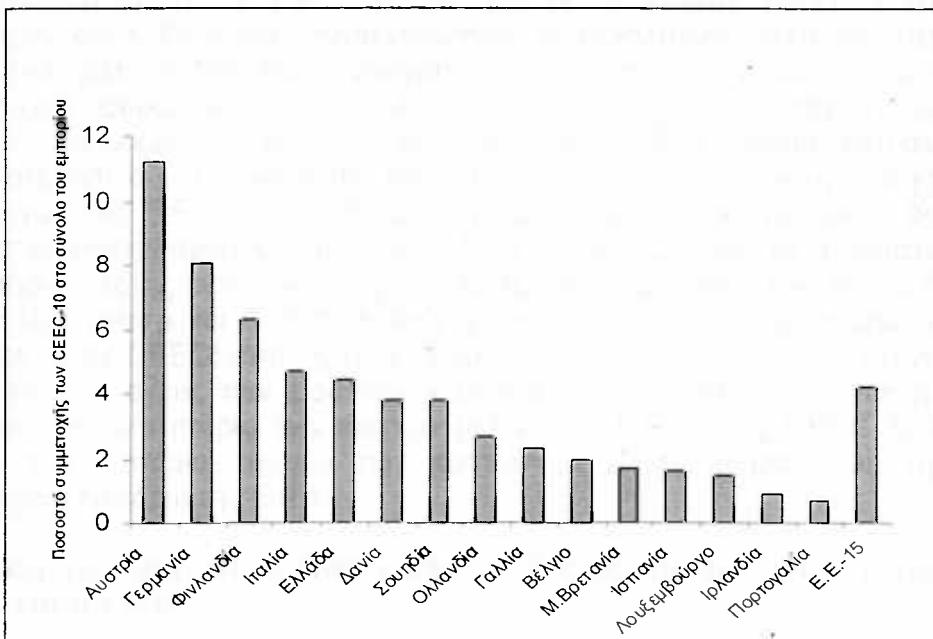
Πηγή: IMF Direction of Trade Statistics 1999, OECD Main Economic Indicators 2000

Επίσης, με βάση το ποσοστό συμμετοχής των υποψήφιων χωρών στο εμπόριο των κρατών μελών της Ε.Ε., η Αυστρία, η Γερμανία και η Φινλανδία είναι οι Ευρωπαϊκές χώρες που κατέχουν τα υψηλότερα ποσοστά. Ακολουθούν, με πιο μικρά ποσοστά, η Ιταλία και η Ελλάδα. Όσον αφορά στην Ελλάδα, με στοιχεία για την πενταετία 95-00³³, παρατηρούμε έντονη αύξηση των εισαγωγών (σε αξία) από τις ανεπτυγμένες υποψήφιες χώρες, δηλαδή την Τσεχία, την Ουγγαρία, και την Πολωνία, της τάξης του 42,7% για την πρώτη, του 65,4% για τη δεύτερη και του 185,4% για την τρίτη. Οι εξαγωγές της Ελλάδας προς τις χώρες αυτές παρέμειναν σταθερές και με πολύ μικρότερο όγκο (στο μισό ή και στο 1/3, στην περίπτωση της Πολωνίας), της αξίας των εισαγωγών. Ο κύριος όγκος των εμπορικών συναλλαγών της Ελλάδας με τις CEEC εντοπίζεται στο εμπόριο με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, οι οποίες μαζί υπολογίζονται στο 58,3% των εισαγωγών της Ελλάδας από τις CEEC και στο 77,4% της συνολικής αξίας των εξαγωγών της χώρας μας προς τις CEEC. Η Ελλάδα εμφανίζει ισοσκελισμένο εμπορικό ισοζύγιο στο διάστημα 95-00 και με τις δύο χώρες, με μικρές ίσως διακυμάνσεις, άλλοτε υπέρ της και άλλοτε υπέρ των χωρών που προαναφέραμε. Με τη Βουλγαρία, μάλιστα, η Ελλάδα είχε τις υψηλότερες εμπορικές συναλλαγές απ' όλες τις υποψήφιες χώρες, και με ποσοστά τα οποία ήταν σταθερά υψηλά καθ' όλη την περίοδο 95-00. Αντίθετα, με τη Ρουμανία παρατηρήθηκε έντονη αύξηση του εμπορίου, που το 2000 προσέγγισε το 25% της συνολικής αξίας των εισαγωγών της χώρας μας από τις CEEC και το 35,6% των εξαγωγών της Ελλάδας προς τις CEEC. Γενικά, η χώρα μας, κατά το διάστημα 95-00, εμφανίζει έλλειμμα στο εμπορικό της ισοζύγιο με τις CEEC (Πίνακας 18, στο Παράρτημα).

Το Διάγραμμα 3.3 μας δίνει μια εικόνα της συμμετοχής των CEEC στο σύνολο του εμπορίου (εισαγωγών και εξαγωγών) του κάθε κράτους μέλους.

³³ Πηγή: "Trade by Commodities Statistics for Greece, SITC revision 3", OECD 2002

Διάγραμμα 3.3 : Ποσοστό συμμετοχής των CEEC-10 στο εμπόριο των κρατών-μελών της Ε.Ε. το έτος 1998

Από το γράφημα, είναι εμφανές ότι έχουν δημιουργηθεί ιδιαίτερες εμπορικές σχέσεις μεταξύ των CEEC και της Αυστρίας, της Γερμανίας και της Φινλανδίας. Ειδικότερα, με χρήση των στατιστικών στοιχείων³⁴ για τις εμπορικές συναλλαγές των παραπάνω χωρών με τις CEEC, έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

- Στην περίπτωση της Γερμανίας, για την περίοδο 1995-00, όπου έχουμε διαθέσιμα στοιχεία, παρατηρούμε έντονη αύξηση του εμπορίου με την Τσεχία, την Πολωνία και την Ουγγαρία, με την τελευταία μάλιστα να εμφανίζει πλεόνασμα στο εμπορικό ισοζύγιο της με τη Γερμανία. Η αύξηση των εξαγωγών της Γερμανίας προς την Τσεχία ήταν, για την περίοδο 1995-00, της τάξης του 41,8%, ενώ για το έτος 2000, η Τσεχία συγκέντρωσε το 26% των εξαγωγών της Γερμανίας προς τις CEEC. Τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν για την Ουγγαρία, 95,8% και 21,4% και για την Πολωνία, 52,6% και 30%.
- Για την Αυστρία, έχουμε αύξηση των εμπορικών συναλλαγών με την Ουγγαρία και την Τσεχία, που συγκέντρωνουν και το μεγαλύτερο όγκο συναλλαγών, αλλά και με τη Σλοβενία, τη Σλοβακία και την Πολωνία. Μάλιστα, για το διάστημα 1995-00, η Ουγγαρία ήταν ο τελικός προορισμός για το 37,3% των συνολικών εξαγωγών της Αυστρίας προς τις CEEC, και η Τσεχία για το 21,1% αντίστοιχα.
- Η Φινλανδία έχει αναπτύξει εμπορικές σχέσεις, κυρίως με τις Βαλτικές χώρες, δηλαδή τη Λιθουανία, την Εσθονία και τη Λετονία. Από τις χώρες αυτές προέρχεται το 57,3% του συνόλου των εισαγωγών της Φινλανδίας από τις CEEC, και γι' αυτές προορίζεται το 55% των συνολικών εξαγωγών της Φινλανδίας προς τις CEEC.

³⁴ Πηγή: "Trade by Commodities Statistics, SITC revision 3", OECD 2002

Μετά απ' αυτή τη σύντομη περιγραφή των τάσεων που έχουν αναπτυχθεί στο εμπόριο των τριών χωρών που προαναφέραμε με τις CEEC, βγάζουμε το συμπέρασμα ότι, οι πιο ανεπτυγμένες από τις υποψήφιες χώρες, η Τσεχία, η Ουγγαρία και η Πολωνία, συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο όγκο του εμπορίου. Σημαντικό ρόλο παίζει και η γεωγραφική εγγύτητα των χωρών αυτών με τις αντίστοιχες Ευρωπαϊκές (Γερμανία, Αυστρία, Φινλανδία), παράγοντας που συντελεί στη μείωση του κόστους διακίνησης των αγαθών. Επίσης, κάτι άλλο που είναι σημαντικό να τονίσουμε είναι ότι, ενώ έχουμε συνεχή αύξηση των εισαγωγών της E.E. από τις CEEC, το γεγονός αυτό δεν επηρεάζει τη δυναμική της εσωτερικής αγοράς της E.E.. Αυτό μπορούμε να το διαπιστώσουμε παρατηρώντας τις εισαγωγές της Αυστρίας, της Γερμανίας, της Φινλανδίας και της Ιταλίας (που είναι οι Ευρωπαϊκές χώρες με τη μεγαλύτερη συμμετοχή στο εμπόριο με τις CEEC) από τις νότιες Ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Πορτογαλία και η Ισπανία. Ο όγκος των εισαγωγών διατηρεί την δυναμική του, πράγμα που σημαίνει ότι το εμπόριο των κρατών μελών της E.E. με τις CEEC δε δρα σε βάρος του εμπορίου αυτών των κρατών με άλλες χώρες μέλη της E.E. (εσωτερικό εμπόριο της E.E.).

2. Ανάλυση των χαρακτηριστικών και της δομής του εμπορίου μεταξύ των CEEC και της E.E.

2.1. Περιγραφή της δομής των πιο ανταγωνιστικών εξαγωγικών τομέων στη βιομηχανική παραγωγή των CEEC (τομείς εξειδίκευσης)

Κατ' αρχήν, σε σύγκριση με την E.E., οι CEEC διαθέτουν το πλεονέκτημα των χαμηλών μισθών. Στην πλειοψηφία των βιομηχανικών τομέων το μοναδιαίο κόστος εργασίας (Unit Labor Cost, ULC) προσέγγιζε περίπου το 30-40% του αντίστοιχου επιπέδου της Αυστρίας (στοιχεία έτους 1998). Γενικά, το μέσο κόστος μισθών, στις πιο ανεπτυγμένες από τις CEEC (Τσεχία, Ουγγαρία, Σλοβενία), κυμαίνεται στο 1/3 του αντίστοιχου Ευρωπαϊκού. Το γεγονός αυτό δίνει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα στις CEEC, σε βιομηχανικούς τομείς όπου η παραγωγή απαιτεί ένταση εργασίας. Τέτοιοι τομείς, είναι αυτοί της ένδυσης, της υφαντουργίας, της ξυλείας και της κατασκευής επίπλων. Στους προαναφερθέντες τομείς εστιάζεται ο κύριος όγκος της βιομηχανικής παραγωγής των CEEC, και σ' αυτούς οι υποψήφιες χώρες καταγράφουν το μεγαλύτερο πλεόνασμα στις εξαγωγές τους προς την E.E. Στον Πίνακα 3.3 φαίνεται η εξειδίκευση των CEEC στην κατασκευή και εξαγωγή προς την E.E. βιομηχανικών προϊόντων, η παραγωγή των οποίων απαιτεί ένταση εργασίας, όπου βέβαια οι CEEC διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με της χώρες της E.E..

Πίνακας 3.3 : Εμπορικό ισοζύγιο των CEEC με την Ε.Ε., ανά ομάδα βιομηχανικών προϊόντων (σε δις. ευρώ)

	1995	1999	2000
Τομείς με τα υψηλότερα εμπορικά ελλείμματα			
Βιομηχανία οχημάτων	-3,60	-2,88	-6,55
Βιομηχανικά μηχανήματα & εξοπλισμός	-3,36	-4,76	-5,19
Ειδικός μηχανολογικός εξοπλισμός	-3,62	-4,07	-4,83
Τομείς με τα υψηλότερα εμπορικά πλεονάσματα			
Βιομηχανία ένδυσης	7,45	10,16	11,45
Βιομηχανία επίπλων	1,41	2,57	3,25
Βιομηχανία ξυλείας	1,15	1,83	2,03

Πηγή: Eurostat, "The 13 candidate countries' trade with the EU in 2000" σελ.3

Η καλή τεχνική κατάρτιση του εργατικού δυναμικού, η υψηλή παραγωγικότητα (ιδιαίτερα στις περιπτώσεις της Τσεχίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Πολωνίας), και η εγγύτητα στην ευρωπαϊκή αγορά, δίνουν ένα προβάδισμα σ' αυτούς τους τομείς για τις υποψήφιες χώρες, στην αγορά της Ε.Ε.. Έτσι, κατά τα αρχικά στάδια της προενταξιακής περιόδου, παρατηρείται έντονη εκπροσώπηση των CEEC στους βιομηχανικούς τομείς όπου η παραγωγή χαρακτηρίζεται από ένταση εργασίας. Βέβαια, πρέπει να τονίσουμε ότι, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι CEEC στον τομέα της ποιότητας, του μάρκετινγκ, της συσκευασίας και των δικτύων πώλησης, όπως επίσης και η άνοδος των μισθών με υψηλότερο ρυθμό από τον αντίστοιχο της παραγωγικότητας, περιορίζουν το σχετικό πλεονέκτημα των CEEC έναντι της Ε.Ε. στους προαναφερθέντες τομείς. Η μείωση αυτή του σχετικού πλεονεκτήματος των CEEC, ιδίως κατά την περίοδο 1993-97, είναι αισθητή στους βιομηχανικούς τομείς της ένδυσης και της ύφανσης, που είναι και αυτοί με την μεγαλύτερη ένταση εργασίας. Επίσης, σε βιομηχανικούς τομείς έντασης ενέργειας (βιομηχανίες σιδήρου, ατσαλιού και τσιμέντου), όπου οι CEEC είχαν συγκριτικό πλεονέκτημα, και στους οποίους δραστηριοποιούνταν έντονα στις αρχές της ενταξιακής περιόδου, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μεγάλη κάμψη, κυρίως εξαιτίας της ανόδου στην τιμή της ενέργειας (τιμή πετρελαίου). Η κάμψη αυτή είναι αισθητή στις πιο ανεπτυγμένες από τις CEEC, που είχαν σημαντική συμμετοχή σ' αυτούς τους τομείς παραγωγής, όπως η Τσεχία, η Ουγγαρία και η Σλοβενία, ενώ αντίθετα, στην Πολωνία οι βιομηχανίες έντασης ενέργειας διατηρούν υψηλό μερίδιο στην εξαγωγική δραστηριότητα της χώρας.

Από την άλλη πλευρά, οι CEEC παρουσιάζουν σημαντική υστέρηση σε σχέση με τις χώρες της Ε.Ε., η οποία υπήρξε πιο αισθητή στην αρχή της περιόδου ένταξης, στους βιομηχανικούς τομείς έντασης δεξιοτήτων και έρευνας & ανάπτυξης (R&D). Επίσης, λόγω της σχετικής έλλειψης κεφαλαίων, οι CEEC παρουσιάζουν μικρότερο συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με την Ε.Ε., σε βιομηχανικούς τομείς έντασης κεφαλαίου, όπως είναι αυτοί των χημικών, των πλαστικών και της αυτοκινητοβιομηχανίας. Τα τελευταία χρόνια, βέβαια, έχουμε έντονη ανάπτυξη του τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας, ιδίως στην Τσεχία και την Ουγγαρία, που σε σημαντικό βαθμό οφείλεται στην εισροή κεφαλαίων από την Ε.Ε., από άμεσες ένεσης επενδύσεις (FDI). Άλλα και στους τομείς έντασης

δεξιοτήτων και R&D, μετά το 1993, έχουμε σημαντική πρόοδο, κυρίως στην Τσεχία, στην Ουγγαρία και στη Σλοβενία, μικρότερη βελτίωση στην Πολωνία, ενώ η κατάσταση στους τομείς αυτούς παραμένει σχεδόν αμετάβλητη στη Βουλγαρία και στη Ρουμανία. Στον **Πίνακα 3.4.** δίνεται μια εικόνα του βαθμού εξειδίκευσης της βιομηχανικής παραγωγής σε τέσσερις από τις πιο ανεπτυγμένες υποψήφιες χώρες, στους τομείς που προαναφέραμε.

Πίνακας 3.4 : Μέση ένταση παραγωγικών συντελεστών για τις 50 πιο ανταγωνιστικές από πλευράς εξαγωγών προς την Ε.Ε. βιομηχανίες των CEEC, 1993-97 (ως ποσοστό της μέσης έντασης συντελεστών για το σύνολο των 92 βιομηχανιών)

	Ένταση σε κεφάλαιο	Ένταση σε εργασία	Ένταση σε R&D	Ένταση σε δεξιότητες	Ένταση σε ενέργεια
Τσεχία	87,8	101,3	125,4	100,2	86,3
Ουγγαρία	88,2	104,1	125,7	101,2	86,4
Πολωνία	91,6	101,1	101,7	97,2	104,1
Σλοβενία	100,7	94,7	106,2	100,7	86,6

Πηγή: Havlik Peter, "Trade and cost competitiveness in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovenia", World Bank, σελ.24

Στον πίνακα βλέπουμε το αυξημένο συγκριτικό πλεονέκτημα που έχουν αποκτήσει, η Τσεχία, στον τομέα έρευνας και ανάπτυξης και η Ουγγαρία, στον ίδιο τομέα και στον τομέα έντασης δεξιοτήτων (skill intensity). Αντίθετα, η Πολωνία συγκεντρώνει χαμηλά ποσοστά στους τομείς αυτούς, με την βιομηχανική παραγωγή της να διατηρεί συγκριτικό πλεονέκτημα σε τομείς έντασης ενέργειας, όπου, όπως φαίνεται και στον πίνακα, οι άλλες ανεπτυγμένες CEEC έχουν αισθητά μειώσει τα αντίστοιχα ποσοστά συμμετοχής τους, λόγω κυρίως, της αύξησης του λειτουργικού κόστους στους βιομηχανικούς αυτούς τομείς (αύξηση στην τιμή του πετρελαίου).

Συμπερασματικά, όσον αφορά την πλειοψηφία τους, οι υποψήφιες χώρες διατηρούν συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τα κράτη μέλη της Ε.Ε., στους βιομηχανικούς τομείς έντασης εργασίας, κυρίως, λόγω του χαμηλού κόστους εργασίας στις χώρες αυτές. Επίσης, κάποιες απ' αυτές, με χαρακτηριστικότερη την περίπτωση της Πολωνίας, διατηρούν συγκριτικό πλεονέκτημα στους τομείς έντασης ενέργειας. Αντίθετα, η Ε.Ε. υπερτερεί, συγκριτικά με τις CEEC, σε τομείς έντασης δεξιοτήτων και έρευνας & ανάπτυξης, όπου οι τελευταίες υστερούν τόσο από άποψη τεχνογνωσίας, όσο και από άποψη ειδικευμένου εργατικού δυναμικού για να την εφαρμόσει. Κατά την περίοδο από το 1993 και μετά, παρατηρείται έντονη πρόοδος, κυρίως στην Τσεχία και την Ουγγαρία, ως προς την αναδιάρθρωση της παραγωγικής διαδικασίας και την κάλυψη των ελλείψεων στους τομείς που προαναφέραμε, με πολύ θετικά αποτελέσματα και για τις δύο χώρες. Στην Ουγγαρία, το ποσοστό συμμετόχης των προϊόντων υψηλής τεχνολογίας (μηχανολογικός εξοπλισμός, ηλεκτρονικά, Η/Υ, μεταφορικός εξοπλισμός) αποτελεί το 60% των εξαγωγών προς την Ε.Ε., ενώ το ίδιο ποσοστό, για την Τσεχία και για τη Σλοβακία, κυμαίνεται στο 40% και στο 45%, αντίστοιχα. Από την άλλη πλευρά, οι χώρες με τη μικρότερη αλλαγή στο

χαρακτήρα της παραγωγικής διαδικασίας είναι, η Πολωνία, η Ρουμανία και η Βουλγαρία. Επίσης, αυτό που παρατηρείται στο εμπόριο μεταξύ της Ε.Ε. και των CEEC, είναι η εισαγωγή από τις υποψήφιες χώρες αγαθών που για την παραγωγή τους απαιτείται υψηλή τεχνογνωσία (human capital), και η εξαγωγή από τις τελευταίες προς την Ε.Ε., αγαθών έντασης εργασίας.

Τέλος, παρατηρείται μεταβολή του τύπου εξειδίκευσης των CEEC, από την παραγωγή μηχανολογικού εξοπλισμού, σε τομείς με μεγαλύτερη ένταση εργασίας, όπως είναι αυτοί του ρουχισμού, της υφαντουργίας, της υπόδησης και των επίπλων, αλλά και σε τομείς υπηρεσιών, όπως είναι ο τουριστικός τομέας. Η μεταβολή αυτή σε σχέση με τα παραδοσιακά προϊόντα, στοχεύει στη δημιουργία νέων εξαγωγικών προϊόντων από τις CEEC, αλλά και στη σημαντική ποιοτική αναβάθμιση υπαρχόντων προϊόντων, ώστε να συμμορφώνονται με τα ευρωπαϊκά ποιοτικά πρότυπα. Τη μεγαλύτερη αλλαγή³⁵ στη σύνθεση των εξαγωγών τους, εμφανίζουν η Τσεχία, η Σλοβακία και η Βουλγαρία, ενώ μικρότερες είναι η μεταβολές στις εξαγωγές της Ουγγαρίας, της Ρουμανίας, της Πολωνίας και των τριών Βαλτικών κρατών (Λιθουανία, Εσθονία, Λετονία).

2.2. Ο ρόλος του ενδοβιομηχανικού εμπορίου (Intra-Industry Trade, IIT) μεταξύ των CEEC και της Ε.Ε. – Ανάπτυξη δικτύων παραγωγής

Το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου μεταξύ της Ε.Ε. και των CEEC, γίνεται στα πλαίσια του εμπορίου μεταξύ βιομηχανιών (IIT). Μάλιστα, η Τσεχία, η Ουγγαρία και η Σλοβενία, συγκαταλέγονται μεταξύ των 10 χωρών με το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στο IIT των χωρών της Ε.Ε.. Το 80-90% του συνολικού IIT, έχει τον τύπο κάθετου εμπορίου (vertical IIT), δηλαδή περιλαμβάνει την ανταλλαγή ομοειδών αγαθών, διαφορετικής ποιότητας. Ο τύπος αυτός εμπορίου είναι στενά συνδεδεμένος με τη διάσπαση της παραγωγικής διαδικασίας, τη διαφοροποίηση του παραγόμενου προϊόντος και την επίτευξη οικονομιών κλίμακας, που σχετίζονται άμεσα με τη λειτουργία ευρωπαϊκών πολυεθνικών επιχειρήσεων στις υποψήφιες χώρες.

Η ανάπτυξη του κάθετου εμπορίου μεταξύ της Ε.Ε. και των CEEC, είναι πολύ έντονη τα τελευταία χρόνια και κατά ένα μεγάλο ποσοστό οφείλεται στις αυξημένες εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων³⁶ από τα κράτη μέλη της Ε.Ε. προς τις υποψήφιες χώρες. Ιδιαίτερα υψηλές τιμές FDI σημειώθηκαν στις περιπτώσεις της Τσεχίας και της Σλοβακίας, κατά τα έτη 2000 και 2001. Ο αυξανόμενος ρυθμός βιομηχανοποίησης των CEEC, η εγγύτητά τους στην ευρωπαϊκή αγορά, τα υψηλά αποθέματα «ανθρώπινου κεφαλαίου», οι χαμηλοί μισθοί και το άνοιγμα των οικονομιών αυτών στην ελεύθερη αγορά, αποτέλεσαν τους σημαντικότερους παράγοντες που δικαιολογούν τη μεγάλη ώθηση που δέχτηκε το κάθετο εμπόριο στις χώρες αυτές.

Αντίθετα, το οριζόντιο εμπόριο, δηλαδή, η ανταλλαγή αγαθών που είναι στενά υποκατάστata, της ίδιας περίπου ποιότητας, διαδραματίζει λιγότερο σημαντικό ρόλο στο εξωτερικό εμπόριο των CEEC με την Ε.Ε.. Το επίπεδο του οριζόντιου εμπορίου με την Ε.Ε., στην πλειοψηφία των CEEC, κυμαίνεται στο μισό του αντίστοιχου επιπέδου Ευρωπαϊκών χωρών, όπως η Αυστρία, η Σουηδία και η Ισπανία. Μάλιστα, το ποσοστό συμμετοχής του οριζόντιου εμπορίου στις

³⁵ Βλέπε διάγραμμα 3.4., σελ.30 (στο γράφημα, οι Βαλτικές χώρες αναγράφονται ως FSU)

³⁶ Βλέπε Πίνακα 6, στο Παράρτημα

εξαγωγές των υποψήφιων χωρών, παραμένει σχεδόν σταθερό στις περισσότερες από τις χώρες αυτές. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι, κατά το 1996, το κάθετο εμπόριο μεταξύ της Ε.Ε. και των CEEC ήταν σε όγκο πέντε φορές πιο σημαντικό απ' ότι το οριζόντιο εμπόριο. Οι μόνες από τις υποψήφιες χώρες που αποτελούν εξαίρεση σ' αυτή την τάση είναι η Τσεχία και η Ουγγαρία, των οποίων τα ποσοστά συμμετοχής στο οριζόντιο εμπόριο με την Ε.Ε. ξεπερνούν τα αντίστοιχα ποσοστά Ευρωπαϊκών χωρών, όπως η Ελλάδα και η Φινλανδία. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι, το επίπεδο ανάπτυξης του οριζόντιου εμπορίου με την Ε.Ε. είναι ένας δείκτης του κατά πόσο οι υποψήφιες χώρες είναι «όμοιες» με τα κράτη μέλη της Ε.Ε., σε τομείς που αφορούν τις προτιμήσεις, τις τιμές και την ποιότητα, οι οποίοι χαρακτηρίζουν την εσωτερική αγορά των χωρών αυτών, αλλά και την αγορά των εμπορικών τους εταίρων στην Ε.Ε.. Ταυτόχρονα, αποτελεί και ένα μέτρο της σύγκλισης των υποψήφιων χωρών με τα κράτη μέλη της Ε.Ε..

Το μεγαλύτερο μέρος του IIT, μεταξύ των υποψήφιων χωρών και των κρατών μελών της Ε.Ε., γίνεται μέσα από δίκτυα κάθετου εμπορίου, τα οποία εξυπηρετούν τη διάσπαση της παραγωγικής διαδικασίας, με στόχο την εκμετάλλευση των διαφορών στο κόστος παραγωγής που υπάρχουν μεταξύ της Ε.Ε. και των CEEC. Η χρησιμότητα των δικτύων παραγωγής, που χρησιμοποιούνται κυρίως από τις μεγάλες πολυεθνικές βιομηχανικές εταιρείες, συνίσταται στην εγκατάσταση μέρους της παραγωγικής διαδικασίας, δηλαδή, σταδίων παραγωγής ενδιάμεσων προϊόντων και σταδίων συναρμολόγησης του τελικού προϊόντος, σε τοποθεσίες όπου το εργατικό κόστος είναι χαμηλό. Το δίκτυο διευκολύνει την διακίνηση αυτών των τμημάτων του τελικού προϊόντος ή και των ίδιων των τελικών προϊόντων από το χώρο παραγωγής/ συναρμολόγησης στο σημείο διάθεσης και αντίστροφα, έτσι ώστε να εξυπηρετείται το εμπόριο αυτών των προϊόντων.

Στην περίπτωση των εμπορικών δικτύων που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ της Ε.Ε. και των CEEC, οι υποψήφιες χώρες διαθέτουν το συγκριτικό πλεονέκτημα του χαμηλού εργατικού κόστους έναντι των κρατών μελών της Ε.Ε.. Έτσι, στα δίκτυα αυτά, οι CEEC εισάγουν ενδιάμεσα αγαθά από τις χώρες της Ε.Ε., τα οποία χρησιμοποιούνται για την παραγωγή/ συναρμολόγηση τελικών προϊόντων, που με τη σειρά τους εξάγονται στην Ε.Ε., μέσω του ίδιου δικτύου. Σε αρκετές περιπτώσεις, η παραγωγή κάποιων από τα ενδιάμεσα προϊόντα γίνεται από τις ίδιες τις CEEC, όταν στην παραγωγή των προϊόντων αυτών διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τις χώρες της Ε.Ε. που συμμετέχουν στο δίκτυο.

Πιο αναλυτικά, στο εμπόριο των CEEC με την Ε.Ε., μπορούμε να εντοπίσουμε τα ακόλουθα δίκτυα κάθετου εμπορίου (vertical IIT):

- **Αυτοκινητοβιομηχανίας:** Στα δίκτυα αυτά, οι CEEC τείνουν, με αυξανόμενους ρυθμούς, να εξειδικεύονται στην κατασκευή και εξαγωγή κομματιών/ μερών του τελικού προϊόντος. Ιδιαίτερα η Τσεχία, έχει εμφανές συγκριτικό πλεονέκτημα στον τομέα αυτό, σε σχέση με την Ε.Ε., αλλά και οι άλλες ανεπτυγμένες CEEC (Ουγγαρία, Σλοβακία, Σλοβενία) παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις. Πιο συγκεκριμένα, για την Τσεχία, οι εξαγωγές προς την Ε.Ε., μέσω δικτύων αυτοκινητοβιομηχανίας, αποτελούν το 19% όλων των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων με προορισμό την Ε.Ε., από τη χώρα αυτή. Για τη Σλοβακία το αντίστοιχο ποσοστό είναι 34%, για την Ουγγαρία 24%, για τη Σλοβενία 22% και για την Πολωνία 12%. Οι εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων (FDI) από τις χώρες της Ε.Ε., έπαιξαν το βασικότερο ρόλο

στην ανάπτυξη του συγκεκριμένου δικτύου. Στην Τσεχία, ο γερμανικός όμιλος VW έκανε μια από της μεγαλύτερες επενδύσεις στις CEEC, εξαγοράζοντας τη Skoda και βοηθώντας την Τσέχικη αυτοκινητοβιομηχανία να αναβαθμίσει πιοιτικά τα προϊόντα της, ώστε σήμερα οι εξαγωγές της να αγγίζουν το 7% όλων των εξαγωγών της Τσεχίας, αναδεικνύοντας την εταιρεία στον μεγαλύτερο εξαγωγέα της χώρας της. Ανάλογα παραδείγματα έχουμε με τις επενδύσεις του ομίλου VW/Audi στην Ουγγαρία, καθώς και της VW, στη Σλοβακία και στην Πολωνία, για την κατασκευή κινητήρων.

- **Εξοπλισμού γραφείου:** Η Εσθονία και η Ουγγαρία δραστηριοποιούνται έντονα σε δίκτυα ευρωπαϊκών πολυεθνικών εταιρειών, σε διάφορα στάδια της παραγωγής, της κατασκευής ενδιάμεσων κομματιών, αλλά και της συναρμολόγησης του τελικού προϊόντος. Βέβαια, σ' αυτά τα δίκτυα, τόσο η Ουγγαρία και η Εσθονία, όσο και οι άλλες χώρες που δραστηριοποιούνται, όπως η Τσεχία και η Πολωνία, εισάγουν από τις χώρες της Ε.Ε. πολύ περισσότερα κομμάτια απ' όσα εξάγουν σ' αυτές.
- **Τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού:** Η Ουγγαρία εμφανίζει τη μεγαλύτερη άνοδο στο ποσοστό συμμετοχής της στα δίκτυα αυτά, και αυτή τη στιγμή, αποτελεί το μεγαλύτερο εξαγωγέα, μεταξύ των CEEC, προς την Ε.Ε., συγκεντρώνοντας το 50% των συνολικών εξαγωγών τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού των χωρών αυτών. Άκολουθούν, η Εσθονία, με ποσοστό 17% και η Πολωνία, με ποσοστό 6%, επί του συνόλου των εξαγωγών των CEEC. Μαζί, οι τρεις προαναφερθείσες χώρες κατέχουν το 83% των συνολικών εξαγωγών τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού από τις CEEC και το 70% των συνολικών εισαγωγών των υποψήφιων χωρών από την Ε.Ε..

Συνοψίζοντας, το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων, από τις CEEC προς την Ε.Ε., γίνεται σε δίκτυα κάθετου ενδοβιομηχανικού εμπορίου, τα οποία καλύπτουν το 61% των εξαγωγών των υποψήφιων χωρών σε ενδιάμεσα τμήματα βιομηχανικών προϊόντων, και το 58% των εισαγωγών των CEEC από την Ε.Ε., σε αντίστοιχα προϊόντα. Μπορούμε, μάλιστα, να εντοπίσουμε δυο ομάδες μεταξύ των υποψήφιων κρατών. Η πρώτη ομάδα απαρτίζεται από τις πιο ανεπτυγμένες υποψήφιες χώρες, τη Σλοβακία, την Τσεχία, την Ουγγαρία, την Εσθονία, την Πολωνία και τη Σλοβενία, οι οποίες εμφανίζουν υψηλό ποσοστό συμμετοχής στα ανωτέρω δίκτυα εμπορίου. Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν, η Λιθουανία, η Λετονία, η Βουλγαρία και η Ρουμανία, οι οποίες σε σχέση με την πρώτη ομάδα, συγκεντρώνουν σημαντικά μικρότερο ποσοστό συμμετοχής σ' αυτά τα δίκτυα εμπορίου.

Η διαφορά αυτή δικαιολογείται εν μέρει από το γεγονός ότι, στα δίκτυα αυτά συμμετέχουν μεγάλες Ευρωπαϊκές πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι οποίες έχουν δρομολογήσει υψηλές επενδύσεις στο έδαφος των CEEC, με σκοπό την ανάπτυξη των κατάλληλων εγκαταστάσεων και δικτύων διακίνησης προϊόντων, για την εξυπηρέτηση κάποιων σταδίων της παραγωγής τους. Ο κύριος λόγος που γίνεται αυτό, είναι, όπως προαναφέραμε, το συγκριτικό πλεονέκτημα που παρουσιάζουν οι CEEC σε σχέση με την Ε.Ε. σε θέματα εργατικού κόστους. Όμως, παράλληλα με το κόστος παραγωγής, οι πιοιτικές προδιαγραφές λειτουργίας των βιομηχανικών εγκαταστάσεων στις χώρες αυτές, το επίπεδο βιομηχανοποίησής τους, ο βαθμός στον οποίο έχει προχωρήσει η αναδιάρθρωση

και ο εκσυγχρονισμός του επιχειρησιακού περιβάλλοντος, και η γενικότερη υλικοτεχνική υποδομή που προσφέρουν στις επιχειρήσεις, είναι εξίσου καθοριστικοί παράγοντες για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Η πρώτη ομάδα, περιλαμβάνει χώρες που εφάρμοσαν σχετικά γρήγορα τις απαραίτητες αλλαγές, ώστε να εκσυγχρονίσουν το περιβάλλον της βιομηχανίας τους, με αποτέλεσμα, σήμερα, να συγκεντρώνουν την προτίμηση των ευρωπαϊκών πολυεθνικών επιχειρήσεων στις επενδύσεις τους στις CEEC.

Ο **Πίνακας 3.5** δίνει μια γενική εικόνα του ποσοστού συμμετοχής κάθε υποψήφιας χώρας στα δίκτυα καθέτου εμπορίου, τα οποία εξυπηρετούν την διάσπαση της παραγωγικής διαδικασίας των Ευρωπαϊκών βιομηχανιών, όπως περιγράφαμε πιο πάνω. Η συμμετοχή αυτή φαίνεται από τα ποσοστά εξαγωγής προϊόντων που εξυπηρετούν τη διάσπαση της παραγωγής, δηλαδή ενδιάμεσων προϊόντων που εξάγονται από τις CEEC προς την E.E. μέσω δικτύων καθέτου εμπορίου. Στον πίνακα αυτόν φαίνεται η διαφοροποίηση μεταξύ των δύο ομάδων των υποψήφιων κρατών, που περιγράφαμε προηγουμένως. Η πρώτη ομάδα συγκεντρώνει υψηλά ποσοστά ενώ, σε αντίθεση με αυτήν, η δεύτερη ομάδα εμφανίζει πολύ μικρότερα ποσοστά.

Πίνακας 3.5 : Μερίδιο των εξαγωγών που εξυπηρετούν στη «διάσπαση της παραγωγικής διαδικασίας» στις συνολικές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων

CEEC	1993	1998
Σλοβακία	10,2	41,8
Ουγγαρία	15,2	42,0
Εσθονία	12,5	34,2
Τσεχία	16,0	27,5
Σλοβενία	20,1	32,5
Πολωνία	21,2	30,0
Λιθουανία	8,6	9,6
Λετονία	11,2	8,9
Βουλγαρία	5,7	4,1
Ρουμανία	18,1	9,4

Πηγή: Havlik Peter, "Trade and cost competitiveness in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovenia", World Bank, σελ..51

* Production Fragmentation

2.3. Αναπροσανατολισμός του εμπορίου μεταξύ της E.E. και των CEEC

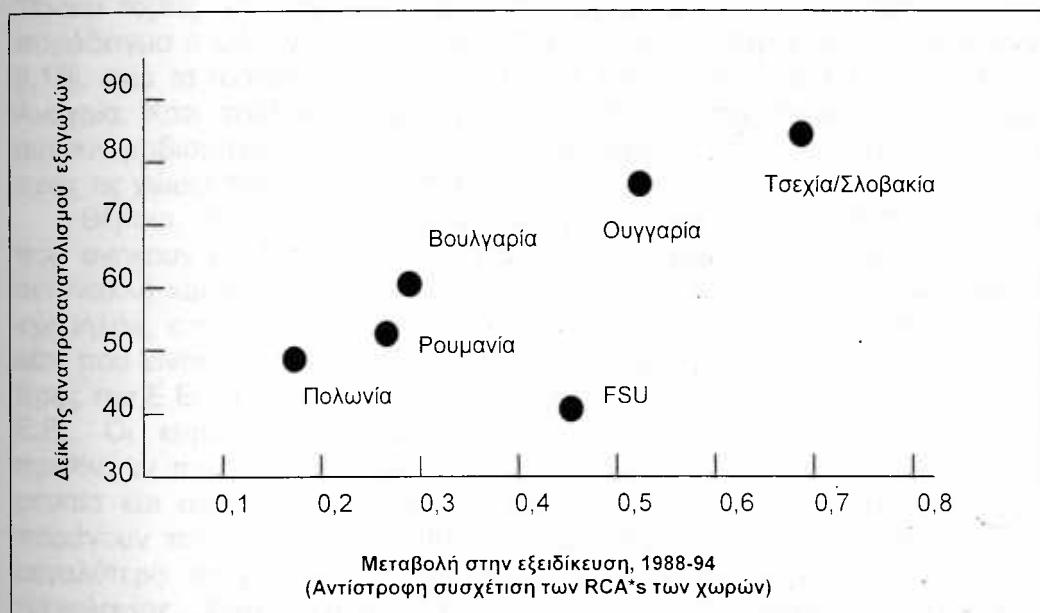
Κατ' αρχήν, είναι εμφανής από την πλευρά των CEEC, η σημαντική αύξηση των εμπορικών συναλλαγών με τις χώρες της E.E., και ιδιαίτερα με την Αυστρία, τη Γερμανία, τη Φινλανδία, αλλά και με την Ελλάδα. Παρατηρείται μετακίνηση της εξαγωγικής δραστηριότητας των περισσοτέρων υποψήφιων χωρών, από τις χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης, προς Ευρωπαίους εμπορικούς εταίρους. Μάλιστα, σε χώρες, όπως η Τσεχία, η Σλοβακία, η Ουγγαρία και η Πολωνία, που διατηρούσαν το υψηλότερο μερίδιο εμπορίου με τις CPE³⁷, από την αρχή της

³⁷ CPE: Centrally Planned Economies.

περιόδου ένταξης, ξεκίνησε μια έντονη αύξηση των εξαγωγών προς την Ε.Ε.. Ήδη, από το 1994, το ποσοστό των εξαγωγών αυτών των χωρών με προορισμό την Ε.Ε., προσέγγιζε το 70% του συνόλου των εξαγωγών τους. Στις λιγότερο ανεπτυγμένες από τις CEEC, όπως η Βουλγαρία και η Ρουμανία, αλλά και στα Βαλτικά κράτη, καταγράφεται μικρότερη αλλαγή στην κατεύθυνση του εμπορίου.

Το Διάγραμμα 3.4 μας δίνει μια εικόνα του αναπροσανατολισμού του εμπορίου των CEEC προς τις χώρες της Ε.Ε., όπου μπορούμε να διακρίνουμε τις δύο ομάδες χωρών που αναφέραμε πιο πάνω, αυτές που παρουσίασαν τη μεγαλύτερη αλλαγή στην κατεύθυνση των εξαγωγών τους (Τσεχία, Σλοβακία, Βουλγαρία και Ουγγαρία), και εκείνες που σημείωσαν μικρότερη αλλαγή (Βουλγαρία, Πολωνία και FSU).

Διάγραμμα 3.4 : Αναπροσανατολισμός εμπορίου και μεταβολή στην εξειδίκευση των CEEC

Πηγή: Hoekman Bernard and Simeon Djankov, "Intra-Industry Trade, FDI, and the reorientation of Eastern European exports", World Bank, σελ.13

*RCA : Relative comparative advantage

FSU : Former Soviet Union (Λιθουανία, Εσθονία και Λετονία)

Βέβαια, πρέπει να τονίσουμε ότι, ο απλός αναπροσανατολισμός «παραδοσιακών» αγαθών που εξάγονταν από τις CEEC στα κράτη του CMEA, δεν φαίνεται να έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του εμπορίου των CEEC με την Ε.Ε.. Περισσότερο από το 20% των εξαγωγικού όγκου των CEEC προς τις χώρες της Ε.Ε., απαρτίζεται από αγαθά που δεν περιλαμβάνονταν στο εμπόριο των υποψήφιων χωρών με τις χώρες του CMEA. Τα άγαθά αυτά, είτε αποτελούν εντελώς νέα προϊόντα που παράγουν οι CEEC και τα εξάγουν στην Ε.Ε., είτε πρόκειται για «παραδοσιακά» εξαγωγικά προϊόντα των CEEC, που είναι όμως σημαντικά αναβαθμισμένα, για να πληρούν τα υψηλά ευρωπαϊκά ποιοτικά πρότυπα. Τη διαδικασία αυτή, της αναβάθμισης υπαρχόντων προϊόντων, ακολουθούν, η Τσεχία, η Σλοβακία και η Ουγγαρία, που είναι οι υποψήφιες χώρες με τη μεγαλύτερη συμμετοχή στο κάθετο εμπόριο με τις χώρες της Ε.Ε..

Αντίθετα, η Βουλγαρία και η Πολωνία, για παράδειγμα, εμφανίζουν μεγαλύτερες αλλαγές στη σύνθεση των εξαγωγών τους προς την Ε.Ε., με εξαγωγή νέων προϊόντων, ενώ έχουν μικρότερη συμμετοχή στα ευρωπαϊκά δίκτυα καθέτου εμπορίου.

Από την άλλη πλευρά, παρατηρώντας το μέγεθος και την κατεύθυνση των εμπορικών συναλλαγών της Ε.Ε. με προορισμό τις CEEC, δεν μπορούμε να εντοπίσουμε κάποιες ενδείξεις που να συνηγορούν σε σημαντική εκτροπή του εμπορίου των κρατών μελών της Ε.Ε., προς τις υποψήφιες χώρες. Όπως αναφέραμε και πιο πριν σ' αυτό το κεφάλαιο, οι Ευρωπαϊκές χώρες με τη μεγαλύτερη συμμετοχή στις εξαγωγές των CEEC είναι η Αυστρία, η Γερμανία και η Φινλανδία. Όμως, οι εξαγωγές των χωρών αυτών προς τις CEEC, ως ποσοστό του Α.Ε.Π. τους, δεν είναι τόσο υψηλές που να δικαιολογούν εκτροπή του εμπορίου τους προς τις CEEC. Βέβαια, σε συγκεκριμένους εμπορικούς τομείς, τα κράτη μέλη της Ε.Ε. καταγράφουν υψηλά ποσοστά εισαγωγών από τις CEEC. Τέτοιοι τομείς, είναι οι τομείς ένδυσης, υφαντουργίας και υπόδησης, όπου για παράδειγμα η Ολλανδία έχει ποσοστό εισαγωγών από τις CEEC, που αγγίζει το 9,1%, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 8,5% για τη Γερμανία και 4,9% για την Αυστρία. Κάτι ανάλογο μπορεί να ισχύει και για τους βιομηχανικούς τομείς της αυτοκινητοβιομηχανίας και των τηλεπικοινωνιών, όπου οι εξαγωγές των CEEC προς τις χώρες της Ε.Ε. είναι ιδιαίτερα υψηλές.

Βέβαια, στο εμπόριο μεταξύ τους, η Ε.Ε. και οι CEEC παρέχουν προϊόντα που ανήκουν σε διαφορετικά τμήματα της αγοράς από άποψη τιμής, η οποία αντανακλά και την ποιότητα αυτών των προϊόντων. Οι CEEC εξειδικεύονται στα «χαμηλά», από άποψη τιμής και ποιότητας, τμήματα της Ευρωπαϊκής αγοράς, κάτι που είναι εμφανές και από τις μοναδιαίες αξίες των εξαγωγών των CEEC προς την Ε.Ε., που είναι χαμηλότερες από τις αντίστοιχες των χωρών μελών της Ε.Ε.. Οι ευρωπαϊκές χώρες εξειδικεύονται στην παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων που ενσωματώνουν υψηλή τεχνολογία, και τα οποία στοχεύουν στα μεσαία και ανώτερα τμήματα της εγχώριας αγοράς τους. Αντίθετα, οι CEEC παράγουν προϊόντα που απαιτούν μικρότερο κόστος παραγωγής, καθώς στο μεγαλύτερο τους ποσοστό δεν ανήκουν στην κατηγορία προϊόντων υψηλής τεχνολογίας. Στον **Πίνακα 3.6** βλέπουμε ότι, το μεγαλύτερο ποσοστό των εξαγωγών των CEEC προς τις χώρες της Ε.Ε. ανήκει σε χαμηλότερο ποιοτικά, άρα και από άποψη τιμής, επίπεδο από το αντίστοιχο των προϊόντων που παράγουν οι χώρες της Ε.Ε..

Πίνακας 3.6 : Σχετικές μοναδιαίες αξίες των εξαγωγών των CEEC ως προς αυτές της Ε.Ε.

(Ποσοστό των εξαγωγών, που ανήκουν στην ίδια, σε κατώτερη και σε ανώτερη ποιότητα με αυτήν προϊόντων της Ε.Ε.)

	Κατώτερη ποιότητα	Όμοια ποιότητα	Ανώτερη ποιότητα
Δανία	91,6	1,0	7,4
Γαλλία	87,4	3,9	8,6
Γερμανία	91,0	5,7	3,3
Ελλάδα	82,6	7,4	10,0
Ιρλανδία	90,7	6,0	3,3
Ιταλία	83,4	7,2	9,5
Ολλανδία	81,4	5,9	12,7
Πορτογαλία	77,5	8,0	14,6
Ισπανία	84,0	7,8	8,2
Μ.Βρετανία	87,2	8,6	4,2
Σύνολο Ε.Ε.	86,5	4,7	8,8

Πηγή: Moutos Thomas, "The political economy of EU Enlargement: Or why Japan is not a candidate country, CESifo, σελ.23

Επομένως, οι CEEC δεν ανταγωνίζονται τις χώρες της Ε.Ε. στα ίδια τμήματα της εμπορικής αγοράς, και δεν παρατηρούνται φαινόμενα εκτόπισης των προϊόντων των χωρών της Ε.Ε., στην εσωτερική αγορά τους, από εισαγωγές προϊόντων που προέρχονται από τις CEEC. Η διεύρυνση της Ε.Ε., δίνει τη δυνατότητα στις τεχνολογικά ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές εταιρίες, να αυξήσουν το μερίδιο αγοράς τους, συμπεριλαμβάνοντας σ' αυτήν και τις εγχώριες αγορές των CEEC, χωρίς να θυσιάσουν κάπιο μερίδιο της εσωτερικής τους αγοράς. Από την άλλη πλευρά, ο αυξημένος όγκος προϊόντων που οι χώρες της Ε.Ε. εισάγουν από τις CEEC, θα υποκαταστήσει ένα μέρος των πωλήσεων ευρωπαϊκών βιομηχανικών επιχειρήσεων, οι οποίες παράγουν λιγότερο ανεπτυγμένα τεχνολογικώς προϊόντα.

Το σενάριο αυτό, θα αργήσει να πάρει τέτοιες διαστάσεις, που να απειλούν το μερίδιο ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στην εσωτερική τους αγορά. Προς το παρόν, τα εξαγωγικά προϊόντα των χωρών της Ε.Ε. και τα αντίστοιχα των CEEC απευθύνονται σε διαφορετικά τμήματα της αγοράς και πολλές φορές μπορούν να θεωρηθούν ως συμπληρωματικά μεταξύ τους (ιδιαίτερα στις περιπτώσεις του κάθετου εμπορίου), και όχι ως υποκατάστata. Όπως φαίνεται και στον Πίνακα 3.7, υπάρχει μικρή ομοιότητα μεταξύ των προϊόντων που εισάγονται στις χώρες της Ε.Ε. από τις CEEC και σ' αυτά που εισάγονται από άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε. (εσωτερική αγορά της Ε.Ε.). Παρατηρείται, όμως, μια αυξητική τάση στο δείκτη ομοιότητας των εισαγωγών από τις CEEC, με τις αντίστοιχες εισαγωγές από άλλες χώρες της Ε.Ε.. Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο είναι η σημαντική μείωση που παρουσιάζει ο δείκτης ομοιότητας, κατά το διάστημα 1989-96, για τις εισαγωγές από τις χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης, πράγμα που αντανακλά και την απόκλιση, από άποψη ποιότητας, που παρουσιάζουν τα προϊόντα τα οποία προέρχονται από τις χώρες αυτές, σε σχέση με τα ευρωπαϊκά προϊόντα.

Πίνακας 3.7 : Ομοιότητα εισαγωγών της Ε.Ε. από τις CEEC με εισαγωγές από άλλες χώρες

Χώρα εισαγωγής :	Δείκτες ομοιότητας*	
	1989	1996
Ε.Ε.	34,4	43,0
Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία	32,4	41,5
Χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης	43,5	21,8

* Δείκτης: 100=πλήρης ομοιότητα, 0=καμία ομοιότητα.

Πηγή: Eurostat Trade data

Είναι λοιπόν εμφανής, η αύξηση των δεικτών ομοιότητας των εισαγωγών της Ε.Ε. από τις CEEC, με αυτές από άλλα κράτη μέλη, πράγμα που δείχνει την ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων των CEEC. Από το 1990 και ύστερα, παρατηρείται αύξηση της μέσης μοναδιαίας αξίας των προϊόντων που εξάγουν οι CEEC στην ευρωπαϊκή αγορά, κάτι το οποίο είναι αποτέλεσμα των εκτεταμένων αλλαγών που πραγματοποιήθηκαν στις περισσότερες από τις υποψήφιες χώρες, για τον εκσυγχρονισμό της βιομηχανικής παραγωγής και την ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων τους.

Μάλιστα, στις πιο ανεπτυγμένες τεχνολογικά από τις υποψήφιες χώρες, όπως η Τσεχία, η Ουγγαρία και η Πολωνία, η ποιοτική αυτή αναβάθμιση είναι ιδιαίτερα αισθητή, σε σημείο που η μέση ποιότητα των εξαγωγών των υποψήφιων αυτών χωρών, να είναι λίγο χαμηλότερη απ' αυτήν της ομάδας των νοτίων Ευρωπαϊκών χωρών, της Ελλάδας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Με τις χώρες αυτές, αλλά και με την Ιταλία και την Ολλανδία, οι CEEC έχουν το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών τους στο ίδιο ή και σε υψηλότερο επίπεδο ποιότητας/τιμής. Αυτές οι χώρες είναι πιθανότερο πως θα αντιμετωπίσουν το μεγαλύτερο εμπορικό ανταγωνισμό από τις CEEC, με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής αγοράς. Επίσης, σημαντική είναι και η πιθανότητα αναπτροσανατολισμού των άμεσων επενδύσεων (FDI) των χωρών της Ε.Ε., από τη Νότια Ευρώπη (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία) προς τις CEEC.

Κεφάλαιο 4: Επιπτώσεις της διεύρυνσης της Ε.Ε. στις υποψήφιες χώρες και στα κράτη μέλη της Ε.Ε.

1. Γενικές παρατηρήσεις

Η διεύρυνση της Ε.Ε., με την ένταξη σ' αυτήν δέκα νέων μελών, αποτελεί ένα εγχείρημα με ιδιαίτερη σημασία για το μέλλον της και η επιτυχής υλοποίησή του συνιστά μια πρόκληση για την ευρωπαϊκή ηγεσία. Με την ενσωμάτωση των δέκα χωρών της Κεντρικής/Ανατολικής Ευρώπης, η Ε.Ε. επεκτείνεται τόσο γεωγραφικά, όσο και από άποψη πληθυσμού. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι, ο συνολικός πληθυσμός των υποψήφιων χωρών προσεγγίζει το 1/3 του πληθυσμού της Ε.Ε.. Ο αυξημένος αριθμός των μελών θα δημιουργήσει νέες συνθήκες για την διοίκηση της Ε.Ε., πράγμα που σημαίνει ότι, θα πρέπει να ξεκινήσει ο ανασχεδιασμός των διοικητικών δομών, με τις οποίες η Ε.Ε. λειτουργούσε μέχρι τώρα, ώστε να λάβουν υπόψη και να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα.

Οι προοπτικές ανάπτυξης στο νέο αυτό περιβάλλον θεωρούνται θετικές, τόσο για τις χώρες της Ε.Ε., όσο και για τις υπό ένταξη χώρες. Για τις τελευταίες, η αύξηση των ρυθμών ανάπτυξης, λόγω του εμπορίου και της αυξημένης ροής ξένων κεφαλαίων από την Ε.Ε. θα είναι σημαντική, και για την περίοδο 2000-2009, με βάση πρόσφατες προβλέψεις, θα κυμανθεί από 1,3 έως 2,1 ποσοστιαίες μονάδες σε ετήσια βάση. Τη μεγαλύτερη αύξηση στο Α.Ε.Π. θεωρείται ότι θα παρουσιάσουν η Ουγγαρία (που έχει την πιο ανοικτή οικονομία μεταξύ των υποψήφιων χωρών) και η Πολωνία. Από την άλλη πλευρά, για την Ε.Ε. δεν προβλέπεται ανάλογη αύξηση του Α.Ε.Π. με αυτή των CEEC, πράγμα που είναι λογικό αν λάβει κάποιος υπόψη το μέγεθος της οικονομίας της Ε.Ε. συγκριτικά με αυτό των υπό ένταξη κρατών. Οι προβλέψεις μιλούν για ετήσια αύξηση κατά 0,1% του Α.Ε.Π. της Ε.Ε. που αποδίδεται στο θετικό αντίκτυπο της διεύρυνσης, ενώ για τα μέλη της Ε.Ε. που έχουν αναπτύξει στενές εμπορικές σχέσεις με τις CEEC, όπως η Γερμανία και η Αυστρία, οι θετικές επιπτώσεις από τη διεύρυνση στον τομέα της ανάπτυξης θα είναι ακόμη μεγαλύτερες.

Δεν πρέπει, βέβαια, να ξεχνάμε τη μεγάλη διαφορά εισοδήματος μεταξύ των μελών της Ε.Ε. και των υποψήφιων χωρών. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι, κατά το έτος 1998, το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. των CEEC βρισκόταν μόνο στο 38% του αντίστοιχου επιπέδου της Ε.Ε.. Η σύγκλιση εισοδήματος μεταξύ των παλαιών και των καινούργιων μελών της Ε.Ε. θα χρειαστεί πολλά χρόνια για να ολοκληρωθεί. Αυτό σημαίνει ότι, με την είσοδο των νέων μελών, το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. της Ε.Ε. των 25 κρατών μελών θα σημειώσει μείωση που μπορεί να φτάσει και μέχρι το 15% του σημερινού επιπέδου. Είναι σαφές ότι θα έχουμε συνακόλουθη αύξηση των εισοδηματικών διαφορών μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. που θα είναι ιδιαίτερα σημαντική κατά τα πρώτα χρόνια μετά την ένταξη των νέων μελών.

Ένα σημαντικό θέμα που προκύπτει με την διεύρυνση είναι ότι, τα πιο ανεπτυγμένα μέλη της Ε.Ε., προκειμένου να εξασφαλιστεί η συνοχή στη λειτουργία της, θα πρέπει να υποστηρίξουν τα νέα μέλη στη δημιουργία των απαραίτητων αναπτυξιακών υποδομών σε βασικούς τομείς της οικονομίας (μεταφορές, ενέργεια, τηλεπικοινωνίες, βιομηχανία). Οι υποδομές αυτές είναι απαραίτητες για την καλύτερη λειτουργία της οικονομίας των χωρών αυτών και για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων που θα σταθεροποιήσουν την ανάπτυξή

τους και θα επισπεύσουν τη σύγκλιση με τα υπόλοιπα μέλη. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται αυξημένες οικονομικές εισφορές που θα επιβαρύνουν τα υπάρχοντα κράτη μέλη της Ε.Ε., αλλά και μετακίνηση κεφαλαίων υποδομής, από τα κράτη της Ε.Ε. που ήταν οι μέχρι τώρα αποδέκτες τους (Πορτογαλία, Ελλάδα, Ιρλανδία) προς τις χώρες της Κεντρικής/Ανατολικής Ευρώπης. Θα πρέπει λοιπόν να καθοριστεί συγκεκριμένη πολιτική όσον αφορά την διανομή αυτών των κεφαλαίων οικονομικής ενίσχυσης, η οποία βέβαια θα προέλθει από το συμβιβασμό μεταξύ των πλούσιων και των φτωχότερων κρατών μελών της Ε.Ε..

Επίσης, πρέπει να τονίσουμε ότι, με τη διεύρυνση της Ε.Ε., πέραν του ότι θα γίνει αισθητό, ειδικά κατά τα πρώτα χρόνια, το χάσμα μεταξύ των πιο ανεπτυγμένων χωρών μελών της Ε.Ε. και των λιγότερο ανεπτυγμένων, υποψήφιων για ένταξη, χωρών θα επιδεινωθεί και το ήδη υπάρχον εσωτερικό χάσμα ανάπτυξης στις τελευταίες. Η τάση των μεγάλων Ευρωπαϊκών πολυεθνικών να εγκαθίστανται στο δυτικό, πιο ανεπτυγμένο τμήμα των CEEC, προκαλεί συσσώρευση των άμεσων ξένων επενδύσεων στο τμήμα αυτό, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται πόλοι ανάπτυξης σ' αυτές τις περιοχές, αλλά και να επιτείνεται η υστέρηση, από πλευράς ανάπτυξης, του ανατολικού τμήματος των CEEC. Δημιουργείται έτσι ένα προνομιακό καθεστώς για τις ανεπτυγμένες περιοχές στο εσωτερικό των CEEC, οι οποίες προσελκύουν όχι μόνο τα ευρωπαϊκά κεφάλαια (FDI), αλλά και εγχώρια κεφάλαια, κρατικά και ιδιωτικά, που βρίσκουν εκεί καλύτερες προοπτικές απόδοσης. Έτσι, οι λιγότερο ανεπτυγμένες, αγροτικές περιοχές, είναι καταδικασμένες οικονομικά, αφού ξεκινούν από διαφορετικές αρχικές συνθήκες και είναι πολύ δύσκολο να ανταγωνιστούν τις προαναφερθείσες ανεπτυγμένες περιοχές που προσελκύουν το μεγαλύτερο μέρος των κονδυλίων ανάπτυξης.

Το πρόβλημα που προκύπτει, αφορά τον έλεγχο της πορείας ανάπτυξης στις υπό ένταξη χώρες. Η Ε.Ε. έχει, μέχρι στιγμής, ενισχύσει οικονομικά αυτές τις χώρες κατά την προενταξιακή τους περίοδο. Θα πρέπει όμως να συνεχίσει την υποστήριξη αυτή και κατά τη διάρκεια της ένταξης τους, κάτι για το οποίο επικρατεί ιδιαίτερη αναποφασιστικότητα στους κόλπους της Ε.Ε.. Επίσης, θα πρέπει να καθοριστεί μια πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης σε επίπεδο Ε.Ε., η οποία θα προσδιορίσει την οικονομική ενίσχυση που θα δίνεται μετά την ένταξή τους στα νέα μέλη της Ε.Ε.. Στην περίπτωση αυτή, υπάρχουν δύο βασικές επιλογές. Η πρώτη είναι να ενισχύονται με τα αναπτυξιακά κεφάλαια οι ανεπτυγμένες περιοχές των CEEC, ώστε να επιταχυνθεί η διαδικασία σύγκλισης, λόγω του ότι οι περιοχές αυτές συγκεντρώνουν καλύτερες προϋποθέσεις ανάπτυξης (καλύτερες υποδομές, μεγαλύτερο βαθμό βιομηχανοποίησης, υψηλότερη παραγωγικότητα). Η διαδικασία αυτή όμως δημιουργεί εσωτερικό χάσμα ανάπτυξης των ανεπτυγμένων περιοχών σε σχέση με τις λιγότερο ανεπτυγμένες, οι οποίες είναι αμφίβολο αν θα συμπαρασυρθούν σε αναπτυξιακή τροχιά με τις πρώτες. Η εναλλακτική επιλογή, είναι η ενίσχυση των περιοχών που υστερούν σε ανάπτυξη, ώστε να μειωθούν οι περιφερειακές ανισότητες και να τεθούν οι βάσεις για πραγματική σύγκλιση των νέων μελών με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε.. Αν λάβουμε υπόψη ότι οι πόροι που θα δοθούν για την υποστήριξη των CEEC μετά την είσοδο τους στην Ε.Ε. είναι περιορισμένοι, καταλαβατίνουμε πόσο δύσκολη θα είναι η σχεδίαση της πολιτικής για την περιφερειακή ανάπτυξη της Ε.Ε..

2. Επιπτώσεις στη μετακίνηση εργασίας (μετανάστευση)

Η ελεύθερη μετακίνηση των εργαζομένων και η πλήρης απελευθέρωση του αγροτικού τομέα που θα συνοδεύσουν την ένταξη των CEEC στην E.E., θα αποτελέσουν ίσως τις σημαντικότερες αλλαγές στην οικονομία της τελευταίας, καθώς οι παραπάνω τομείς χαρακτηρίζονται από μικρό βαθμό φιλελευθεροποίησης, σε σχέση, για παράδειγμα, με τους τομείς εμπορίου και διακίνησης κεφαλαίων, όπου η απελευθέρωση της αγοράς έχει φτάσει σε υψηλά επίπεδα.

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία που αφορούν τη μετανάστευση από τις CEEC προς τις χώρες της E.E., το 1990 ο αριθμός των μεταναστών ήταν 300.000 άτομα και κατά την περίοδο 1991-1993 ο ίδιος αριθμός κυμάνθηκε μεταξύ 100.000 και 200.000 ατόμων. Αμέσως μετά ο ρυθμός μετανάστευσης μειώθηκε αισθητά και, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, υπήρξαν ροές μεταναστών μεταξύ της E.E. και των CEEC που υπολογίζονται σε 150.000-180.000 άτομα ετησίως. Οι ροές αυτές μεταναστών θεωρούνται μικρές σε σύγκριση με το μέγεθος του πληθυσμού της E.E., αλλά είναι πιθανόν να επηρεάσουν μεμονωμένα τμήματα του πληθυσμού και της αγοράς εργασίας στις περιοχές που δέχονται τα άτομα αυτά.

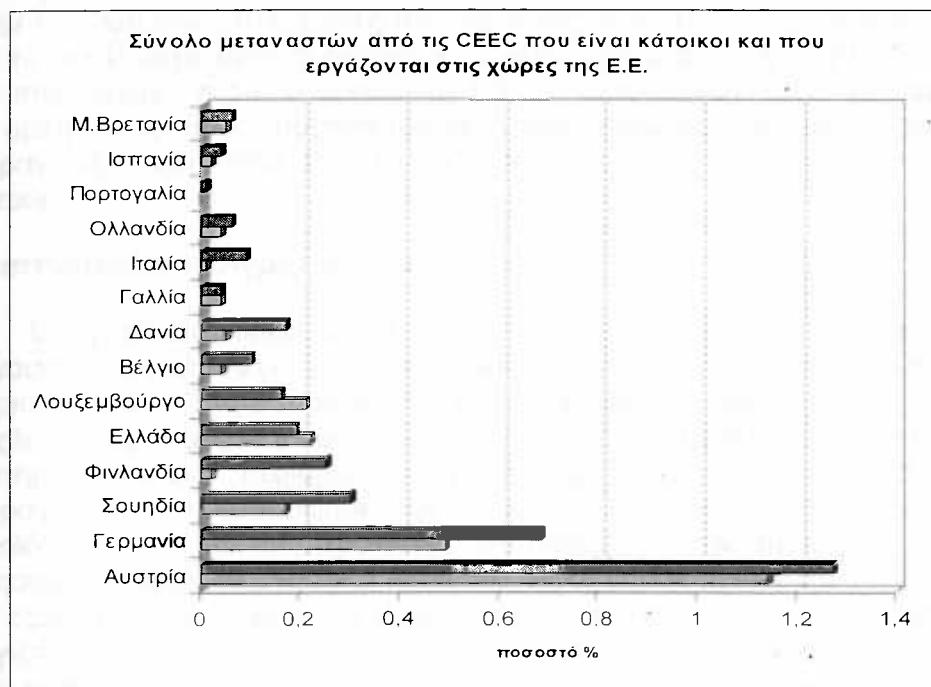
Με βάση στοιχεία της Eurostat ο καταγεγραμμένος αριθμός ατόμων με εθνικότητα των υποψήφιων χωρών, τα οποία διέμεναν σε χώρες της E.E. το 1998, έφτανε τα 850.000 άτομα, αριθμός που αντιπροσωπεύει το 0,2% του πληθυσμού της E.E.. Από τα άτομα αυτά, το πολύ 300.000 ήταν εργαζόμενοι σε χώρες της E.E., αριθμός που αντιστοιχεί στο 0,2% του συνόλου των εργαζομένων στην E.E.. Όπως λοιπόν προκύπτει και από τα στατιστικά στοιχεία, η μετακίνηση εργασίας από τις CEEC προς την E.E. παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα, αντιπροσωπεύοντας ένα εξίσου μικρό ποσοστό στην αγορά εργασίας της E.E.. Μάλιστα, ο αριθμός μεταναστών από τις υποψήφιες χώρες προς την E.E. είναι μικρός και σε σύγκριση με το μεταναστευτικό ρεύμα με προορισμό την E.E. που προέρχεται από άλλες μη ευρωπαϊκές χώρες. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι, από το 1990-97 οι μετανάστες από τις CEEC αποτελούσαν το 12% του συνόλου των μεταναστών της E.E. και το 1/4 αυτών που έχουν προέλευση τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστευτικών ροών συγκεντρώνεται στις περιοχές στα σύνορα μεταξύ των CEEC και της E.E. Έτσι, οι χώρες της E.E. που θα επηρεασθούν περισσότερο από το κύμα μεταναστών θα είναι αυτές που συνορεύουν με τις CEEC, αφού το 80% των μεταναστών αποτελούν εργάτες που φθάνουν στην E.E. από περιοχές των CEEC που συνορεύουν με χώρες της E.E.. Έχει υπολογιστεί ότι, από τους μετανάστες που προέρχονται από τις CEEC, το 65% έχει προορισμό τη Γερμανία, το 4% τη Μ. Βρετανία, το 2,5% τη Γαλλία, το 1% την Ολλανδία, το 7,5% χώρες της Νότιας Ευρώπης και το 20% χώρες της υπόλοιπης Ευρώπης. Από τους μετανάστες που ανήκουν στην τελευταία ομάδα, το 12% έχει προορισμό την Αυστρία. Γενικά από το σύνολο των μεταναστών που προέρχονται από τις CEEC, το 80% έχει για προορισμό την Αυστρία και τη Γερμανία.

Από την πλευρά των CEEC, το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών προέρχεται από την Πολωνία (περίπου 30%) και ακολουθεί η Ουγγαρία με ποσοστό 7,5%. Τα ποσοστά αυτά δεν εξαρτώνται μόνο από το μέγεθος των

χωρών αυτών, αλλά και από άλλες εγχώριες παραμέτρους, όπως τους μισθούς και το επίπεδο απασχόλησης. Στο γράφημα που ακολουθεί δίνεται μια εικόνα για τη συμμετοχή των μεταναστών από τις CEEC στον πληθυσμό και την αγορά εργασίας των κρατών μελών της Ε.Ε..

Διάγραμμα 4.1 : Σύνολο μεταναστών που είναι κάτοικοι και που εργάζονται στα κράτη-μέλη της Ε.Ε.

■ Ποσοστό των εργαζομένων που προέρχονται από τις CEEC, στο συνολικό αριθμό των εργαζομένων σε κάθε κράτος-μέλος της Ε.Ε.

■ Αριθμός μεταναστών από τις CEEC, ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού των κρατών-μελών της Ε.Ε.

Πηγή: European Integration Consortium 2001

Όπως φαίνεται και από το γράφημα, η μετανάστευση είναι ένα θέμα που αφορά, κατά κύριο λόγο, τις χώρες της Ε.Ε. που συνορεύουν με τις CEEC και ιδιαίτερα τη Γερμανία και την Αυστρία. Στις χώρες αυτές, οι μετανάστες από τις CEEC αντιπροσωπεύουν το 0,5% και το 1,1% του εργατικού τους δυναμικού αντίστοιχα, αν και παρατηρείται τοπική συγκέντρωση των μεταναστών σε συγκεκριμένες περιοχές των χωρών αυτών, οι οποίες προβλέπεται ότι θα επηρεασθούν περισσότερο. Για παράδειγμα, στη Γερμανία, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, τα τελευταία χρόνια απασχολούνται περίπου 250.000 προσωρινά απασχολούμενοι εργαζόμενοι που προέρχονται από τις υποψήφιες χώρες. Οι εργαζόμενοι αυτοί ισοδυναμούν με 50.000 εργαζόμενους πλήρους απασχόλησης και εργάζονται κυρίως στον αγροτικό και στον κατασκευαστικό τομέα. Είναι εργαζόμενοι χαμηλού επιπέδου ειδίκευσης και χαμηλού μισθού, κάτι που ήταν και από τα βασικότερα κριτήρια για την επιλογή τους από Γερμανούς εργοδότες. Αν μάλιστα συνυπολογίσουμε και τον σχετικά μίκρο αριθμό τους, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι δεν θα επηρεάσουν σημαντικά την αγορά εργασίας στη Γερμανία.

Συμπερασματικά, η μετανάστευση από τις CEEC προς την Ε.Ε. αφορά κυρίως την απασχόληση στον αγροτικό και το βιομηχανικό τομέα, σε θέσεις χαμηλής τεχνικής κατάρτισης και μισθού. Οι τις διεκδικήσουν άτομα από τις υποψήφιες χώρες που είτε είναι άνεργοι, είτε με μη πλήρη απασχόληση, αλλά και άτομα που ψάχνουν για καλύτερη δουλειά. Όμως, η χαμηλή ποιότητα κατάρτισης και ο σχετικά περιορισμένος αριθμός τους, αποτελεί ένδειξη ότι δεν πρόκειται, τουλάχιστον για το άμεσο μέλλον, να επηρεάσουν δραματικά την αγορά εργασίας στην Ε.Ε. και ιδίως στις χώρες που συνορεύουν με τις CEEC, οι οποίες δέχονται και το μεγαλύτερο αριθμό οικονομικών μεταναστών από τις CEEC. Στη Γερμανία για παράδειγμα, η οποία δέχεται το 1/3 των μεταναστών, ίσως να παρατηρηθεί, σε ορισμένους τομείς, αύξηση του εργατικού δυναμικού και μείωση του κόστους παραγωγής, κάτι που θα ευνοήσει τους ρυθμούς ανάπτυξης στους τομείς αυτούς.

3. Επιπτώσεις στον Αγροτικό τομέα

Ο αγροτικός τομέας, μαζί με τον τομέα εμπορίου και τον τομέα αγοράς εργασίας, συγκαταλέγεται στους τομείς της οικονομίας που θα επηρεαστούν περισσότερο από τη διεύρυνση της Ε.Ε.. Καταρχήν, ο συγκεκριμένος τομέας έχει δεχθεί τις λιγότερες διαρθρωτικές αλλαγές κατά την προενταξιακή διαδικασία και διατηρεί πολλούς περιορισμούς (δασμούς, ποσοτικούς περιορισμούς στην παραγωγή) που εμποδίζουν την ελεύθερη διακίνηση, τόσο των αγροτικών προϊόντων, όσο και των προϊόντων διατροφής, για την παραγωγή των οποίων χρησιμοποιούνται τα αγροτικά προϊόντα. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Ε.Ε. επιδοτεί τις εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων της προς τις CEEC, σε ποσοστό που αγγίζει το 3% της συνολικής αξίας των εξαγωγών, ενώ οι αντίστοιχες επιδοτήσεις στο εμπόριο τροφίμων είναι ακόμα σημαντικότερες και κυμαίνονται από 4,4 - 5,4% της αξίας εξαγωγών. Από την πλευρά των CEEC, επιβάλλονται αντίστοιχα υψηλά ποσοστά φόρων στις εισαγωγές αγροτικών προϊόντων από την Ε.Ε., που σε αρκετές περιπτώσεις ξεπερνούν τα αντίστοιχα επίπεδα της Ε.Ε.. Συνεπώς, υπάρχει σημαντική διαφορά στις τιμές των αγροτικών προϊόντων μεταξύ της Ε.Ε. και των υποψήφιων χωρών.

Με την είσοδο των CEEC στην ευρωπαϊκή αγορά και την υιοθέτηση της κοινής αγροτικής πολιτικής (CAP), θα ακολουθήσει η εξάλειψη όλων των προαναφερθέντων περιορισμών και η υιοθέτηση κοινών εξαγωγικών φόρων στα αγροτικά προϊόντα (Common External Tariffs, CET) για όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε.. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη μείωση του κόστους των συναλλαγών και την αυξημένη πρόσβαση στην ενιαία αγορά, θα έχει σαν αποτέλεσμα την απελευθέρωση του εμπορίου στον αγροτικό τομέα και τη διαδικασία σύγκλισης των τιμών στα αγροτικά προϊόντα, μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. και των CEEC. Σε αγροτικά προϊόντα των CEEC, για τα οποία επιβάλλονταν εξαγωγικοί δασμοί υψηλότεροι εκείνων της Ε.Ε., θα σημειωθεί πτώση των τιμών τους στην ευρωπαϊκή αγορά. Στα περισσότερα όμως από τα αγροτικά προϊόντα των CEEC θα έχουμε τάση ανόδου των τιμών, ώστε αυτές να προσαρμοστούν στα ευρωπαϊκά επίπεδα.

Η προοπτική ανόδου των τιμών των αγροτικών προϊόντων είναι πιθανό ότι θα οδηγήσει σε αύξηση της αγροτικής παραγωγής των CEEC και των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων προς τις χώρες της Ε.Ε.. Αν σκεφτεί κάποιος το χαμηλό κόστος παραγωγής σ' αυτές τις χώρες σε σχέση με τις χώρες της Ε.Ε. και το

γεγονός ότι η εξειδίκευση της παραγωγής (είδη προϊόντων) αποκτά όλο και μεγαλύτερη ομοιότητα με αυτή των χωρών της Ε.Ε., γεννιόνται ανησυχίες στα κράτη μέλη της Ε.Ε. για αυξημένο μελλοντικό ανταγωνισμό από τις CEEC. Ένα άλλο όμως σημείο που δημιουργεί σημαντικότερο ίσως προβληματισμό, είναι η πιθανή αύξηση στις επιδοτήσεις των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων από τις CEEC, που θα ακολουθήσει την αντίστοιχη αύξηση της παραγωγής. Η πολιτική αυτή θα προκαλέσει σύγχυση, τόσο σε σχέση με την κοινή αγροτική πολιτική της Ε.Ε., όσο και με τους κανονισμούς του WTO³⁸, όπου είναι μέλη οι CEEC και οι οποίοι καθορίζουν συγκεκριμένο ύψος επιδοτήσεων στις εξαγωγές αγαθών. Επίσης, είναι σχεδόν βέβαιο ότι η παραπάνω πολιτική επιδοτήσεων θα ευνοήσει τους μεγάλους παραγωγούς, ενώ θα είναι επιζήμια για την ανταγωνιστικότητα των μικρών παραγωγών, που ιδιαίτερα σε χώρες, όπως η Πολωνία και η Ρουμανία, αποτελούν ένα μεγάλο μέρος του αγροτικού πληθυσμού.

Βέβαια, η πραγματική σύγκλιση του αγροτικού τομέα στις CEEC με τον αντίστοιχο των χωρών της Ε.Ε. θα αργήσει να ολοκληρωθεί, διότι υπάρχει μεγάλη διαφορά στην παραγωγικότητα του αγροτικού τομέα μεταξύ της Ε.Ε. και των υποψήφιων χωρών, οι οποίες υστερούν πολύ στον τομέα αυτό. Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα του αγροτικού τομέα στις υποψήφιες χώρες οφείλεται στα χαμηλά πτοιοτικά πρότυπα των προϊόντων τους, σε σχέση με τα αντίστοιχα Ευρωπαϊκά, στο μη κατάλληλο μέγεθος της καλλιεργήσιμης γης, στη χαμηλή υποδομή και στην αδυναμία του κράτους να παρέχει την ανάλογη υποστήριξη, ιδιαίτερα στους μικρούς παραγωγούς, που θα είναι και οι πλέον ευάλωτοι μετά την απελευθέρωση της αγοράς. Έτσι, στην πραγματικότητα, μόνο ένα μέρος τις αγροτικής παραγωγής αυτών των χωρών θα είναι ανταγωνιστικό στις αγορές των χωρών της Ε.Ε. Αν λάβουμε υπόψη τα παραπάνω θα καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι, το αποτέλεσμα της εφαρμογής της κοινής αγροτικής πολιτικής στις τιμές των αγροτικών προϊόντων των CEEC θα είναι μικρότερο του αναμενόμενου.

Οι επιπτώσεις της εφαρμογής της κοινής αγροτικής πολιτικής στις CEEC δεν θα είναι τόσο αισθητές και στη συνολική προστιθέμενη αξία της αγροτικής παραγωγής, η οποία, όπως μπορούμε να δούμε από τα στατιστικά στοιχεία για τις χώρες αυτές³⁹, έχει μικρά ποσοστά συμμετοχής στη δομή της συνολικής εγχώριας παραγωγής (εξαίρεση αποτελούν η Βουλγαρία και η Ρουμανία, όπου τα ποσοστά είναι υψηλότερα). Αντίθετα, στον τομέα απασχόλησης οι επιπτώσεις θα είναι πιο σημαντικές. Οι δύο μεγαλύτερες, από άποψη πληθυσμού, υποψήφιες χώρες, η Πολωνία και η Ρουμανία, απασχολούν ένα μεγάλο μέρος του εργαζόμενου πληθυσμού τους στον τομέα της αγροτικής παραγωγής⁴⁰, όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί. Μαζί οι δύο αυτές χώρες απασχολούν τόσους αγρότες (7,3 εκατομμύρια), όσους και η Ε.Ε. στο σύνολο της (7,6 εκατομμύρια). Άλλα και στις υπόλοιπες υποψήφιες χώρες, με εξαιρέσεις ίσως, την Τσεχία, την Ουγγαρία και τη Σλοβενία, τα ποσοστά απασχόλησης στον αγροτικό τομέα είναι ιδιαίτερα υψηλά, σε σχέση με αυτά των χωρών της Ε.Ε.. Κατά μέσο όρο η αγροτική παραγωγή συγκεντρώνει το 16% της συνολικής απασχόλησης στις υποψήφιες χώρες.

³⁸ Διάσκεψη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου στην Ουρουγουάη το 1992

³⁹ Βλέπε Πίνακα 9, στο Παράρτημα.

⁴⁰ Βλέπε Πίνακα 18, στο Παράρτημα

Πίνακας 4.1 : Μέσο ποσοστό απασχόλησης στον αγροτικό τομέα παραγωγής (ποσοστό % της συνολικής εγχώριας απασχόλησης)

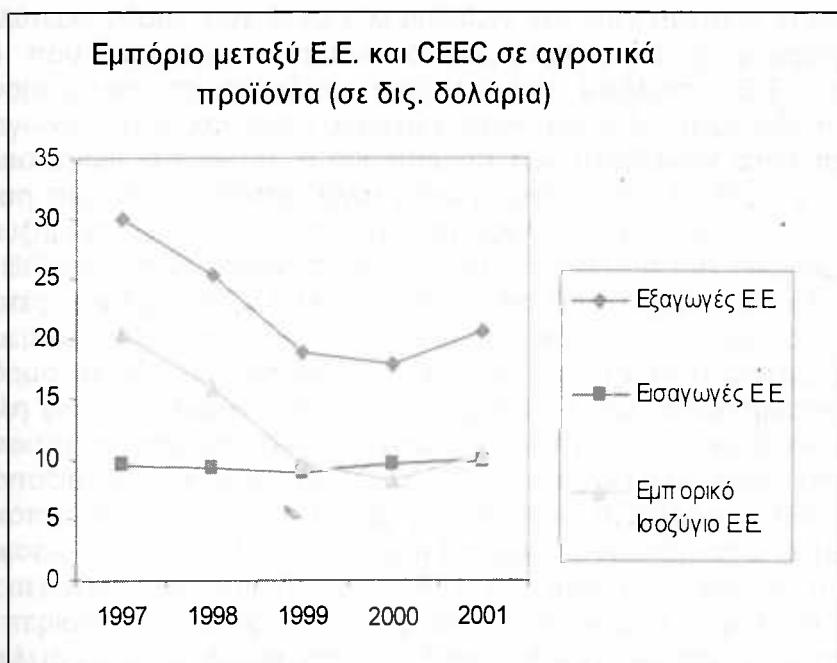
	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	25,3	26,2	25,8	26,7	—
Τσεχία	5,8	5,6	5,2	5,3	4,6
Εστονία	9,9	9,5	8,8	7,0	7,1
Ουγγαρία	7,8	7,3	7,0	6,5	6,1
Λετονία	20,6	18,7	17,2	14,4	15,1
Λιθουανία	20,7	20,7	21,4	18,4	16,5
Πολωνία	20,5	19,1	18,1	18,7	19,2
Ρουμανία	40,9	42,0	44,0	45,2	44,4
Σλοβακία	12,1	12,1	10,8	9,6	9,9
Σλοβενία	9,2	8,3	7,2	6,9	6,3

Πηγή: European commission, Regular reports 2002 for each of the CEEC

Από την άλλη πλευρά, για την Ε.Ε. ο αγροτικός τομέας συνεισφέρει μόλις το 1,5% του Α.Ε.Π. και απασχολεί περίπου το 5% του εργατικού δυναμικού. Εάν συνυπολογίσουμε τη μεγάλη διαφορά παραγωγικότητας μεταξύ του αγροτικού τομέα στην Ε.Ε. και στις CEEC και τις ελλείψεις από άποψη πτοιότητας προϊόντος, δικτύων διανομής και πωλήσεων που παρατηρούνται στις CEEC, είναι βέβαιο ότι, η εφαρμογή της κοινής αγροτικής πολιτικής θα επηρεάσει πολύ περισσότερο τις υποψήφιες χώρες, από ότι την Ε.Ε., στην οποία οι επιπτώσεις θα είναι πολύ μικρές. Μάλιστα, εκείνοι οι οποίοι θα δεχθούν τις μεγαλύτερες πιέσεις με την είσοδό τους στην ανοικτή ευρωπαϊκή αγορά θα είναι οι μικροί καλλιεργητές οι οποίοι και καταλαμβάνουν ένα μεγάλο μερίδιο της παραγωγής στις CEEC, όπως για παράδειγμα στην Πολωνία και στη Βουλγαρία, όπου περίπου το 80% της καλλιεργήσιμης γης το διαχειρίζονται μικροί καλλιεργητές. Αντίθετα, οι μεγάλες αγροτικές επιχειρήσεις ή οι επιχειρήσεις παραγωγής τροφίμων που κάνουν εξαγωγές στην Ε.Ε., θα ωφεληθούν από την απελευθέρωση της αγοράς, πάντα βέβαια σε συνάρτηση με το ύψος της παραγωγής τους και με τις επιδοτήσεις που θα τους δοθούν. Ειδικά ο τομέας της παραγωγής τροφίμων, που ήδη παρουσιάζει σημαντική ανάπτυξη στις CEEC, θα ευνοηθεί ακόμη περισσότερο από την είσοδο των υποψήφιων χωρών στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά, αφού με τη μείωση των τιμών των αγροτικών προϊόντων που θα επακολουθήσει, θα μπορεί να χρησιμοποιεί φθηνότερες πρώτες ύλες. Επίσης, θα είναι ευκολότερη η πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά αγροτικών προϊόντων και μικρότερη η εξάρτηση από τις εγχώριες αγορές των CEEC.

Τέλος, πρέπει να αναφέρουμε ότι, οι εμπορικές συναλλαγές σε αγροτικά προϊόντα και σε τρόφιμα μεταξύ της Ε.Ε. και των CEEC έχουν αυξηθεί πολύ, ήδη από το 1988, όπου τοποθετείται η αρχή της περιόδου μετάβασης για τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες. Οι εισαγωγές της Ε.Ε. από τις υποψήφιες χώρες, στο διάστημα από το 1988 έως το 1998, έχουν διπλασιασθεί και πολύ περισσότερο οι εξαγωγές της προς τις CEEC που για το ίδιο διάστημα έχουν σχεδόν δεκαπλασιαστεί. Στο Διάγραμμα 4.2 που ακολουθεί δίνεται μια εικόνα για την εξέλιξη του εμπορίου αγροτικών προϊόντων, μεταξύ της Ε.Ε. και των CEEC, για την περίοδο 1997-2001, όπου είναι εμφανές το προβάδισμα που διατηρεί η Ε.Ε. στο εξαγωγικό εμπόριο με τις υπό ένταξη χώρες.

Διάγραμμα 4.2

Το εμπορικό ισοζύγιο μεταξύ της Ε.Ε. και των CEEC, από αρνητικό (ένα εκατομμύριο δολάρια) που ήταν το 1988, το 1998 κατέγραψε πλεόνασμα περίπου 2 εκατομμυρίων δολαρίων⁴¹. Από τις υποψήφιες χώρες η μόνη με πλεονασματικό ισοζύγιο στο εμπόριο αγροτικών προϊόντων με την Ε.Ε. είναι η Ουγγαρία, γεγονός στο οποίο συνέβαλλε και η μεγάλη ανάπτυξη που έχει παρουσιάσει στη χώρα αυτή ο τομέας παραγωγής τροφίμων, ο οποίος συγκεντρώνει ένα μεγάλο μερίδιο εγχώριου κεφαλαίου και εργασίας.

4. Επιπτώσεις στην οικονομία των CEEC

Η σημαντικότερη ίσως αλλαγή που θα αντιμετωπίσουν οι υποψήφιες χώρες με την ένταξη τους στην Ε.Ε., είναι η είσοδός τους στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά. Το νέο καθεστώς εμπορίου θα οδηγήσει σε σταδιακή απελευθέρωση των συναλλαγών μεταξύ των χωρών μελών της Ε.Ε. και σε εξάλειψη των όποιων εμποδίων έχουν παραμείνει στο ελεύθερο εμπόριο, κυρίως που αφορούν σε αγροτικά προϊόντα. Η επιβολή κοινών εξωτερικών δασμών στο εμπόριο των κρατών μελών της Ε.Ε με χώρες εκτός αυτής, θα οδηγήσει σε αναδιαμόρφωση των εμπορικών σχέσεων των υποψήφιων χωρών με χώρες, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ιαπωνία αλλά και με παραδοσιακούς εμπορικούς τους εταίρους, όπως οι χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Ειδικά, στην περίπτωση της Τσεχίας και της Σλοβακίας, θα πρέπει να επανεξεταστούν οι εμπορικές σχέσεις των δύο χωρών που μέχρι σήμερα υπάγονται σε καθεστώς τελωνειακής ένωσης.

Το νέο καθεστώς εμπορίου είναι σαφές ότι θα ευνοήσει τις χώρες που έχουν την πιο ανοικτή οικονομία και οι οποίες έχουν ολοκληρώσει το μεγαλύτερο μέρος των διαρθρωτικών αλλαγών σε καίριους τομείς της οικονομίας τους, όπως ο βιομηχανικός τομέας, ο χρηματοοικονομικός τομέας (τράπεζες, κεφαλαιαγορές),

⁴¹ Βλέπε European Commission, "The economic impact of Enlargement", σελ.55

αλλά και ο τομέας απασχόλησης. Οι χώρες αυτές θα προσελκύσουν το μεγαλύτερο μέρος των ξένων κεφαλαίων και των άμεσων ξένων επενδύσεων (FDI), που είναι ίσως ο σημαντικότερος μοχλός για τη γρήγορη ανάπτυξη της οικονομίας και τη σύγκλιση τους με την υπόλοιπη Ε.Ε.. Η αύξηση της παραγωγικότητας και των εξαγωγών προς την Ε.Ε., η μετάδοση τεχνογνωσίας (technological spillovers), η αναβάθμιση των υποδομών στην παραγωγή και η αύξηση της απασχόλησης, είναι μόνο μερικές από τις θετικές επιπτώσεις από την αυξημένη οικονομική ενσωμάτωση των ΚΕΕΚ με την Ε.Ε..

Βέβαια, όπως έχουμε προαναφέρει, η σύγκλιση των οικονομιών των ΚΕΕΚ με αυτές των κρατών μελών της Ε.Ε. θα αργήσει πολύ να ολοκληρωθεί και ίσως για μερικές απ' αυτές να μην επιτευχθεί καν. Η διαφορά στο κατά κεφαλήν εισόδημα μεταξύ των υποψήφιων χωρών και των κρατών της Ε.Ε. είναι πολύ μεγάλη για να καλυφθεί μέσα σε λίγα χρόνια. Είναι χαρακτηριστικό ότι, οι ΚΕΕΚ πρόσφατα ανέκαμψαν πλήρως από την ύφεση που ακολούθησε τις αλλαγές της προενταξιακής περιόδου, ώστε το Α.Ε.Π. τους να επανέλθει στα επίπεδα που βρισκόταν πριν την έναρξη της μεταβατικής περιόδου (1989-90). Μοναδικές εξαιρέσεις υπήρξαν η Πολωνία και η Σλοβενία που, ήδη από το 1998, κατάφεραν να ξεπεράσουν το επίπεδο του Α.Ε.Π. στο οποίο βρίσκονταν πριν το ξεκίνημα της περιόδου ένταξης. Αυτή η αργή ανάκαμψη οφείλεται και στην μη αποτελεσματική απορρόφηση των ξένων κεφαλαίων που προορίζονταν για την υλοποίηση διαρθρωτικών αλλαγών σε καίριους τομείς της οικονομίας των χωρών αυτών. Επίσης, στη διαφορά στους ρυθμούς ανάπτυξης και στο εισόδημα που παρατηρείται μεταξύ των υποψήφιων χωρών έπαιξαν σημαντικό ρόλο και οι άμεσες ξένες επενδύσεις από την Ε.Ε., οι οποίες κατευθύνθηκαν περισσότερο στις ανεπτυγμένες υποψήφιες χώρες, όπως η Τσεχία, η Ουγγαρία και η Πολωνία και λιγότερο στη Βουλγαρία, ή τη Ρουμανία, με αποτέλεσμα η δεύτερη ομάδα χωρών να υπολείπεται σε σημαντικό βαθμό, από πλευράς ανάπτυξης, σε σχέση με την ομάδα των ανεπτυγμένων ΚΕΕΚ.

Η προσέλκυση ξένων κεφαλαίων, είναι ένας καθοριστικός παράγοντας για την επιτάχυνση της σύγκλισης των υποψήφιων χωρών με την Ε.Ε.. Μέχρι στιγμής, η Τσεχία και η Ουγγαρία διαθέτουν τις πιο απελευθερωμένες αγορές κεφαλαίου μεταξύ των υποψήφιων χωρών, με το μεγαλύτερο μέρος του τραπεζικού και ασφαλιστικού τομέα ανεξάρτητο από τον κρατικό έλεγχο, κάτι που έχει καθοριστική σημασία για την ελεύθερη μετακίνηση του κεφαλαίου. Οι δύο αυτές χώρες, μαζί με την Εσθονία, είναι οι μεγαλύτεροι αποδέκτες άμεσων ξένων επενδύσεων από τις χώρες της Ε.Ε., μεταξύ των υποψήφιων χωρών. Ιδιαίτερα στην περίπτωση της Ουγγαρίας που συγκεντρώνει και το μεγαλύτερο όγκο FDI, οι επενδύσεις αυτές βοήθησαν στην αναδιοργάνωση της βιομηχανικής παραγωγής στη χώρα, στην ανάπτυξη υψηλής τεχνολογίας, αλλά και την αναβάθμιση τομέων της οικονομίας, όπως ο τραπεζικός, ο ασφαλιστικός, ο τομέας ενέργειας, ο τηλεπικοινωνιακός τομέας και ο τομέας υπηρεσιών. Επίσης, στη Σλοβενία, η εισροή ξένων κεφαλαίων έδωσε ώθηση στον εκσυγχρονισμό της βιομηχανίας και στην Πολωνία επιτάχυνε την ιδιωτικοποίηση ενός μεγάλου μέρους των κρατικών επιχειρήσεων, μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων.

Με την ένταξή τους στην ευρωπαϊκή αγορά θα ευνοηθούν κυρίως οι επιχειρήσεις των ΚΕΕΚ που έχουν ολοκληρώσει τις διαδικασίες αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού και οι οποίες έχουν έναν εξωτερικό προσανατολισμό, με εξαγωγές προς την Ε.Ε. και συμμετοχή σε δίκτυα κάθετου εμπορίου με τα κράτη μέλη της. Έτσι, οι υποψήφιες χώρες της Βαλτικής (Λιθουανία, Εσθονία, Λετονία),

στις οποίες ένα μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων συμμετέχει στα παραπάνω δίκτυα εμπορίου με τις χώρες της Ε.Ε., θα ευνοηθούν από το νέο καθεστώς εμπορίου, λόγω της αυξημένης έλευσης ξένων κεφαλαίων και την αύξηση των εξαγωγών προς την Ε.Ε.. Ίσως από αυτές τις χώρες, να χρειαστεί λίγο περισσότερο χρόνο προσαρμογής η Λετονία, στην οποία το ποσοστό συμμετοχής του αγροτικού τομέα στην οικονομία είναι ακόμα υψηλό. Επίσης, το ίδιο θετικά αποτελέσματα θα έχουμε για την Τσεχία, την Ουγγαρία, την Πολωνία, τη Σλοβενία και τη Σλοβακία, όπου επιτεύχθηκε σημαντικός εκσυγχρονισμός του επιχειρηματικού περιβάλλοντος με όλο και αυξανόμενο μερίδιο του ιδιωτικού τομέα. Αντίθετα, η πρόοδος στους προαναφερθέντες τομείς δεν είναι ικανοποιητική για τις περιπτώσεις της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, οι οποίες υπολείπονται σημαντικά στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας τους από τις υπόλοιπες υποψήφιες χώρες.

Από την απελευθέρωση της αγοράς θα ευνοηθεί ιδιαίτερα ο ιδιωτικός τομέας της οικονομίας των CEEC, και κυρίως οι μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις που έχουν συνάψει εμπορικές συνεργασίες με πολυεθνικές επιχειρήσεις των χωρών της Ε.Ε. και έχουν συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία αυτών των επιχειρήσεων (υπεργολαβίες). Οι εταιρείες αυτές θα παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της οικονομίας των υποψήφιων χωρών. Ήδη, στο βιομηχανικό τομέα της Πολωνίας, τέτοιου είδους επιχειρήσεις έχουν υψηλά μερίδια συμμετοχής, ενώ αντίθετα στην Ουγγαρία είναι ανάγκη να γίνουν θετικά βήματα στον τομέα αυτό, διότι στη χώρα αυτή το κύριο μέρος της παραγωγής ανήκει σε μεγάλες επιχειρήσεις που στο μεγαλύτερο μέρος τους είναι ξένων συμφερόντων. Πρέπει επίσης να τονίσουμε ότι, οι παραδοσιακές, μεγάλες κρατικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις CEEC, δε θα ευνοηθούν από την είσοδο των CEEC στην ενιαία αγορά. Τέτοιες επιχειρήσεις είναι οι εταιρείες παροχής ενέργειας, οι επιχειρήσεις παροχής δημοσίων υπηρεσιών και οι μεγάλες κρατικές εταιρείες του ασφαλιστικού και χρηματοπιστωτικού τομέα. Αντίθετα, οι τομείς με τις θετικότερες προοπτικές ανάπτυξης είναι ο τραπεζικός, οι τομείς κατασκευής ηλεκτρονικών και οχημάτων, ο τομέας τηλεπικοινωνιών, ο τουριστικός τομέας και ο τομέας μεταποίησης. Οι τομείς αυτοί έχουν μεγαλύτερη συμμετοχή στο εξωτερικό εμπόριο των υποψήφιων χωρών και με την είσοδο των CEEC στην κοινή ευρωπαϊκή αγορά θα μπορέσουν να εξασφαλίσουν τη χρήση φθηνότερων πρώτων υλών από τις χώρες της Ε.Ε. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε ότι, οι επιχειρήσεις των CEEC που έχουν προμηθευτές σε χώρες της M. Ανατολής, ή της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης θα αντιμετωπίσουν πρόβλημα με τις ακριβότερες τιμές, σε σχέση με άλλες εταιρείες που έχουν σύμβαση με Ευρωπαίους προμηθευτές.

Όσον αφορά τις γεωγραφικές περιοχές των CEEC που θα αντιμετωπίσουν το μεγαλύτερο μέρος των επιπτώσεων της ένταξης στην Ε.Ε., ήδη από τα πρώτα χρόνια της μετάβασης, φάνηκε ότι θα είναι οι περιοχές στα σύνορα των CEEC με την Ε.Ε.. Οι περιοχές αυτές εντοπίζονται στα σύνορα μεταξύ της Γερμανίας και της Πολωνίας, όπως και στα σύνορα μεταξύ της Αυστρίας και της Ουγγαρίας. Σ' αυτές τις περιοχές εντοπίζεται η μεγαλύτερη μετακίνηση εργατικού δυναμικού μεταξύ των CEEC και της Ε.Ε., η οποία θα αυξηθεί περισσότερο όταν εξαλειφθούν οι υπάρχουσες ακαμψίες στην αγορά εργασίας που εμποδίζουν την ελεύθερη μετακίνηση της εργασίας. Στις παραπάνω περιοχές παρατηρείται και η μεγαλύτερη συγκέντρωση επενδυτικών κεφαλαίων που εισέρουν στις CEEC από

χώρες της Ε.Ε.. Οι γεωγραφικές ζώνες που προαναφέραμε θα λειτουργήσουν ως πόλοι ανάπτυξης για τις CEEC.

Βέβαια, η αναπτυξιακή διαφορά μεταξύ του ανατολικού και δυτικού τμήματος στο εσωτερικό των CEEC είναι υπαρκτή, όπως για παράδειγμα στις περιοχές της Πολωνίας που συνορεύουν με την Ουκρανία και οι οποίες εμφανίζουν μικρότερη ανάπτυξη από τις αντίστοιχες περιοχές της χώρας που συνορεύουν με την Ε.Ε. Επίσης, κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τις περιοχές της Ρουμανίας στα σύνορα με την Ουγγαρία, οι οποίες εμφανίζουν αντίστοιχη στροφή προς την Ε.Ε.. Αντίθετα, έντονους ρυθμούς ανάπτυξης θα παρουσιάσουν οι περιοχές των CEEC που συνορεύουν με τη Γερμανία, την Αυστρία και την Ιταλία, λόγω των έντονων εμπορικών σχέσεων που έχουν αναπτύξει οι CEEC με τις χώρες αυτές. Άλλα και μεταξύ των CEEC θα δημιουργηθούν περιοχές με μεγαλύτερη ένταση εμπορικών δραστηριοτήτων και κατ' επέκταση καλύτερες προοπτικές ανάπτυξης. Αυτές οι περιοχές εντοπίζονται, για παράδειγμα, στα σύνορα της Τσεχίας με την Πολωνία, της Ουγγαρίας με την Σλοβενία και της Ανατολικής Σλοβακίας με την Βορειοανατολική Ουγγαρία. Τέλος, σε περιοχές που βρίσκονται στα σύνορα μεταξύ των CEEC και της Ε.Ε.⁴² οι οποίες ευνοούνται από την παράνομη διακίνηση αγαθών έντασης εργασίας, με την ένταξη των υποψήφιων χωρών στην Ε.Ε., την εφαρμογή της συνθήκης του Schengen και την παραχώρηση visa σε όλους τους κατοίκους των CEEC, θα ακολουθήσει η πάταξη των παράνομων αυτών δραστηριοτήτων, με αρνητικό αντίκτυπο για την ανάπτυξη των συγκεκριμένων περιοχών.

5. Επιπτώσεις στην οικονομία της Ε.Ε.

Σε γενικές γραμμές, η επίδραση που θα δεχθεί η οικονομία της Ε.Ε. από την ένταξη σ' αυτήν των CEEC θα είναι περιορισμένη. Το συνολικό A.E.P. των υποψήφιων χωρών αντιπροσωπεύει το 5% του συνολικού A.E.P. της Ε.Ε. και ως εκ τούτου είναι δύσκολο οι ρυθμοί ανάπτυξης των CEEC (είτε είναι θετικοί, είτε είναι αρνητικοί) να επηρεάσουν σε σημαντικό βαθμό την Ευρωπαϊκή οικονομία. Βέβαια, όπως έχουμε πολλές φορές αναφέρει, δεν μπορούμε να έχουμε μια ακριβή εικόνα των οικονομικών επιπτώσεων της ένταξης, διότι αυτές μπορεί να είναι πιο σημαντικές σε συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας, όπως στο τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εμπορικών και αγροτικών προϊόντων, αλλά και σε συγκεκριμένες χώρες της Ε.Ε. που έχουν αναπτύξει έντονες εμπορικές σχέσεις με τις CEEC.

Σίγουρα, η εμπορική ενσωμάτωση που θα ακολουθήσει την ένταξη των CEEC στην Ε.Ε., θα επηρεάσει θετικά τις εμπορικές συναλλαγές της Ε.Ε. με τις υποψήφιες χώρες. Οι θετικοί ρυθμοί ανάπτυξης, που σε γενικές γραμμές παρουσιάζουν οι CEEC, δημιουργεί αυξημένη ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες από τις χώρες της Ε.Ε. τα οποία είναι απαραίτητα για την υποστήριξη της ανάπτυξης των υποψήφιων χωρών. Το γεγονός αυτό θα δώσει σημαντική ώθηση στις εξαγωγές της Ε.Ε. προς τις CEEC, κάτι που είναι εμφανές, όπως είδαμε στο Κεφάλαιο 3 (όπου αναφερθήκαμε στις επιπτώσεις στο εμπόριο), σ' εκείνες της χώρες της Ε.Ε. που συνορεύουν γεωγραφικά με τις CEEC, όπως είναι η Γερμανία, η Αυστρία, η Ιταλία και η Φινλανδία. Στις χώρες αυτές η ένταση του εμπορίου με τις CEEC είναι υψηλότερη απ' ότι με τις υπόλοιπες χώρες της

⁴² Οπως οι περιοχές που βρίσκονται στα σύνορα μεταξύ Πολωνίας και Ουκρανίας.

Ε.Ε., επομένως και τα οικονομικά αποτελέσματα από την αύξηση των εμπορικών συναλλαγών θα είναι σημαντικότερα.

Η δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς, με πλήρη απελευθέρωση στο εμπόριο (επιβολή κοινών εξαγωγικών φόρων), σε συνδυασμό με την διεύρυνση της αγοράς εργασίας (είσοδος εργατών από τις CEEC) και την προοπτική αύξησης του εισοδήματος των CEEC, θα οδηγήσει σε αύξηση της παραγωγής προϊόντων από τα κράτη μέλη της Ε.Ε., με αποκλειστικό προορισμό τις CEEC. Η αύξηση της παραγωγής και η άνοδος των τιμών του παραγωγού θα αποτελέσει κίνητρο για αύξηση των επενδύσεων, για καλύτερη κυκλοφορία του κεφαλαίου στην ευρωπαϊκή αγορά (τράπεζες, κεφαλαιαγορές) αλλά και για αύξηση της απασχόλησης στους τομείς που θα επηρεασθούν περισσότερο. Τα αποτελέσματα αυτά θα είναι πιο αισθητά στις χώρες της Ε.Ε. που έχουν αναπτύξει στενότερους εμπορικούς δεσμούς με τις CEEC, και κυρίως στη Γερμανία. Επίσης, ο αυξημένος ανταγωνισμός στην ευρωπαϊκή αγορά και η μείωση των δασμών σε τομείς που χαρακτηρίζονταν από υψηλούς περιορισμούς στο ελεύθερο εμπόριο, θα λειτουργήσουν θετικά για την ενοποίηση της εμπορικής αγοράς, τη μείωση του κόστους παραγωγής, την αποτελεσματική διακίνηση των προϊόντων, και τη μείωση στις τιμές τους. Ταυτόχρονα, θα ενταθεί η ανταγωνιστική πίεση για τις CEEC από τα κράτη μέλη της Ε.Ε., όπως ανάλογη πίεση θα δεχθούν και ορισμένοι τομείς στις χώρες της Ε.Ε..

Οι χώρες της Ε.Ε. που θα δεχθούν τις μεγαλύτερες πιέσεις από τη διεύρυνση της ευρωπαϊκής αγοράς και την εξάλειψη των προστατευτικών δασμών στο εμπόριο, είναι οι χώρες της Νότιας Ευρώπης, δηλαδή η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία. Στις χώρες αυτές τη μεγαλύτερη κάμψη παρουσιάζουν ο αγροτικός τομέας και ο τομέας παραγωγής τροφίμων, ενώ ελαφρά κάμψη εμφανίζει και ο τομέας της υφαντουργίας και ο κατασκευαστικός τομέας. Η Ολλανδία, παρόλο που είναι μια χώρα που εξειδικεύεται στην αγροτική παραγωγή και την παραγωγή τροφίμων, εμφανίζει αύξηση της παραγωγής της σ' αυτούς τους τομείς και ο κυριότερος λόγος γι' αυτό είναι ότι παράγει μεγάλη ποικιλία νέων προϊόντων για τα οποία δεν υπάρχουν αντίστοιχα ανταγωνιστικά προϊόντα από τις CEEC. Επίσης, στον τομέα τροφίμων, σε όλες οι χώρες της Ε.Ε. προβλέπονται αρνητικά αποτελέσματα από τη διεύρυνση, ενώ αντίθετα, στις CEEC, λόγω του πλεονεκτήματος που διαθέτουν στο χαμηλό κόστος παραγωγής, τόσο στον τομέα τροφίμων, όσο και σ' αυτόν της υφαντουργίας και των ηλεκτρονικών, καταγράφεται σημαντική αύξηση της παραγωγής. Ακόμη, πρέπει να αναφέρουμε ότι, η Γερμανία που είναι η ευρωπαϊκή χώρα με την μεγαλύτερη έκθεση στο εμπόριο με τις CEEC, προβλέπεται ότι θα επηρεασθεί αρνητικά από την εφαρμογή των κοινών εξαγωγικών φόρων στον τομέα τροφίμων και στην υφαντουργία, ενώ σε όλους τους τομείς της κατασκευαστικής βιομηχανίας τα αποτελέσματα θα είναι θετικά. Πρέπει βέβαια να τονίσουμε ότι, οι επιδράσεις από την δημιουργία της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς θα είναι πιο σημαντικές στους τομείς της οικονομίας των CEEC και λιγότερο σ' αυτούς των κρατών μελών της Ε.Ε..

Μια άλλη σημαντική επίπτωση από τη διεύρυνση της Ε.Ε. είναι η αλλαγή στον προορισμό των διαρθρωτικών ταμείων (structural funds) που δίνει η Ε.Ε. στις χώρες μελή (ή σε συγκεκριμένες περιοχές των χωρών αυτών) που κρίνεται ότι τα έχουν ανάγκη. Η αλλαγή του εισοδήματος και του πληθυσμού (αύξηση κατά 1/3) που θα προκληθεί με την ένταξη δέκα νέων μελών θα έχει αντίκτυπο και σε άλλους γεωγραφικούς τομείς της Ε.Ε. που μέχρι εκείνη τη στιγμή

χρηματοδοτούνταν με αναπτυξιακά κεφάλαια από την Ε.Ε.. Για παράδειγμα, η Ελλάδα και η Πορτογαλία, για τα έτη 2000 και 2001, χρηματοδοτήθηκαν με περίπου 400 ευρώ, ετήσιο κατά κεφαλήν ποσό, τη στιγμή που κατά μέσο όρο οι CEEC χρηματοδοτούνται με 30 ευρώ ετησίως. Βλέπουμε ότι υπάρχει μια προνομιακή μεταχείριση των μελών της Ε.Ε. όσον αφορά τη διεκδίκηση αυτών των κεφαλαίων. Επίσης, στον αγροτικό τομέα, για τις υποψήφιες χώρες που θα ενταχθούν το 2002 στην Ε.Ε. έχει οριστεί χρηματοδότηση της τάξης των 85 ευρώ, κατά κεφαλήν, που θα αυξηθεί σταδιακά μέχρι το 2006 σε 247 ευρώ, τη στιγμή που για την Πορτογαλία και την Ελλάδα η αντίστοιχη οικονομική υποστήριξη παραμένει σταθερή και σε σημαντικά υψηλότερο επίπεδο μέχρι το 2006. Είναι φανερό το πρόβλημα που θα δημιουργηθεί, ειδικά κατά τα πρώτα χρόνια της ένταξης των νέων μελών στην Ε.Ε., με την κατανομή αυτών των πόρων, αλλά και μετά το 2006 με τον προσδιορισμό του ύψους της χρηματοδότησης μεταξύ των CEEC και κρατών μελών, όπως η χώρα μας και η Πορτογαλία, που διεκδικούν οικονομική υποστήριξη από την Ε.Ε. για την ανάπτυξη συγκεκριμένων περιοχών τους. Επίσης, σημαντικές διαφορές μεταξύ των υποψήφιων χωρών, παρατηρούνται και στην οικονομική υποστήριξη τους από την Ε.Ε.. Οι υποψήφιες χώρες που θα ενταχθούν στην Ε.Ε. το έτος 2002 θα παίρνουν χρηματική υποστήριξη η οποία θα αυξάνεται σταδιακά, μέχρι το έτος 2006, ενώ η Βουλγαρία και η Ρουμανία, που θα ενταχθούν σε δεύτερη φάση, θα παίρνουν μόνο 73 ευρώ, κατά κεφαλήν χρηματοδότηση, ως προενταξιακή στήριξη, ποσό που θα αυξηθεί μόνο μετά το 2006. Τέλος, ένα άλλο πρόβλημα είναι το όριο που έχει θέσει η Ε.Ε. στο ύψος της οικονομικής υποστήριξης προς τις χώρες μέλη της, που δε θα πρέπει να ξεπερνά το 4% του Α.Ε.Π. τους, μια πολιτική που είναι σαφές ότι θα ευνοήσει τα πιο ανεπτυγμένα μέλη της Ε.Ε. τα οποία θα λαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος των κεφαλαίων που προορίζονται για οικονομική υποστήριξη.

Συμπερασματικά, οι επιπτώσεις από τη διεύρυνση της Ε.Ε., δεν θα είναι το ίδιο σημαντικές για όλες τις χώρες μέλη της Ε.Ε.. Οι πιο πολλές απ' αυτές θα αφορούν τις χώρες της Ε.Ε. που έχουν γεωγραφική σχέση με τις CEEC, αλλά και σημαντικές οικονομικές και εμπορικές σχέσεις με τις χώρες αυτές, όπως η Γερμανία, η Αυστρία και η Φινλανδία. Στις χώρες αυτές η θετική επίδραση στον τομέα της απασχόλησης και του εμπορίου θα καλύψει το πρόσθετο κόστος των εισφορών (αναπτυξιακά κεφάλαια) για τη χρηματοδότηση των υποψήφιων χωρών. Επίσης, η Γερμανία έχει τους πιο έντονους εμπορικούς δεσμούς με τις υποψήφιες χώρες και άρα θα είναι η χώρα αυτή που θα ωφεληθεί περισσότερο από την ένταξη των CEEC στην Ε.Ε.. Πολύ μικρότερη θα είναι η οικονομική επίδραση για τις χώρες της Ε.Ε. που γεωγραφικά βρίσκονται μακριά από τις CEEC, όπως για παράδειγμα η Ιρλανδία και η Ισπανία. Σε γενικές γραμμές η συνολική επίδραση στην οικονομία της Ε.Ε. θα είναι πολύ μικρή, καθώς προβλέπεται αύξηση του Α.Ε.Π. κατά 0,5-0,7% για την περίοδο 2000-09⁴³. Τέλος, η επίδραση στο Α.Ε.Π. της Ε.Ε. θα είναι μεγαλύτερη λόγω της απελευθέρωσης στην αγορά εργασίας, όπου μέχρι στιγμής διατηρούνταν πολλά εμπόδια στην ελεύθερη μετακίνηση των εργαζομένων, και μικρότερη από την ανάπτυξη του εμπορίου που θα πραγματοποιηθεί με την ένταξη στην Ε.Ε. των υποψήφιων χωρών.

⁴³ Βλέπε European Commission, "The economic impact of enlargement", σελ.39.

Γενικά συμπεράσματα

Η απόφαση για τη διεύρυνση της Ε.Ε., με την ένταξη σ' αυτήν των χωρών της Κεντρικής/Ανατολικής Ευρώπης, αποτελεί ένα εγχείρημα με ιδιαίτερη σημασία για το μέλλον, τόσο της Ε.Ε., όσο και των υποψήφιων χωρών. Κατ' αρχήν, η Ε.Ε. διευρύνεται γεωγραφικά και κατά κύριο λόγο, πληθυσμιακά, αφού ο συνολικός πληθυσμός των υπό ένταξη κρατών ισοδυναμεί με το 1/3 του σημερινού πληθυσμού της Ε.Ε.. Η διαδικασία της διεύρυνσης θα επηρεάσει περισσότερο, ιδίως μετά την ένταξη τους, τις υποψήφιες χώρες, ενώ οι επιπτώσεις της θα γίνουν λιγότερο αισθητές στις χώρες της Ε.Ε.. Κάτι τέτοιο είναι αναμενόμενο, αν σκεφτεί κάποιος το μέγεθος της οικονομίας της Ε.Ε., και το συγκρίνει με το αντίστοιχο της οικονομίας των υποψήφιων χωρών. Το συνολικό Α.Ε.Π. των 10 υπό ένταξη χωρών αποτελεί ένα μικρό ποσοστό του συνολικού Α.Ε.Π. της Ε.Ε., κατ' επέκταση η ένταξη των CEEC είναι δύσκολο να επηρεάσει σημαντικά την οικονομία της Ε.Ε..

Αντίθετα, πιο αισθητές θα είναι οι επιπτώσεις στην οικονομία των κρατών-μελών της Ε.Ε. που έχουν αναπτύξει έντονες, οικονομικές και εμπορικές, σχέσεις με τις CEEC, όπως είναι η Γερμανία, η Αυστρία, η Ιταλία και η Φινλανδία. Οι χώρες αυτές, και ιδιαίτερα η Γερμανία και η Αυστρία, πέραν του ότι συνορεύουν με τις CEEC, διατηρούν σημαντικές εμπορικές σχέσεις με τις υποψήφιες χώρες, και επομένως αναμένεται ότι θα έχουν θετικές οικονομικές επιπτώσεις από τη διεύρυνση, λόγω της αύξησης των εμπορικών συναλλαγών με τις CEEC, αλλά και λόγω των θετικών επιπτώσεων στην αγορά εργασίας (μείωση του κόστους παραγωγής με την έλευση εργατών από τις CEEC).

Από την πλευρά των CEEC, οι χώρες που θα ευνοηθούν περισσότερο από την είσοδο τους στην ευρωπαϊκή αγορά θα είναι οι πιο ανεπτυγμένες από τις υποψήφιες χώρες, όπως η Τσεχία, η Ουγγαρία, η Πολωνία και οι υποψήφιες χώρες της Βαλτικής. Οι παραπάνω χώρες, ήδη από την αρχή της ενταξιακής περιόδου, είχαν προσανατολίσει το εμπόριο τους στις χώρες της Ε.Ε., ιδιαίτερα δε, στη Γερμανία και στην Αυστρία. Η αύξηση των εμπορικών συναλλαγών με τις παραπάνω χώρες, η μετάδοση τεχνογνωσίας (know-how) και τεχνολογίας (technological spillovers) και η αύξηση των ξένων επενδύσεων (FDI), θα βοηθήσει στον εκσυγχρονισμό και την ταχύτερη ανάπτυξη των υποψήφιων χωρών.

Πιο αναλυτικά, κατά το διάστημα της προενταξιακής περιόδου, οι περισσότερες από τις υποψήφιες χώρες, έχουν κάνει σημαντικά βήματα προόδου στους πιο σημαντικούς τομείς της οικονομίας τους, ώστε να είναι σε θέση να διασφαλίσουν τη σταθερότητα στο μακροοικονομικό τους περιβάλλον κατά την ένταξη τους στην Ε.Ε.. Στην αρχή της μεταβατικής περιόδου, σε όλες τις υποψήφιες χώρες παρατηρήθηκε έντονη οικονομική ύφεση που ήταν απόρροια των μεγάλων αλλαγών που πραγματοποιήθηκαν στους περισσότερους από τους τομείς της οικονομίας τους, με στόχο τη μετάβαση από ένα κεντρικά ρυθμιζόμενο οικονομικό καθεστώς, σε καθεστώς ελεύθερης αγοράς. Τα τελευταία χρόνια, στην πλειοψηφία τους, οι υπό ένταξη χώρες έχουν ανακάμψει οικονομικά, παρουσιάζουν ικανοποιητικούς ρυθμούς ανάπτυξης και έχουν ολοκληρώσει ένα μεγάλο μέρος των αλλαγών σε σημαντικούς τομείς της οικονομίας τους, όπως ο βιομηχανικός τομέας, ο τραπεζικός τομέας, οι κεφαλαιαγορές και ο τομέας απασχόλησης.

Βέβαια, ο ρυθμός σύγκλισης των υποψήφιων χωρών (ρυθμός αύξησης του κατά κεφαλήν Α.Ε.Π.) είναι περιορισμένος, γεγονός που αντανακλά και τη δυσκολία προσέγγισης από την πλευρά των CEEC, του επιπέδου της οικονομίας των ανεπτυγμένων χωρών της Ε.Ε., που είναι βέβαιο ότι θα χρειαστεί χρόνια, ίσως και δεκαετίες, για να πραγματοποιηθεί.

Για τις ανεπτυγμένες υποψήφιες χώρες, όπως η Τσεχία, η Ουγγαρία, η Σλοβακία, η Πολωνία και η Εσθονία, τα αποτελέσματα στους τομείς της ανάπτυξης, του εκσυγχρονισμού της παραγωγής και των επενδύσεων κρίνονται θετικά. Αντίθετα, στις λιγότερο ανεπτυγμένες από τις CEEC, όπως η Βουλγαρία και η Ρουμανία, παρατηρείται σημαντική υστέρηση στη διαδικασία εκσυγχρονισμού του οικονομικού, του επιχειρηματικού και του πολιτικού περιβάλλοντος. Βέβαια, στο σύνολο των υποψήφιων χωρών πρέπει να γίνουν ακόμα μεγαλύτερες προσπάθειες για την αναδιοργάνωση της αγοράς εργασίας, διότι τα υψηλά ποσοστά ανεργίας αποτελούν πρόβλημα, για την πλειοψηφία των CEEC. Επίσης, πρέπει να προχωρήσουν οι αλλαγές για τον εκσυγχρονισμό του τραπεζικού τομέα και των κεφαλαιαγορών, ώστε να εξασφαλιστεί η ελεύθερη ροή κεφαλαίου.

Στον τομέα του εμπορίου έχει ολοκληρωθεί, σε μεγάλο βαθμό, η απελευθέρωση των συναλλαγών μεταξύ των CEEC και της Ε.Ε., με την απομάκρυνση του μεγαλύτερου μέρους των δασμών και των ποσοστώσεων, που εμπόδιζαν την ελεύθερη διακίνηση των αγαθών. Ο τομέας εμπορίου που παραμένει υπό καθεστώς μη πλήρους απελευθέρωσης, είναι αυτός που αφορά στη διακίνηση των αγροτικών προϊόντων. Και σ' αυτόν τον τομέα πάντως, με την υιοθέτηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, θα έχουμε σταδιακή απελευθέρωση του εμπορίου.

Όσον αφορά στο μέγεθος και στην κατεύθυνση του εμπορίου, παρατηρείται, από την αρχή της ενταξιακής περιόδου, έντονη αύξηση των εμπορικών συναλλαγών των CEEC με την Ε.Ε., η οποία αποτελεί και το βασικότερο εμπορικό τους εταίρο. Στο γεγονός αυτό συνέβαλλε η συμμετοχή των CEEC, ιδιαίτερα δε της Τσεχίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβακίας και των υποψήφιων χωρών της Βαλτικής, σε δίκτυα κάθετου εμπορίου με χώρες της Ε.Ε.. Ο κύριος όγκος του εμπορίου των CEEC με την Ε.Ε. εστιάζεται στις χώρες της Ε.Ε. που συνορεύουν με τις CEEC, όπως η Γερμανία, η Αυστρία, η Ιταλία και η Φινλανδία. Σ' αυτές τις χώρες της Ε.Ε. οι θετικές επιπτώσεις από την αύξηση των εμπορικών συναλλαγών με τις CEEC θα υπερκαλύψουν τις αυξημένες οικονομικές εισφορές τους για την υποστήριξη της ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού των υπό ένταξη χωρών.

Η αυξανόμενη εμπορική ενσωμάτωση των CEEC με την Ε.Ε. έχει βοηθήσει στην αύξηση της εισροής άμεσων ξένων επενδύσεων (FDI) από τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. προς τις υποψήφιες χώρες, που με τη σειρά τους συνεισφέρουν στην στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας των CEEC. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι παρατηρείται μια τάση συγκέντρωσης του FDI στις πιο ανεπτυγμένες από τις CEEC. Επίσης, στο εσωτερικό των CEEC, η ανάπτυξη είναι πιο έντονη στο δυτικό τους τμήμα, όπου υπάρχει πιο στενή επαφή με την Ε.Ε.. Πρέπει ακόμη να αναφέρουμε ότι, οι CEEC, καθ' όλη τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, εμφανίζουν εμπορικό έλλειμμα σε σχέση με την Ε.Ε., κάτι που εύκολα εξηγείται αν λάβουμε υπόψη τις αυξημένες ανάγκες των χωρών αυτών σε επενδυτικά αγαθά, απαραίτητα για την ανάπτυξη τους. Τέλος, όσον αφορά στην εξειδίκευση του εμπορίου των CEEC, παρατηρούμε μια στροφή,

από τους τομείς έντασης ενέργειας (βαριά βιομηχανία), σε τομείς έντασης εργασίας (υφαντουργία, ένδυση, βιομηχανία επίπλων), όπου οι υποψήφιες χώρες διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τα κράτη-μέλη της Ε.Ε.. Βέβαια, τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται αύξηση της συμμετοχής των CEEC σε τομείς που απαιτούν ένταση δεξιοτήτων και έρευνας & ανάπτυξης, γεγονός στο οποίο βοήθησε και η μεταφορά τεχνογνωσίας και επενδυτικών κεφαλαίων από την Ε.Ε..

Στη συνέχεια, όσον αφορά στις επιπτώσεις της διεύρυνσης στον τομέα της αγοράς εργασίας, όπου διατηρούνται ακόμη αρκετοί περιορισμοί στην ελεύθερη μετακίνηση των εργαζομένων, αυτές θα απασχολήσουν περισσότερο τις χώρες της Ε.Ε. που δέχονται το μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών από τις CEEC. Οι χώρες αυτές είναι κυρίως τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. που συνορεύουν με τις CEEC, όπως η Γερμανία, και η Αυστρία. Στις χώρες αυτές, και μάλιστα σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές τους, τα αποτελέσματα στην αγορά εργασίας από τις αυξημένες μεταναστευτικές ροές θα είναι πιο έντονα. Όμως, επειδή οι οικονομικοί μετανάστες των CEEC θα απασχοληθούν, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, σε θέσεις χαμηλής ειδίκευσης και χαμηλού μισθού, τα αποτελέσματα από τη μετανάστευση δε θα είναι σε τέτοιο βαθμό σημαντικά, ώστε να αποτελέσουν κίνδυνο για την εγχώρια απασχόληση στις χώρες της Ε.Ε. που θα τους δεχθούν.

Τέλος, παράλληλα με τον τομέα της απασχόλησης, ο αγροτικός, θα είναι από εκείνους τους τομείς της οικονομίας των CEEC, αλλά και των κρατών-μελών της Ε.Ε., που θα επηρεαστούν περισσότερο από τη διεύρυνση, κυρίως λόγω της εφαρμογής της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Ο συγκεκριμένος τομέας διατηρεί τους περισσότερους περιορισμούς στο ελεύθερο εμπόριο και η εξάλειψη τους είναι σίγουρο ότι θα επηρεάσει την παραγωγή και τις εξαγωγές αγροτικών αγαθών στις χώρες της Ε.Ε., αλλά κυρίως στις CEEC, όπου ο συγκεκριμένος τομέας διατηρεί υψηλά ποσοστά συμμετοχής, κατά βάση στον τομέα της απασχόλησης. Βέβαια, η παραγωγικότητα του αγροτικού τομέα στις CEEC, καθώς και η ποιότητα των αγροτικών τους προϊόντων, υστερούν σημαντικά σε σχέση με το επίπεδο της Ε.Ε.. Γι' αυτό και οι επιπτώσεις από τη διεύρυνση στον αγροτικό τομέα, ιδιαίτερα για τις λιγότερο ανεπτυγμένες υποψήφιες χώρες, θα εξαρτηθούν και από την οικονομική υποστήριξη (επιδοτήσεις) που θα παρέχει η Ε.Ε. για την ενίσχυση της αγροτικής παραγωγής των χωρών αυτών.

Βιβλιογραφία

1. Aturupane Chonira, Bernard Hoekman and Simeon Djankov (1997): "Determinants of Intra-industry between East and West Europe", Policy Research working paper 1850, World Bank
2. Barbone Luca and Juan Zandueldo (1996): "EU accession and economic growth, The challenge for Central and Eastern European countries", World Bank
3. Brucker Herbert (1999): "How can trade, migration and capital movements between the EU and the CEEC affect wages and employment", World Bank
4. European Commission: "2001, 2002 Reports on the candidate countries progress towards accession"
5. European Commission (2001): "The economic impact of enlargement", Enlargement paper n° 4
6. European Commission (2002a): "The Enlargement process and the three pre-accession instruments: Phare, ISPA, Sapard", Enlargement Directorate General
7. European Commission (2002b): "Economic forecasts for the candidate countries", Enlargement paper n° 9
8. European Commission (2002c): "Report on Macroeconomic and financial sector stability developments in candidate countries", Enlargement paper n° 8
9. European Commission (2002d): "Enlargement of the European Union, guide to the negotiations, chapter by chapter"
10. European Commission (2002e): "Towards the Enlarged Union", Strategy paper and Report by the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries
11. European Union (2000): "Accession of transition economies to the European Union, prospects and pressures", Chapter 4
12. European Union (2001a): "Enlargement of the European Union, an historic opportunity"
13. European Union (2001b): "Real convergence in candidate countries, past performance and scenarios in the pre-accession economic programs", Executive summary and background notes by the Commission services
14. Eurostat (2001): "The 13 candidate countries trade with the EU in 2000", Statistics in focus, External trade, Theme 6- 8/2001
15. Havlik Peter (2000): "Trade and cost competitiveness in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovenia", Technical paper n° 482, World Bank
16. Heijdra, Ben J., Christian Keuschlingg and Wihiel Kohler (2002): "Eastern Enlargement of the EU: Jobs, investment and welfare in the present member countries", Second revision

17. Hoekman Bernard and Simeon Djankov (1996): "Intra-Industry Trade, FDI and the reorientation of Eastern European exports", Policy Research working paper 1652, World Bank
18. International Bank of Reconstruction and Development (2002): "Transition, The first ten years, Analysis and lessons for Eastern Europe and the Former Soviet Union"
19. Kaminski Bartlomiej (1993): "How the market transition affected export performance in the Central Eastern European countries", Policy Research working paper 1179, World Bank
20. Kaminski Bartlomiej and Francis Ng. (2001): "Trade and production fragmentation, Central European Economies in European Union networks of production and marketing", Policy Research working paper 2611, World Bank
21. Lejour, A.M., R.A. de Mooij, R. Nahuis, (2002): "EU enlargement: Economic implications for countries and industries", Revised paper for the Deplphi conference, CESifo
22. Michalopoulos Constantine (1999): "The integration of the transition economies into the world trading system", Policy research working paper 2182, World Bank
23. Moutos Thomas, Antonis Adam (2002): "The political economy of EU enlargement: or why Japan is not a candidate country?", Working paper n° 704 (7), CESifo
24. Tang Helena (2000): "Winners and Losers of EU integration, Policy issues for Central and Eastern Europe", World Bank

Παράρτημα

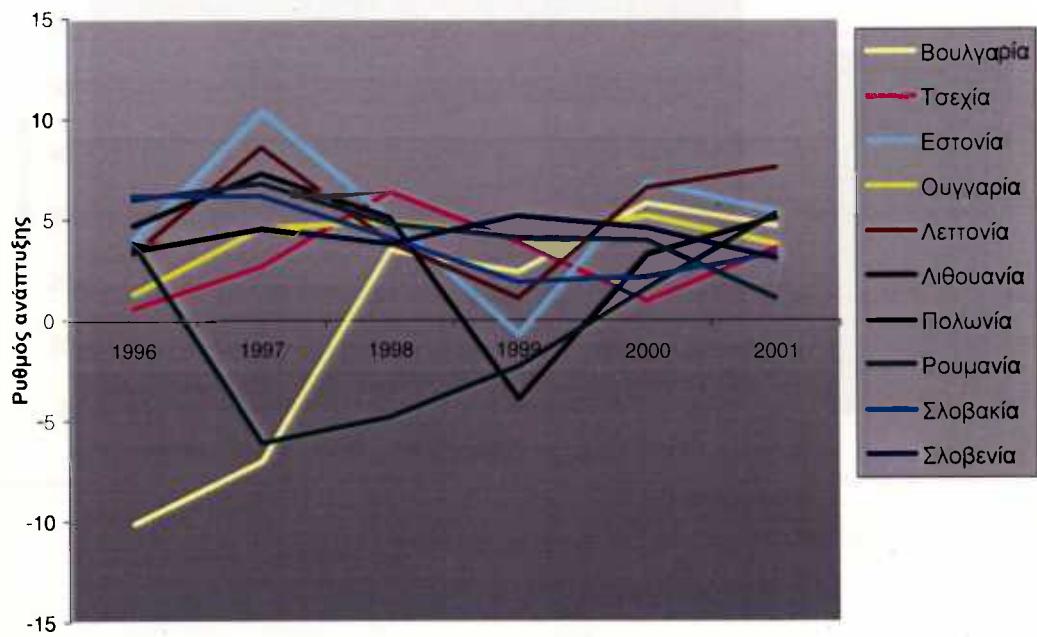
Πίνακας 1.

Ρυθμός ανάπτυξης (% μεταβολή)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	-10,1	-7	3,5	2,4	5,8	4,7
Τσεχία	0,6	2,7	6,4	3,9	1	3,6
Εστονία	4	10,4	5	-0,7	6,9	5,4
Ουγγαρία	1,3	4,6	4,9	4,2	5,2	3,8
Λεττονία	3,3	8,6	3,9	1,1	6,6	7,6
Λιθουανία	4,7	7,3	5,1	-3,9	3,3	5,1
Πολωνία	6	6,8	4,8	4,1	4	1,1
Ρουμανία	3,9	-6,1	-4,8	-2,3	1,6	5,3
Σλοβακία	6,2	6,2	4,1	1,9	2,2	3,3
Σλοβενία	3,5	4,6	3,8	5,2	4,6	3,1

Πηγή: European commission, Regular reports 2002 for each of the CEECs

Ρυθμός ανάπτυξης (% μεταβολή)

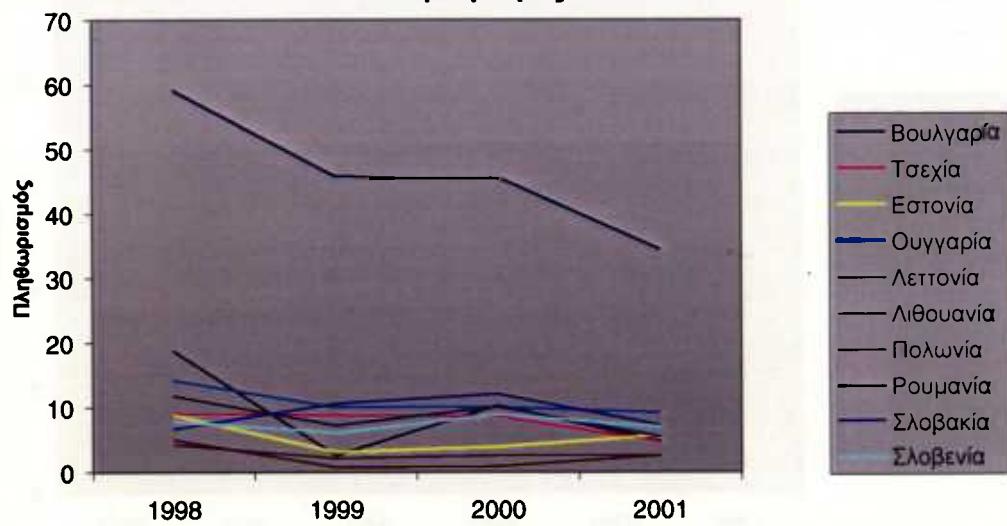
Πίνακας 2.

Πληθωρισμός

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	123	1047,7	18,7	2,6	10,3	4,8
Τσεχία	20,8	10	9,1	8,8	8,6	4,7
Εστονία	19,8	9,3	8,8	3,1	3,9	5,7
Ουγγαρία	23,5	18,5	14,2	10	10	9,2
Λεττονία	17,6	8,4	4,3	2,1	2,6	2,6
Λιθουανία	24,7	8,8	5	0,7	0,9	2,6
Πολωνία	19,9	14,9	11,8	7,2	10,1	5,5
Ρουμανία	38,8	154,8	59,1	45,8	45,7	34,5
Σλοβακία	5,8	6,1	6,7	10,6	12,1	7,3
Σλοβενία	9,9	8,3	7,9	6,1	8,9	7

Πηγή: European commission, Regular reports 2002 for each of the CEECs

Πληθωρισμός

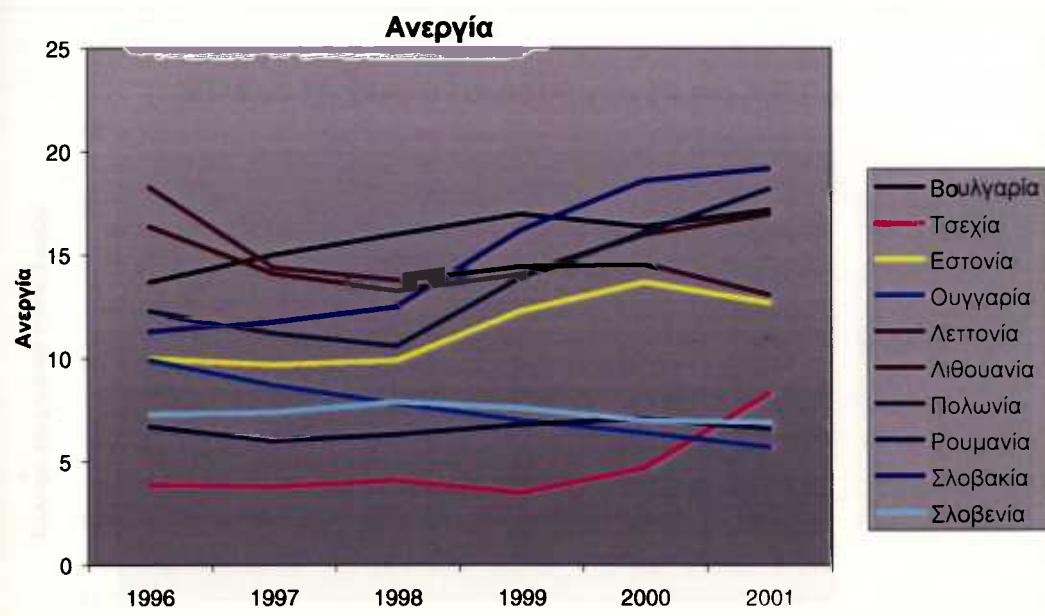

Πίνακας 3.

Ανεργία

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	13,7	15	16	17	16,4	17,2
Τσεχία	3,9	3,8	4,1	3,5	4,7	8,3
Εστονία	10	9,7	9,9	12,3	13,7	12,7
Ουγγαρία	9,9	8,7	7,8	7	6,4	5,7
Λεπτονία	18,3	14,4	13,8	14,5	14,6	13,1
Λιθουανία	16,4	14,1	13,3	14,1	16	17
Πολωνία	12,3	11,2	10,6	13,9	16,1	18,2
Ρουμανία	6,7	6	6,3	6,8	7,1	6,6
Σλοβακία	11,3	11,8	12,5	16,2	18,6	19,2
Σλοβενία	7,3	7,4	7,9	7,6	7	6,9

Πηγή: European commission, Regular reports 2002 for each of the CEECs

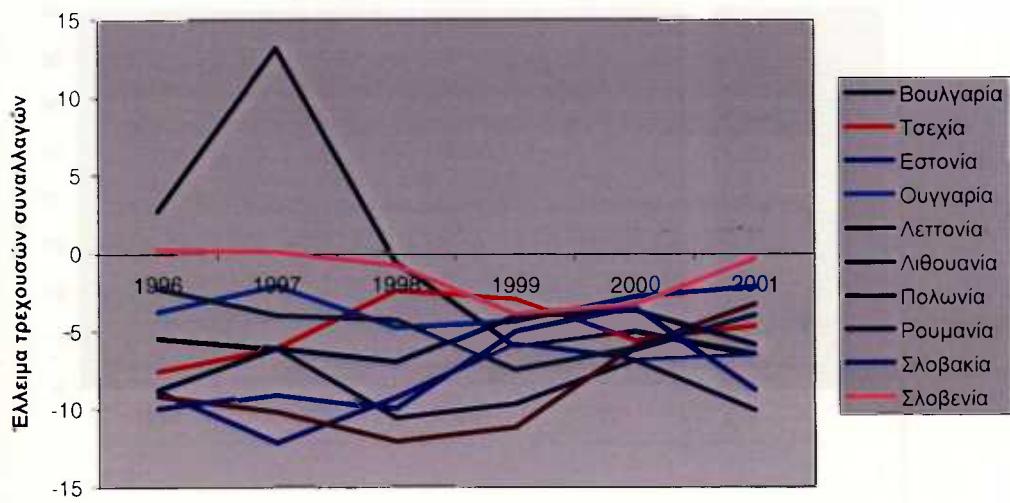

Πίνακας 4. Έλλειμα τρεχουσών συναλλαγών (% του Α.Ε.Π.)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	2,7	13,2	-0,6	-6	-5	-6,5
Τσεχία	-7,6	-6,1	-2,4	-2,9	-5,6	-4,7
Εστονία	-8,9	-12,2	-9,3	-5,8	-6,8	-6,5
Ουγγαρία	-3,8	-2,1	-4,8	-4,4	-2,8	-2,2
Λεττονία	-5,4	-6,1	-10,6	-9,7	-6,9	-10,1
Λιθουανία	-9,2	-10,2	-12,1	-11,2	-6	-3,3
Πολωνία	-2,3	-4	-4,3	-7,5	-6,1	-4
Ρουμανία	-8,8	-6,1	-7	-4,1	-3,7	-5,9
Σλοβακία	-10	-9	-10	-5	-3,5	-8,8
Σλοβενία	0,2	0,1	-0,8	-3,9	-3,3	-0,4

Πηγή: European commission, Regular reports 2002 for each of the CEECs

Έλλειμα τρεχουσών συναλλαγών (% του Α.Ε.Π.)

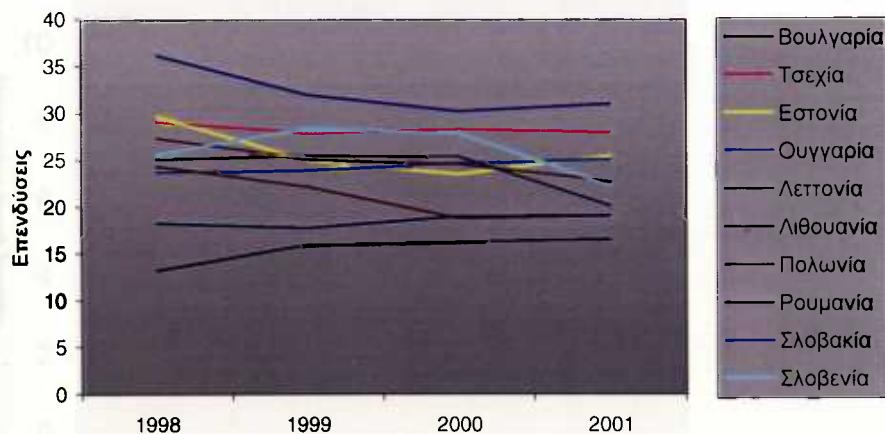
Πίνακας 5.

Επενδύσεις (% του Α.Ε.Π.)

	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	13,2	15,9	16,2	16,5
Τσεχία	29	27,9	28,3	28
Εστονία	29,6	24,9	23,4	25,4
Ουγγαρία	23,6	23,9	24,6	25
Λεττονία	27,3	25,1	24,5	22,7
Λιθουανία	24,3	22,1	18,7	19
Πολωνία	25,1	25,5	25,3	20,1
Ρουμανία	18,2	17,7	18,9	19
Σλοβακία	36,1	31,9	30,1	30,9
Σλοβενία	25,6	28,4	27,8	22,2

Πηγή: "Reports on macroeconomic and financial sector stability developments in candidate countries" European Commission Enlargement papers, April 2002

Επενδύσεις (% του Α.Ε.Π.)

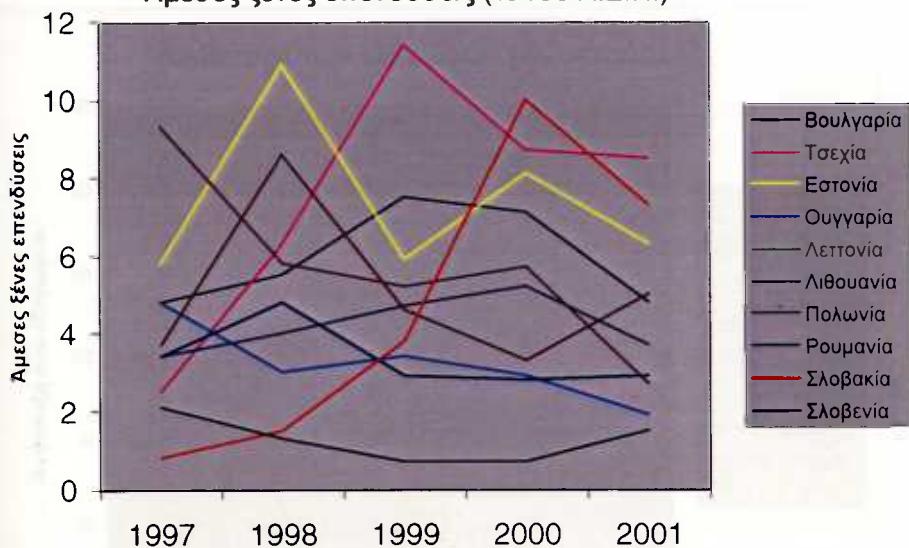

Πίνακας 6. Άμεσες ξένες επενδύσεις (% του Α.Ε.Π.)

	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	4,8	5,5	7,5	7,1	4,8
Τσεχία	2,5	6,3	11,4	8,7	8,5
Εστονία	5,8	10,9	5,9	8,1	6,3
Ουγγαρία	4,8	3	3,4	2,9	1,9
Λεττονία	9,3	5,8	5,2	5,7	2,7
Λιθουανία	3,7	8,6	4,6	3,3	5
Πολωνία	3,4	4	4,7	5,2	3,7
Ρουμανία	3,4	4,8	2,9	2,8	2,9
Σλοβακία	0,8	1,5	3,8	10	7,3
Σλοβενία	2,1	1,3	0,7	0,7	1,5

Πηγή: "Reports on macroeconomic and financial sector stability developments in candidate countries". European Commission Enlargement papers, April 2002

Άμεσες ξένες επενδύσεις (% του Α.Ε.Π.)

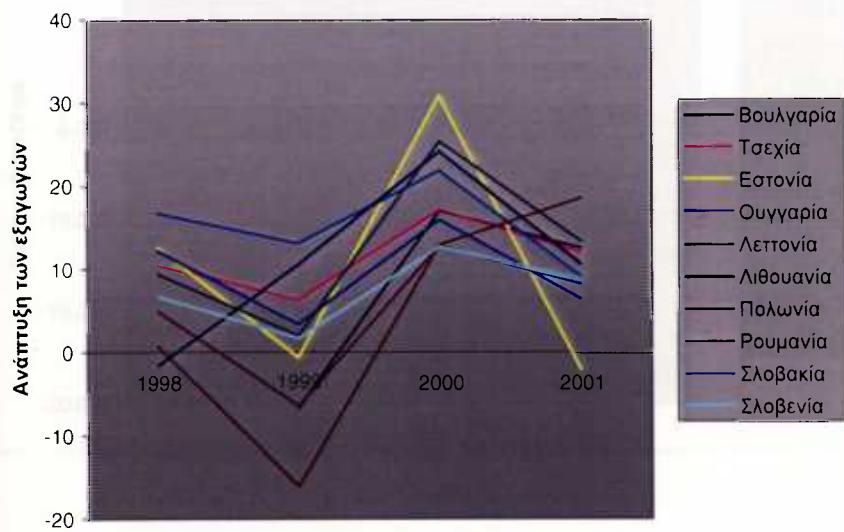

Πίνακας 7. Ανάπτυξη των εξαγωγών (% μεταβολή)

	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία		-6,7	17	12,5
Τσεχία	10,7	6,3	17,1	12
Εστονία	12,6	-0,6	30,8	-2,1
Ουγγαρία	16,7	13,1	21,8	9,1
Λεττονία	4,9	-6,4	12,8	8,3
Λιθουανία	0,7	-16,1	12,9	18,5
Πολωνία	9,4	2	25,3	13,3
Ρουμανία	-1,6	10,5	24,1	10,6
Σλοβακία	12,2	3,4	15,9	6,5
Σλοβενία	6,7	1,7	12,7	8,7

Πηγή: "Report on macroeconomic and financial sector stability developments in candidate countries" European Commission
Enlargement papers, April 2002

Ανάπτυξη των εξαγωγών (% μεταβολή)

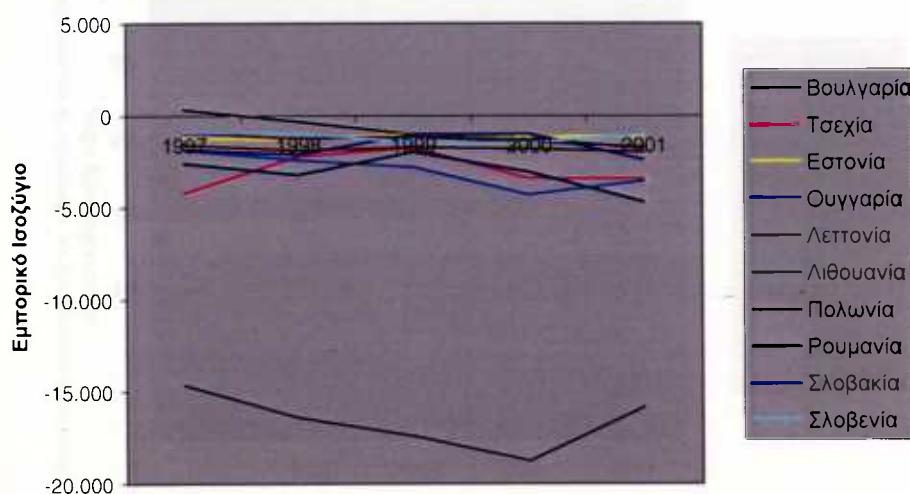

Πίνακας 8. Εμπορικό Ισοζύγιο (Εκατ. ευρώ)

	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	337	-328	-1.007	-1.280	-1.764
Τσεχία	-4.187	-2.209	-1.746	-3.394	-3.425
Εστονία	-1.231	-1.268	-986	-1.171	-1.102
Ουγγαρία	-1.881	-2.407	-2.799	-4.308	-3.552
Λεττονία	-926	-1.230	-1.144	-1.435	-1.688
Λιθουανία	-1.573	-1.858	-1.717	-1.783	-1.977
Πολωνία	-14.647	-16.416	-17.420	-18.752	-15.832
Ρουμανία	-2.596	-3.202	-1.979	-3.055	-4.688
Σλοβακία	-1.836	-2.097	-1.025	-980	-2.383
Σλοβενία	-879	-946	-1.446	-1.492	-998

Πηγή: European commission, Regular reports 2002 for the CEECs

Εμπορικό Ισοζύγιο (Εκατ. ευρώ)

Πίνακας 9.

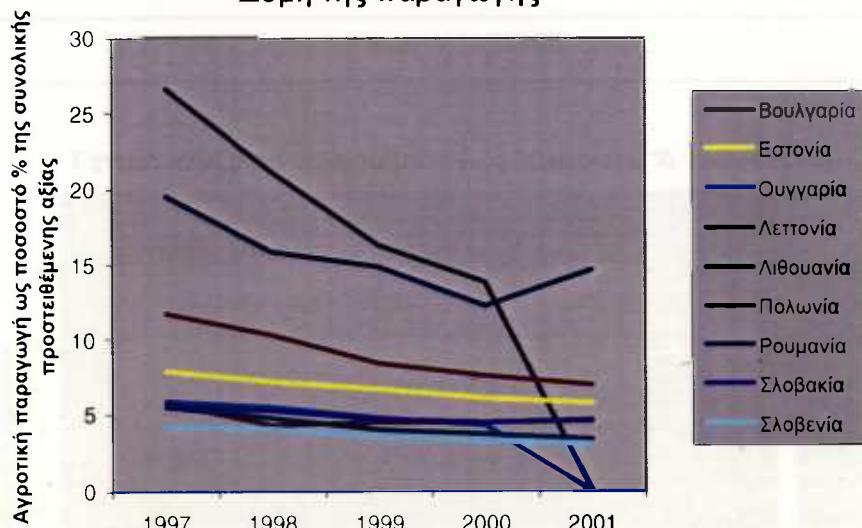
Δομή της παραγωγής

(Αγροτική παραγωγή ως ποσοστό % της συνολικής προστειθέμενης αξίας)

	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	26,6	21,1	16,2	13,8	-
Εστονία	7,9	7,2	6,7	6,1	5,8
Ουγγαρία	5,9	5,5	4,8	4,3	-
Λεττονία	5,8	4,3	4,5	4,5	4,7
Λιθουανία	11,7	10,3	8,4	7,6	7
Πολωνία	5,5	4,8	4	3,7	3,4
Ρουμανία	19,5	15,8	14,8	12,2	14,6
Σλοβακία	5,6	5,3	4,7	4,5	4,6
Σλοβενία	4,2	4,1	3,6	3,3	3,1

Πηγή: European commission, Regular reports 2002 for the CEECs

Δομή της παραγωγής

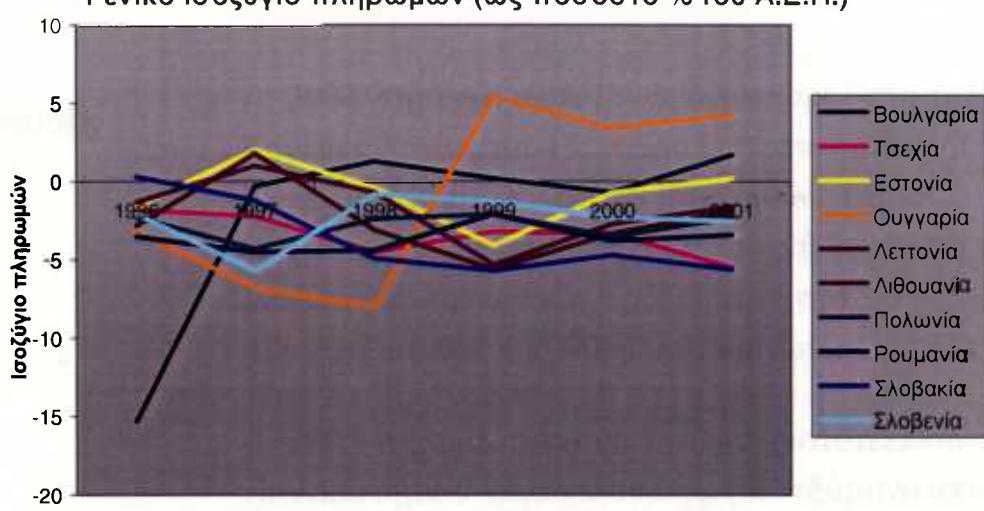

Πίνακας 10. Γενικό ισοζύγιο πληρωμών (ως ποσοστό % του Α.Ε.Π.)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	-15,3	-0,3	1,3	0,2	-0,7	1,7
Τσεχία	-1,8	-2,2	-4,5	-3,2	-3,3	-5,5
Εστονία	-1,6	2	-0,4	-4,1	-0,7	0,2
Ουγγαρία	-3,2	-6,8	-8	5,4	3,4	4,3
Λεττονία	-1,3	1	-0,7	-5,3	-2,7	-1,6
Λιθουανία	-2,8	1,8	-3,1	-5,6	-3,3	-1,9
Πολωνία	-2,3	-4,3	-2,4	-2,1	-3,5	-2,3
Ρουμανία	-3,5	-4,5	-4,4	-2,1	-3,8	-3,4
Σλοβακία	0,3	-1,2	-4,9	-5,7	-4,7	-5,6
Σλοβενία	-2,1	-5,7	-0,8	-1,3	-2,3	-2,5

Πηγή:1. European commission, Regular reports 2002 for the CEECs 2."Report on macroeconomic and financial sector stability developments in candidate countries" European Commission Enlargement papers, April 2002

Γενικό ισοζύγιο πληρωμών (ως ποσοστό % του Α.Ε.Π.)

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Προσωπικά στοιχεία

Όνομα: Μάριος
Επώνυμο: Κώστας
Όνομα πατρός : Νικόλαος
Όνομα Μητρός : Βασιλική
Ημερομηνία γέννησης: 21/7/1981
Τόπος γέννησης: Αθήνα
Διεύθυνση μόνιμης κατοικίας: Αν. Παπαληγούρα 38,
Τ.Κ. 20006, Άσσος Κορινθίας.
Διεύθυνση διαμονής: Ανδρομάχης 260, Καλλιθέα,
Τ.Κ. 17672, Αθήνα.
Αριθμός τηλεφώνου: 2109413618 κινητό: 6977035472
E-Mail: marioskos@eudoramail.com

Σπουδές

- **2003-σήμερα:** υποψήφιος διδάκτορας στο τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Θέμα διδακτορικής διατριβής: «Η κοινωνική δυναμική των ενόπλων δυνάμεων και ο ρόλος τους στο μετασχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας, κατά την περίοδο 1843-1910».
- **2003-σήμερα:** Νομική Σχολή Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, (Β' εξάμηνο σπουδών).
- **1999 – 2003 :** Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Βαθμός πτυχίου: 9,00 (Άριστα).
- **1996 – 1999:** Λύκειο Βραχατίου, Βραχάτι Κορινθίας. Βαθμός Απολυτηρίου: 18.9/11
- **1993-1996:** Γυμνάσιο Βραχατίου. Βραχάτι Κορινθίας.

Διακρίσεις

- **2001-2002:** Γ' έτος σπουδών υποτροφία από το Ι.Κ.Υ, (Ιδρυμα Κρατικών Υποτροφιών), για την επιδοσή μου (μέσος όρος, 9.75).
- **2001-2002:** Γ' έτος σπουδών : βραβείο επίδοσης από το Ι.Κ.Υ για την κατάταξη μου ως πρώτο ανάμεσα στους συμφοιτητές μου.
- **2002-2003:** βραβείο επίδοσης από το Ι.Κ.Υ, καθώς ο βαθμός του πτυχίου μου με κατέτασσε πρώτο ανάμεσα στους αποφοίτους, (βαθμός πτυχίου 9,00).
- Εκφώνηση του όρκου στην ορκομωσία της

7/11/2003

Εκπόνηση εργασιών

- «Η κοινωνική πρόνοια για την προστασία της εργαζόμενης γυναίκας στις χώρες της δυτικής Ευρώπης»
- «Μέτρα κοινωνικής πολιτικής για την προστασία της εργαζόμενης γυναίκας στην Ελλάδα»
- «Το πρόβλημα της χρήσης ναρκωτικών και η αντιμετώπιση του»
- «Το AIDS, η μάστιγα του αιώνα. Η κοινωνική περιθωριοποίηση των φορέων και μέτρα πρόληψης»
- «Η προώθηση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης»
- «Η επίδραση των οικογενειακών παραγόντων στην εγκληματικότητα των ανηλίκων»
- «Η μεταναστευτική κίνηση στην Ελλάδα κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα»
- «Δημογραφικές εξελίξεις - Αγροτική έξοδος- Αστικά κέντρα και μεταναστευτικά ρεύματα κατά την διάρκεια του 19^{ου} αιώνα»
- «Οι προσπάθειες συγκρότησης τακτικού στρατού στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1821-1862»
- «Το νόημα της επανάστασης του 1821 όπως παρουσιάζεται στα απομνημονεύματα του Φωτάκου»
- «Η αυτοκρατορία της Τραπεζούντας. Ήθη και έθιμα του ελληνισμού του Πόντου»

Γλώσσες

- Αγγλικά : Lower Cambridge, Michigan. Αναμένω τα αποτελέσματα των εξετάσεων, επιπέδου Proficiency.

- **Γαλλικά:** επίπεδο DELF 1.
- **Ιταλικά:** επίπεδο CELI 3.

Επιστημονικές δραστηριότητες

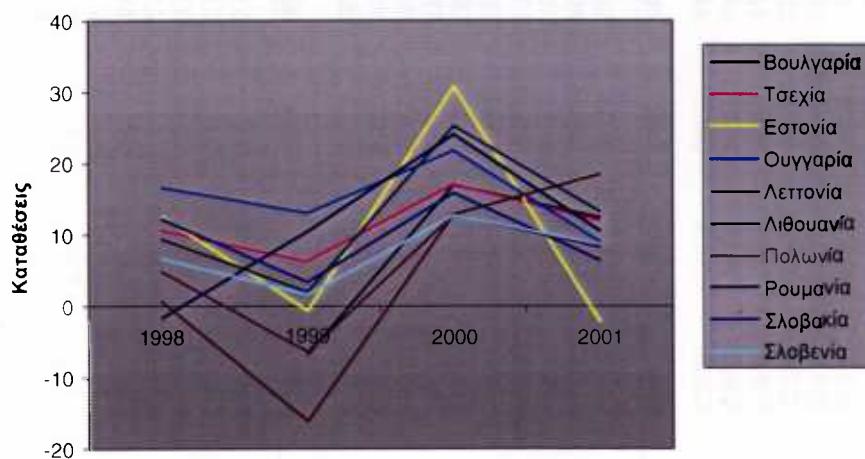
- **2002-2003:** Πρακτική άσκηση στο EKKE, (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών), Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας.
- **Z' Εξάμηνο (2003):** Παρακολούθηση και συμμετοχή του σεμιναρίου « Ειδικά Θέματα Ποιοτικής Έρευνας-Έρευνας Πεδίου».
- **Ιανουάριος 2003:** Παρακολούθηση των εργασιών του Α' Συνεδρίου Πολιτικής Κοινωνιολογίας με θέμα: «Ελληνική Πολιτική και Κοινωνία. Μετασχηματισμοί στη εποχή της ευρωπαϊκής ενοποίησης».
- **Νοέμβριος 2003:** παρακολούθηση των εργασιών του διεθνούς συνεδρίου με θέμα: «Διαφθορά και Σκανδαλα στη Δημόσια Δοίκηση και την Πολιτική» που πραγματοποιήθηκε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, 20-23 Νοεμβρίου, υπό την αιγίδα του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, του Παντείου Πανεπιστημίου και του Ελληνικού Κέντρου Πολιτικών Ερευνών.

Πίνακας 11. Καταθέσεις (% του Α.Ε.Π.)

	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία		-6,7	17	12,5
Τσεχία	10,7	6,3	17,1	12
Εστονία	12,6	-0,6	30,8	-2,1
Ουγγαρία	16,7	13,1	21,8	9,1
Λεττονία	4,9	-6,4	12,8	8,3
Λιθουανία	0,7	-16,1	12,9	18,5
Πολωνία	9,4	2	25,3	13,3
Ρουμανία	-1,6	10,5	24,1	10,6
Σλοβακία	12,2	3,4	15,9	6,5
Σλοβενία	6,7	1,7	12,7	8,7

Πηγή:"Report on macroeconomic and financial sector stability developments in candidate countries" European Commission
Enlargement papers, April 2002

Καταθέσεις (ως ποσοστό % του Α.Ε.Π.)

Πίνακας 13.

Εμπόριο των χωρών της Κεντρικής/Ανατολικής Ευρώπης (Εκατ. ευρώ)

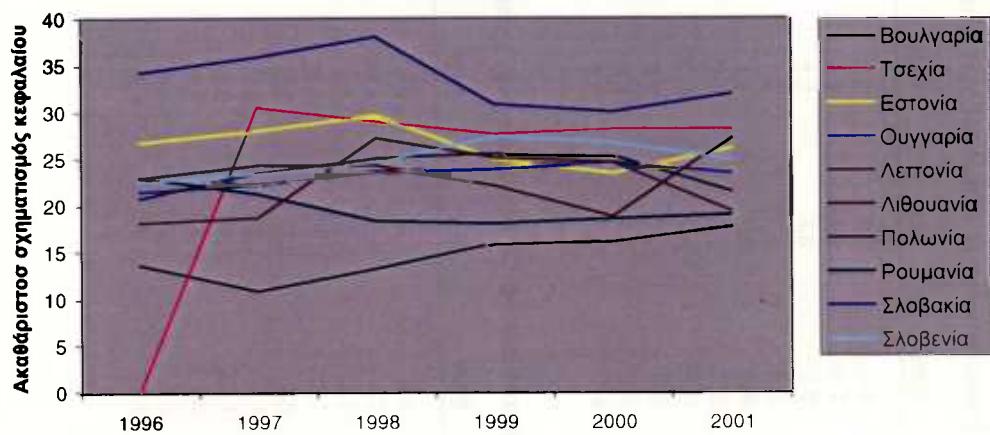
Εξαγωγές	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	3.184	3.358	4.094	3.819	4.355	3.753	3.734	5.258	5.707
Τσεχία	12.351	13.628	16.557	17.253	20084	22.969	24.638	31.492	37.267
Εστονία	687	1.096	1.405	1.393	1.883	2.237	2.263	3.443	3.696
Ουγγαρία	7.607	9.000	9.837	12.529	16.876	20.505	23.487	30.525	33.983
Λεττονία	855	831	997	1.137	1.474	1.619	1.616	2.023	2.243
Λιθουανία	1.712	1.708	2.068	2.642	3.404	3.310	2.818	4.124	5.117
Πολωνία	12.078	14.499	17.504	19.232	22.737	25.179	25.727	34.407	44.335
Ρουμανία	4.243	5.220	6.097	6.364	7.481	7.381	8.055	11.365	12.685
Σλοβακία	4.663	5.627	6.559	7.048	8.524	9.540	9.603	12.876	14.104
Σλοβενία	5.195	5.742	6.384	6.544	7.380	8.073	8.032	9.495	10.347
Εισαγωγές	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	4.071	3.526	4.325	3.962	4.348	4.423	5.140	7.091	7.471
Τσεχία	12.482	14.657	19.316	21.828	23.967	25.178	26.384	34.886	40.692
Εστονία	764	1.391	1.942	2.287	3.114	3.505	3.224	4.617	4.798
Ουγγαρία	10.701	12.240	11.824	14.473	18.757	22.912	26.286	34.833	37.535
Λεττονία	809	1.043	1.389	1.827	2.400	2.849	2.764	3.458	3.931
Λιθουανία	1.926	1.978	2.789	3.590	4.977	5.168	4.536	5.908	7.094
Πολωνία	16.084	18.140	22.209	29.287	37.384	41.595	43.147	53.159	56.157
Ρουμανία	5.716	6.056	7.961	9.097	10.077	10.583	10.034	14.420	17.373
Σλοβακία	5.409	5.560	6.705	8.877	10.364	11.634	10.629	13.870	16.487
Σλοβενία	5.552	6.143	7.257	7.420	8.259	9.019	9.478	10.987	11.344
Εισαγωγές/Εξαγωγές	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	1,3	1,1	1,1	1,0	1,0	1,2	1,4	1,3	1,3
Τσεχία	1,0	1,1	1,2	1,3	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1
Εστονία	1,1	1,3	1,4	1,6	1,7	1,6	1,4	1,3	1,3
Ουγγαρία	1,4	1,4	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Λεττονία	0,9	1,3	1,4	1,6	1,6	1,8	1,7	1,7	1,8
Λιθουανία	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6	1,6	1,4	1,4
Πολωνία	1,3	1,3	1,3	1,5	1,6	1,7	1,7	1,5	1,3
Ρουμανία	1,3	1,2	1,3	1,4	1,3	1,4	1,2	1,3	1,4
Σλοβακία	1,2	1,0	1,0	1,3	1,2	1,2	1,1	1,1	1,2
Σλοβενία	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,1

Πίνακας 12. Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου (% του Α.Ε.Π.)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	13,6	10,8	13,2	15,9	16,2	17,8
Τσεχία	—	30,6	29,1	27,8	28,3	28,3
Εστονία	26,7	28	29,6	24,9	23,4	26,1
Ουγγαρία	21,4	22,2	23,6	23,9	24,6	23,4
Λεπτονία	18,1	18,7	27,3	25,1	24,6	19,4
Λιθουανία	23	24,4	24,3	22,1	18,8	27,3
Πολωνία	20,7	23,5	25,1	25,5	25,3	21,5
Ρουμανία	23	21,2	18,3	18	18,5	19
Σλοβακία	34,2	35,9	38	30,8	30	31,9
Σλοβενία	22,5	23,4	24,6	27,4	26,7	24,9

Πηγή: European commission, Regular reports 2002 for the CEECs

Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου (% του Α.Ε.Π.)

Πίνακας 14.

Εξωτερικό εμπόριο της Ε.Ε. (ΕU-15) με τις χώρες της Κεντρικής/Ανατολικής Ευρώπης

Εξαγωγές της Ε.Ε. πρός τις χώρες της Κεντρικής/Ανατολικής Ευρώπης (ως ποσοστό % του συνόλου)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	94/00 (% μεταβολή)
Βουλγαρία	4,2	4,0	4,8	2,7	2,3	2,7	2,9	2,8	-30,6
Τσεχία	20,1	21,3	2,7	22,0	20,1	18,9	19,7	20,8	-2,3
Εστονία	1,4	2,4	3,1	2,7	3,0	3,0	2,6	2,8	17,2
Ουγγαρία	18,3	18,6	20,4	15,7	17,3	18,6	19,7	20,0	7,7
Λεττονία	1,2	1,7	2,2	1,7	1,9	2,0	1,8	1,8	5,8
Λιθουανία	1,5	2,0	2,4	2,3	2,7	2,6	2,2	2,2	13,3
Πολωνία	31,4	28,4	36,0	31,3	32,0	31,4	31,0	29,3	3,3
Ρουμανία	7,1	6,7	8,9	7,0	6,4	6,9	6,8	7,6	13,6
Σλοβακία	4,5	5,1	7,5	6,3	6,1	6,4	5,9	5,7	12,9
Σλοβενία	10,3	10,0	12,1	8,4	8,0	7,5	7,4	7,1	-29,6

Εισαγωγές της Ε.Ε. από τις χώρες της Κεντρικής/Ανατολικής Ευρώπης (ως ποσοστό % του συνόλου)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	94/00 (% μεταβολή)
Βουλγαρία	3,6	3,9	4,1	3,6	3,6	3,3	3,0	3,1	-19,8
Τσεχία	20,0	20,3	20,2	20,6	20,5	21,4	22,1	22,0	8,6
Εστονία	1,1	1,6	2,0	2,3	2,6	2,4	2,5	3,2	97,2
Ουγγαρία	17,3	16,7	17,1	18,6	20,3	21,4	23,1	22,4	34,2
Λεττονία	2,6	2,6	2,5	2,4	2,2	2,0	1,8	1,9	-26,1
Λιθουανία	2,5	2,3	2,2	2,3	2,3	2,1	2,1	2,2	-4,7
Πολωνία	30,4	28,2	27,7	26,4	25,6	24,4	23,1	23,8	-15,8
Ρουμανία	6,4	7,7	7,6	7,6	7,7	7,5	7,6	7,8	1,6
Σλοβακία	5,0	6,2	6,9	7,2	6,9	7,9	7,8	7,1	14,9
Σλοβενία	11,3	10,4	9,5	9,0	8,1	7,6	6,9	6,4	-38,5

Πηγή: "External and Intra-EU trade Monthly statistics", Eurostat 2001

Πίνακας 15.

Εμπόριο των χωρών της Κεντρικής/Ανατολικής Ευρώπης με την Ευρωπαϊκή Ένωση

Εξαγωγές πρός την Ε.Ε. ως ποσοστό (%) των συνολικών εξαγωγών

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	28,0	32,1	36,5	39,1	43,2	50,4	52,1	51,1	54,8
Τσεχία	41,6	45,2	60,9	58,2	59,9	64,0	69,2	68,6	68,9
Εστονία	17,8	19,0	54,1	56,8	62,4	66,7	72,7	76,5	69,4
Ουγγαρία	46,5	51,0	62,8	69,7	71,2	72,9	76,2	75,1	74,3
Λεττονία	24,4	27,9	44,1	44,7	48,9	56,7	62,6	64,6	61,2
Λιθουανία	16,9	25,8	36,4	32,9	32,5	38,0	50,1	47,9	47,8
Πολωνία	64,3	62,0	69,3	66,2	64,0	68,3	70,5	69,9	69,2
Ρουμανία	41,3	48,2	54,1	56,5	56,6	64,5	65,5	63,8	67,8
Σλοβακία	24,1	28,4	37,8	41,3	47,1	55,7	57,3	59,1	59,9
Σλοβενία	46,2	57,1	68,8	64,6	63,6	65,5	66,1	63,8	62,2

Εισαγωγές από την Ε.Ε. ως ποσοστό (%) των συνολικών εισαγωγών

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Βουλγαρία	28,1	35,5	37,6	35,1	37,7	45,2	48,4	44,0	49,4
Τσεχία	42,6	45,0	61,1	62,4	61,5	61,8	63,5	64,2	61,8
Εστονία	23,3	23,9	66,0	68,3	68,5	67,8	65,1	62,6	56,5
Ουγγαρία	40,1	45,3	61,5	62,3	62,8	64,1	64,4	58,4	57,8
Λεττονία	17,1	25,0	50,0	49,2	53,1	55,2	54,5	52,4	52,6
Λιθουανία	18,7	26,4	37,1	39,8	44,3	47,2	46,5	43,3	44,0
Πολωνία	57,6	56,4	63,4	63,9	63,8	65,6	64,9	61,2	61,4
Ρουμανία	45,3	48,2	50,5	52,3	52,2	57,7	60,7	56,6	57,3
Σλοβακία	20,6	26,2	34,8	37,3	43,8	50,1	51,7	48,9	49,8
Σλοβενία	42,6	59,2	67,0	67,5	67,4	69,4	68,9	67,8	67,7

Πηγή: European commission, Regular reports 2002 for the CEECs

Πίνακας 16.

Κατανομή εμπορίου (Εξαγωγές από EU-15 και CEECs ως ποσοστό % του συνόλου)

Προέλευση	Προορισμός	Bόρεια	Λατινική	Δυτική Ευρώπη		CEECs	Χώρες Ρωσικής Ομοσπονδίας
		Αμερική	Αμερική	Σύνολο	EU-15		
EU-15	1997	8,7	2,7	71,6	65,0	3,8	2,2
	1998	9,6	2,9	76,0	69,2	4,2	1,9
	1999	10,6	2,7	75,6	69,3	4,2	1,4
	2000	11,7	2,7	79,0	72,1	4,5	0,9
	2001	11,6	2,7	77,3	70,8	4,8	1,2
CEECs*	1997	3,1	0,8	66,1	61,0	13,3	10,4
	1998	3,3	0,9	70,6	65,9	12,7	7,6
	1999	3,5	0,8	74,3	69,2	11,6	5,0
	2000	3,8	0,8	73,9	68,5	11,7	1,6
	2001	4,1	2,1	55,4	49,2	10,8	4,8

*Χώρες Κεντρικής/Ανατολικής Ευρώπης

Πηγή: WTO Trade Statistics (http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm)

Πίνακας 17.

Δομή εμπορίου

Εμπόριο Ευρωπαϊκής Ένωσης και CEECs (σε δις. δολλάρια)

	1997	1998	1999	2000	2001
Ευρωπαϊκή Ένωση					
Αγροτικά προϊόντα	15,7	13,3	10	9,7	11,1
Μεταλλευτικά προϊόντα	4,4	3,8	3,8	4,4	4,8
Βιομηχανικά προϊόντα	11	110,7	105,7	116,0	129,8
Μηχανικός εξοπλισμός	29,8	31,8	28,7	30,4	34,3
Τηλεπικοινωνιακός εξοπλισμός	9,5	10,2	11,2	14,3	14,8
Μεταφορικά προϊόντα	11,6	11,6	12,5	14,3	16,6
Σύνολο εξαγωγών	81,7	181,4	171,9	189,1	211,4

CEECs*

	1997	1998	1999	2000	2001
Αγροτικά προϊόντα	9,7	9,4	9,1	9,5	10,1
Μεταλλευτικά προϊόντα	34,2	28,8	31,4	47,8	47,1
Βιομηχανικά προϊόντα	59,8	73,8	75,1	88,6	97,9
Σύνολο εξαγωγών	103,7	112,0	115,6	145,9	155,1

Εμπόριο Ευρωπαϊκής Ένωσης και CEECs (ως ποσοστό % του συνόλου των εξαγωγών)

	1997	1998	1999	2000	2001
Ευρωπαϊκή Ένωση					
Αγροτικά προϊόντα	19,2	7,3	5,8	5,1	5,3
Μεταλλευτικά προϊόντα	5,4	2,1	2,2	2,3	2,3
Βιομηχανικά προϊόντα	13,1	61,0	61,5	61,3	61,4
Μηχανικός εξοπλισμός	36,5	17,5	16,7	16,1	16,2
Τηλεπικοινωνιακός εξοπλισμός	11,6	5,6	6,5	7,6	7,0
Μεταφορικά προϊόντα	14,2	6,4	7,3	7,6	7,9
Σύνολο εξαγωγών	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

CEECs*

	1997	1998	1999	2000	2001
Αγροτικά προϊόντα	9,4	8,4	7,9	6,5	6,5
Μεταλλευτικά προϊόντα	33,0	25,7	27,2	32,8	30,4
Βιομηχανικά προϊόντα	57,7	65,9	65,0	60,7	63,1
Σύνολο εξαγωγών	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*Χώρες Κεντρικής/Ανατολικής Ευρώπης

Πηγή: WTO Trade Statistics (http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/)

Πίνακας 18.

Εισαγωγές από τις CEEC, και εξαγωγές προς τις CEEC (ως ποσοστά της συνολικής αξίας)

CEEC	Εισαγωγές						Εξαγωγές					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Τσεχία	10,2	12,1	10,4	11,9	10,4	11,0	6,1	6,7	6,6	5,9	5,6	5,0
Ουγγαρία	7,4	11,0	9,3	9,8	8,7	9,2	5,3	7,6	7,6	6,0	5,7	4,7
Πολωνία	7,3	11,5	9,0	10,8	11,4	15,8	9,7	10,8	11,5	10,4	9,8	8,2
Σλοβακία	3,3	4,0	3,8	3,4	3,1	2,6	1,1	2,5	1,8	1,7	1,3	1,2
Ρουμανία	14,8	16,2	21,2	20,1	23,6	25,1	20,6	24,5	23,6	22,5	24,8	35,6
Βουλγαρία	53,3	41,6	43,3	40,3	39,9	33,2	51,2	44,5	42,7	49,1	48,3	41,8
Σλοβενία	3,3	3,1	2,5	2,6	2,5	1,9	5,1	1,8	2,5	2,5	2,5	2,0
Κράτη Βαλτικής	0,4	0,6	0,5	1,2	0,5	1,2	0,8	1,8	3,6	1,9	1,8	1,5

Εισαγωγές της Ελλάδας από τις CEEC/ Εξαγωγές της Ελλάδας προς τις CEEC

1995	1996	1997	1998	1999	2000
1,0	1,2	1,3	1,1	1,0	1,1

Εμπορικό Ισοζύγιο της Ελλάδας με τις CEEC (αξία σε χιλ. δολάρια)

1995	1996	1997	1998	1999	2000
-34206	-165299	-209721	-78466	-33704	-121345

Δυπέσ

